

Vreugde en zedenbederf.

De beeldvorming over postrevolutionair Frankrijk van Rutger Metelerkamp
(1772-1836) in het door hem geschreven reisverslag over zijn reis door Frankrijk
in 1801-1802

Naam: Jorn Noordhof
Studentnummer: 417240
E-mail: 417240jn@student.eur.nl
Universiteit: Erasmus Universiteit Rotterdam
Faculteit: Erasmus School of History, Culture and Communication (ESHCC)
Docent: Prof. dr. Arianne Baggerman
Tweede lezer: Dr. (Karin) CLA Willemse
Datum: 28-07-2020

De achtergrondafbeelding op het voorblad is een bewerkte versie van *Kaart van Frankrijk verdeeld in 83 departementen volgens 't besluit van de nationale vergadering*, vervaardigd door Jan van Jagen in 1792. Bron: Rijksmuseum, objectnummer RP-P-1905-6614.¹

---

¹ <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1905-6614>, geraadpleegd op 15.06.2020.

Ik verklaar hierbij dat dit een origineel werk is en niet het werk van een ander.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	7
1.1. Introductie	7
1.2. Hoofd- en deelvragen	9
1.3. Historiografie	10
1.3.1. Reisverslagen	10
1.3.2. Egodocumenten	12
1.3.3. De geschiedenis van reisverslagen	13
1.3.4. Onderzoek naar reistradities	16
1.3.5. Beeldvorming over Frankrijk en othering	18
1.3.6. Lacunes en relevantie van het onderzoek	22
1.4 Het reisverslag van Metelerkamp en de onderzoeksmethode	24
1.4.1. Het reisverslag (1798-1802)	24
1.4.2. Onderzoeksmethode	24
Hoofdstuk 2: Het leven van Rutger Metelerkamp	26
2.1. De familie en het gezin Metelerkamp	26
2.2. Scholing en opleiding	27
2.3. De omwenteling van 1795	28
2.4. Arrestatie en slechte publiciteit	29
2.5. Metelerkamps politieke carrière	31
2.6. Persoonlijke leven	33
2.7. Conclusie	34
Hoofdstuk 3: De reis (oktober 1801 tot juni 1802)	35
3.1. De reisroute	37

3.1.1. De oversteek naar Frankrijk en de tocht naar Parijs.....	37
3.1.2. De reisroute na Parijs	38
3.2. Manier van reizen en de logementen.....	41
3.3. Dagindeling en tijdsbesteding	42
3.4. Reis- en schrijfmotivatie	44
3.4.1. Een Grand Tour-reiziger?.....	45
3.4.2. De reizende onderzoeker	47
3.5. Conclusie.....	49

Hoofdstuk 4: “Een onbeschryfbaar bederv van zeeden”: Metelerskamp's beeldvorming over de Franse Revolutie .....

51

4.1. Op het eerste gezicht	52
4.2. Metelerskamp's nieuwsgierigheid	54
4.3. Metelerskamp's oordeel	57
4.4. Conclusie.....	61

Hoofdstuk 5: “Het schouwtoneel eene bedaarde vreugde”: Metelerskamp's beeldvorming over de Franse volksaard en de rol van het volk in de Franse Revolutie.....

62

5.1. De stereotypering en <i>othering</i> in Metelerskamp's reisjournaal	62
5.2. Daders en slachtoffers: Metelerskamp's beeldvorming in vergelijking met andere vroeg negentiende-eeuwse reizigers in Frankrijk.....	65
5.3. Conclusie.....	70

Hoofdstuk 6: Metelerskamp's beeldvorming over het postrevolutionair herstel van Frankrijk onder Napoleon Bonaparte.....

72

6.1. Postrevolutionair herstel.....	72
6.1.1. De republikeinse kalender en revolutionaire plaatsnamen.....	72
6.1.2. Ordehandhaving en veiligheid	74

6.1.3. Postrevolutionaire eendracht van het gelukkige volk	75
6.2. De rol van Napoleon Bonaparte in het herstel van Frankrijk.....	76
6.2.1. Napoleon in Metelerskamp's reisverslag	77
6.2.2. Metelerskamp's oordeel over Napoleon	78
6.3. Conclusie	81
Hoofdstuk 7: De progressieve orangist.....	82
7.1. Partijstrijd in het Bataafs Gemenebest	82
7.2. Metelerskamp's politieke gezindheid	85
7.2.1. Metelerskamp als orangist en zijn beeldvorming over Frankrijk	85
7.2.2. De vervlogen droom.....	86
7.2.3. De ontmoeting met de erfprins	87
7.2.4. De brief van 24 mei 1802	88
7.3. Conclusie	90
Hoofdstuk 8: Conclusie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek	92
8.1. Conclusie	92
8.2. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	95
Bibliografie.....	97
Primaire bronnen	97
Literatuur	99
Internetbronnen	105

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1. Introductie

In de Europese geschiedschrijving wordt de tweede helft van de achttiende eeuw getypeerd als een tijdvak van fundamentele veranderingen en grootschalige ontwikkelingen. Grondige hervormingen van Europese samenlevingen vloeiden voort uit revoluties op maatschappelijk, wetenschappelijk, economisch, cultureel en politiek terrein. Ontwikkelingen zoals een sterke bevolkingsgroei, de industrialisering van productieprocessen, de ontplooiing van de kapitalistische economie en de opkomst van nieuwe denkwijzen gedurende het verloop van de Verlichting gaven nieuwe richtingen aan de manier van leven in Europa.² Van het grote aantal ontwikkelingen dat zich vanaf 1750 voltrok, staat één gebeurtenis centraal. De Franse Revolutie van 1789 is een keerpunt in de geschiedenis van Europa waar een nieuwe politieke denkwijze – gebaseerd op de principes van vrijheid, gelijkheid en broederschap – zijn grondslag vond.³

In 1795 brak er een soortgelijke revolutie uit in de Republiek der Verenigde Nederlanden. Vanaf omstreeks 1780 kampte de Republiek met een conflict tussen de patriotten en orangisten (of prinsgezinden), waarbij de patriotten zich verzetten tegen de machtspositie van het Huis van Oranje, en met name die van stadhouder Willem V.⁴ De stadhouder verloor allengs zijn macht tot hij in 1787 militaire hulp ontving van zijn zwager, koning Frederik Willem II van Pruisen.⁵ Een Pruisische strijdmacht viel de Republiek binnen en de revolutionaire patriotten werden verjaagd. Velen van hen vluchtten naar Frankrijk. Acht jaar later moesten Willem V en de orangisten echter zelf het veld ruimen. In 1795 keerde de patriottenbeweging namelijk terug met militaire steun uit Frankrijk.⁶ Tijdens deze Bataafse (of Nederlandse) Revolutie sloeg stadhouder Willem V op de vlucht naar Engeland en werd de Bataafse Republiek gesticht.

---

² Bert Altena en Dick van Lente, *Vrijheid & rede. Geschiedenis van Westerse samenlevingen 1750-1989* (Hilversum: Verloren, 2013), 15.

³ Altena en Van Lente, *Vrijheid & rede*, 119.

⁴ Arianne Baggerman en Rudolf Dekker, *Kind van de toekomst. De wondere wereld van Otto van Eck (1780-1798)* (Amsterdam: Wereldbibliotheek, 2005), 20.

⁵ Joost Rosendaal, *Bataven! Nederlandse vluchtelingen in Frankrijk 1787-1795* (Nijmegen: Vantilt, 2003), 42.

⁶ Baggerman en Dekker, *Kind van de toekomst*, 394.

In het tumult van de Bataafse Revolutie begon de Goudse regentenzoon Rutger Metelerkamp (1772-1836) in 1798 aan een reis door Europa. Vanuit Amsterdam reisde hij samen met zijn vriend Willem Ferdinand Mogge Muilman (1778-1849) door Duitsland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Engeland, Schotland, Frankrijk en Zwitserland. Hij keerde in 1802 via België weer terug naar Nederland. Metelerkamp deed uitgebreid verslag van deze lange reis in een handgeschreven journaal van meer dan veertienhonderd pagina's. Hierin beschreef hij de natuur, de steden en de cultuur van de bevolkingen van de landen waar hij doorheen trok. Ook schreef hij over ontwikkelingen in de kunst, de wetenschap en de politiek.

Rutger Metelerkamp was een zoon van de Goudse regent Alexander Hendrik Metelerkamp (1744-1816). Alexander bekleedde tijdens zijn carrière in Gouda een aantal belangrijke ambten waaronder schepencommissaris, politiemeester en tot 1795 burgemeester. Na de Bataafse Revolutie van 1795 moest hij zijn bestuursfuncties echter opgeven.⁷ Alexander Hendrik was namelijk geen medestander van de patriottenbeweging maar een aanhanger van het Huis van Oranje en voor orangisten was geen plaats in het postrevolutionaire patriotse bestuur. Zijn zoon Rutger besloot na de revolutie een reis door Europa te maken omdat hij net als zijn vader in deze periode geen kans maakte op een bestuursfunctie.⁸ Later zou hij wel bestuursfuncties bemachtigen: in 1815 werd Rutger Metelerkamp lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en in 1821 werd hij voorzitter van de Tweede Kamer.⁹

Omdat Metelerkamp zijn reis vlak na de Bataafse Revolutie maakte, is het interessant om zijn reisverslag te analyseren op zijn beeldvorming over contemporaine politieke ontwikkelingen. Voor deze analyse is zijn reis door Frankrijk het meest interessant. Het Frankrijk van de late achttiende eeuw was immers het epicentrum van de politieke ontwikkelingen in Europa. Bovendien trok Metelerkamp door een Frankrijk dat kampte met de naweeën van de Revolutie en met de opkomst van Napoleon Bonaparte als eerste consul.

Metelerkamps reis door Frankrijk is tevens interessant omdat de Bataafse Revolutie in Nederland was geslaagd door Franse militaire steun aan de patriottenbeweging. Het feit dat Metelerkamp geen bestuursfunctie kon verkrijgen, was dus een gevolg van de Franse inmenging in de Nederlandse politiek. Om deze redenen richt ik mij in dit onderzoek op het

---

⁷ Joop de Jong, *Met goed fatsoen. De elite in een Hollandse stad Gouda 1700-1780* (Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 1985), 200.

⁸ “Dr.Mr. R. Metelerkamp,” Parlement.com, geraadpleegd op 17.12.2019, https://www.parlement.com/id/vg09llsnviwe/r_metelerkamp.

⁹ “Dr.Mr. R. Metelerkamp,” Parlement.com.

gedeelte van Metelerkamps reisverslag dat zijn reis door Frankrijk betreft. Een analyse van het reisverslag van Metelerkamp kan een bijdrage leveren aan het onderzoek naar de beeldvorming rondom het achttiende-eeuwse Frankrijk en het contemporaine gedachtegoed over de politieke ontwikkelingen in zowel Frankrijk als de Bataafse Republiek.

1.2. Hoofd- en deelvragen

De beeldvorming over postrevolutionair Frankrijk staat centraal in deze scriptie.

Hiervoor analyseerde ik hoe Rutger Metelerkamp zijn reis door Frankrijk beschreef en welk beeld hij had van het postrevolutionaire en vroeg-Napoleontische Frankrijk. De hoofdvraag van deze scriptie is: Welke culturele en politieke beeldvorming over vroeg-Napoleontisch Frankrijk komt tot uiting in het door Rutger Metelerkamp geschreven reisverslag over zijn reis door Frankrijk van 1801 tot 1802?

Hoofdstuk 2 vormt een beknopte biografie van Metelerkamp. Om een antwoord te geven op de hoofdvraag moet immers eerst uiteengezet worden wie Rutger Metelerkamp was. In dit hoofdstuk worden de volgende vragen beantwoord: Wie waren zijn ouders? Waar kwam hij vandaan? In wat voor sociaal milieu groeide Metelerkamp op? En hoe verliep zijn politieke carrière? De antwoorden op deze vragen bieden inzicht in de oorsprong van zijn denkbeelden, waaronder die over Frankrijk. In hoofdstuk 3 zet ik mijn analyse uiteen van het reisgedrag van Metelerkamp. Via welke route maakte hij zijn tocht door Frankrijk? Van welke vervoersmiddelen maakte hij gebruik? En hoe besteedde hij zijn tijd gedurende de reis? In de historiografie beschrijf ik de recente ontwikkelingen in het onderzoek naar reisgedrag en de opkomst van modern toerisme. Aan de hand van deze onderzoeken kan worden achterhaald of Metelerkamp het reisgedrag vertoonde van een moderne toerist of juist van een traditionele Grand Tour-reiziger. In dit hoofdstuk beantwoord ik tevens de volgende vragen: Waarom ondernam Metelerkamp zijn reis? En wat waren zijn motieven om een reisverslag te schrijven? In hoofdstuk 4 bespreek ik de beeldvorming van Metelerkamp over de Franse Revolutie van 1789 zoals deze tot uiting komt in zijn reisverslag. Wat schreef hij over deze onstuimige periode en wat was zijn oordeel hierover?

Hoofdstuk 5 gaat over Metelerkamps beeldvorming over Frankrijk en de Franse volksgeest. In zijn zoektocht naar het ‘nationale karakter’ van de Fransen stereotyperde en generaliseerde Metelerkamp de Franse volksaard herhaaldelijk. Hoe en waarom deed hij dit? In dit hoofdstuk beschrijf ik ook de rol die het Franse volk volgens Metelerkamp had gespeeld

in de revolutie. Daarnaast vergelijk ik zijn beeldvorming met die van andere reizigers in postrevolutionair Frankrijk. Ik maak hierbij onder andere gebruik van het onderzoek van de Amerikaanse historica Victoria Thompson naar vroeg negentiende-eeuwse Britse reizigers. In hoofdstuk 6 ga ik dieper in op Metelerkamps beeldvorming over het postrevolutionaire herstel van Frankrijk en over zijn beeldvorming over de eerste consul Napoleon Bonaparte. Wat voor belang hechtte Metelerkamp aan het herstel van Frankrijk?

Hoofdstuk 7 draait om Metelerkamps eigen politieke denkbeelden. In tegenstelling tot de voorgaande hoofdstukken, staat in hoofdstuk 7 niet Frankrijk maar Nederland centraal. Hoe dacht Metelerkamp over de Bataafse Revolutie van 1795 en over de toekomst van de Bataafse Republiek? In hoofdstuk 8 volgt de conclusie van mijn onderzoek. Hierin zet ik de onderzoeksresultaten en antwoorden op de hoofd- en deelvragen uiteen en geef ik aanbevelingen voor mogelijke vervolgonderzoeken.

1.3. Historiografie

1.3.1. Reisverslagen

Over de betekenis van het concept ‘reisverslag’ bestaat nog geen consensus onder academici. Verschillende historici hebben zich over het onderwerp gebogen en zij hebben het begrip voorzien van verschillende betekenissen. De Amerikaanse literatuurhistoricus Paul Fussell definieert wat hij ‘travel writing’ of ‘travel books’ noemt, waarmee hij doelt op reisverslagen, in zijn boek *Abroad: British literary travelling between the wars* (1980). Fussell stelt dat een reisverslag alleen als zodanig kan worden bestempeld wanneer het aan een aantal strenge criteria voldoet. Zo moet een reisverslag geschreven zijn in de eerste persoon. Ook moet de tekst zijn gebaseerd op een reis die de auteur daadwerkelijk heeft gemaakt.¹⁰ Dit betekent dat (deels) fictieve reisverslagen volgens Fussell geen deel uitmaken van het genre. Een derde criterium dat Fussell noemt, is dat de ontmoeting tussen de auteur en het ‘vreemde’ (bijvoorbeeld vreemde plaatsen en culturen) en de subjectieve reflectie van de auteur op deze ontmoeting centraal staan in het reisverslag.¹¹ De stijl van de auteur en zijn persoonlijke subjectiviteit zijn volgens Fussell net zo belangrijk als de inhoud van de tekst.¹²

---

¹⁰ Carl Thompson, *Travel writing. The new critical idiom* (Londen: Routledge, 2011), 14.

¹¹ Thompson, *Travel writing*, 14.

¹² Ibid., 14.

De definitie van Fussell is volgens sommige historici te beperkend. Zo stelt de Britse historicus Carl Thompson in *Travel writing. The new critical idiom* (2011) dat veel reisverslagen die voor de late achttiende eeuw zijn geschreven meestal een onpersoonlijk of weinig autobiografisch karakter hebben. Als de door Fussell gehanteerde definitie wordt aangehouden, zouden deze verslagen worden uitgesloten omdat het hen ontbreekt aan een persoonlijke en subjectieve lading.¹³ Ook is het volgens Thompson vrijwel onmogelijk om een reisverslag op volledige betrouwbaarheid te controleren.¹⁴ Wordt een reisverslag gediskwalificeerd wanneer hierin onwaarheden worden verkondigd? Volgens Fussell is er immers geen ruimte voor fictieve of gedeeltelijk fictieve reisverslagen. Opvallend hieraan is dat de door hem vereiste subjectiviteit van de auteur juist kan resulteren in verheimelijking of onwaarheden.

Historicus Zweder von Martels geeft een bredere definitie van het concept van reisverslagen. Volgens hem behoort een breed scala aan teksten tot het genre, zoals reisgidsen, routebeschrijvingen en zelfs korte beschrijvingen van ervaringen in vreemde landen.¹⁵ Een definitie die zo breed is als die van Von Martels maakt het echter onmogelijk om het concept 'reisverslag' duidelijk af te bakenen. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen reisverslagen en teksten over reizen.

Een dergelijk onderscheid wordt gemaakt door Jan Borm. Hij geeft namelijk aparte definities aan de termen 'travel books' en 'travel writing'.¹⁶ 'Travel books' duidt hij aan als non-fictionele narratieven over reizen uit de eerste hand.¹⁷ Dit komt ten dele overeen met Fussell's definitie van reisverslagen, hoewel Borm geen eisen stelt aan de stijl van een reisverslag. Volgens de definitie van Borm hoeft een reisverslag bijvoorbeeld geen literaire of subjectieve stijl te hebben.¹⁸ 'Travel writing' definieert Borm als een genre waarbinnen vrijwel alle teksten vallen met reizen als hoofdonderwerp, zelfs fictieve reisverslagen.¹⁹

Het genre van het 'reisverslag' blijft lastig te definiëren. Welke teksten vallen onder dit genre en welke worden buitengesloten? Waar liggen de grenzen met andere soorten teksten zoals autobiografieën of dagboeken? Juist omdat deze vragen lastig te beantwoorden

---

¹³ Thompson, *Travel writing*, 19.

¹⁴ Ibid., 27.

¹⁵ Zweder von Martels, *Travel fact and travel fiction: studies on fiction, literary tradition, scholarly discovery and observation in travel writing* (Leiden: Brill, 1994), xi.

¹⁶ Thompson, *Travel writing*, 23.

¹⁷ Ibid., 23.

¹⁸ Ibid., 23.

¹⁹ Ibid., 23.

zijn, heb ik ervoor gekozen om de brede definitie van Borm van ‘travel books’ aan te houden: reisverslagen zijn optekeningen van een reis die in de eerste persoon zijn geschreven door een auteur die verslag doet van authentieke reiservaringen. Kortom, reisverslagen vormen een punt waarop de genres van reisliteratuur en egodocumenten elkaar kruisen.

1.3.2. Egodocumenten

Het concept van egodocumenten werd in de jaren 1950 bedacht door de Amsterdamse historicus Jacques Presser. Hij introduceerde de term ‘egodocument’ als een verzamelnaam voor documenten als autobiografieën, dagboeken, memoires en persoonlijke brieven; teksten waar een subjectieve “ik” of een *ego* over zichzelf schrijft en waarin de auteur zichzelf al dan niet opzettelijk onthult of juist verbergt.²⁰ Reisverslagen passen vaak binnen dit genre.

Toen Presser de term egodocumenten bedacht, werd dit type document nauwelijks gewaardeerd door historici. Historica Pien Steringa stelt dat egodocumenten zoals reisverslagen vaak moeilijk vindbaar waren en dikwijls ontoegankelijk. Daarnaast werden egodocumenten veelal onbetrouwbaar geacht als historische bron door de aanwezigheid van stereotypen, vooroordelen en andere uitingen van subjectiviteit van de auteur.²¹ Presser was echter van mening dat het juist deze subjectieve dimensie is die egodocumenten hun meerwaarde geven als historische bron.²²

Sinds de jaren zestig van de twintigste eeuw hebben egodocumenten een andere status verworven binnen verschillende academische disciplines. Historici maar ook sociologen, economen en geografen hebben sindsdien meer waardering voor egodocumenten.²³ Deze ontwikkeling is gedeeltelijk te verklaren door de opkomst van het postmodernisme.²⁴ Het postmoderne gedachtegoed leidde tot een kritischere houding tegenover tekstuele bronnen. Vooral het subjectieve karakter van een tekst wordt in de postmoderne bronnenkritiek tegen het licht gehouden.²⁵ Zoals historici Arianne Baggerman en Rudolf Dekker stellen in hun

---

²⁰ Rudolf Dekker, “Jacques Presser's heritage: Egodocuments in the study of history,” *Memoria y Civilización* vol. 5 (2002): 14; Arianne Baggerman en Rudolf Dekker, “De gevaarlijkste van alle bronnen. Egodocumenten: nieuwe wegen en perspectieven,” *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 1 (2004): 8.

²¹ Pien Steringa, *Nederlanders op reis in Amerika 1812-1860. Reisverhalen als bron voor negentiende-eeuwse mentaliteit* (Utrecht: Vakgroep Geschiedenis der Universiteit Utrecht, 1999), 11.

²² Baggerman en Dekker, “De gevaarlijkste van alle bronnen,” 9.

²³ Gerrit Verhoeven, “‘Vaut le voyage!’ Nieuwe tendensen in het historisch onderzoek naar toerisme (1750-1950),” *Stadsgeschiedenis* 4 (2009): 61.

²⁴ Baggerman en Dekker, “De gevaarlijkste van alle bronnen,” 3.

²⁵ *Ibid.*, 9.

artikel “De gevaarlijkste van alle bronnen. Egodocumenten: nieuwe wegen en perspectieven” (2004): “Teksten worden niet meer als toeleverancier van feiten gebruikt, maar om opinies, mentaliteiten en het culturele klimaat te onderzoeken en de belevingswereld van de auteur te reconstrueren.”²⁶ Binnen deze vorm van bronnenkritiek is een egodocument geen weerspiegeling van *de* waarheid of een bron van universele kennis, maar een reflectie van de ‘waarheid’ van de auteur.

Een tweede belangrijke verklaring voor de toenemende populariteit van egodocumenten als historische bron is de invloed van de tweede feministische golf van de twintigste eeuw. In deze periode waren wetenschappers uit verschillende disciplines op zoek naar historische bronnen die door vrouwelijke auteurs geschreven zijn. Volgens Carl Thompson schreven vrouwen vooral in de negentiende- en twintigste eeuw veel reisverslagen en egodocumenten.²⁷

De belangrijkste bijdrage aan de groeiende populariteit van egodocumenten komt voort uit de postkoloniale studies.²⁸ Deze tak van de geschiedwetenschap is erop gericht om Europese en Noord-Amerikaanse wereldrijken van de negentiende- en twintigste eeuw te doorgronden. Waarom en hoe kwamen deze wereldrijken tot stand? En wat waren de gevolgen hiervan? Juist binnen deze discipline was het reisverslag een van de meest betekenisvolle bronnen.²⁹ Vooral reisverslagen met een egodocumentair karakter die zijn geschreven door Europese auteurs in de koloniën zijn van belang in de postkoloniale studies. Dit type historische bron biedt de mogelijkheid dichterbij de belevingswereld van de auteur te komen; het werpt niet alleen een blik op contemporaine denkbeelden en gewoontes, maar juist ook op de veelvoorkomende stereotypen en vooroordelen van de auteur – precies die facetten van egodocumenten die historici van voor de jaren zestig van de twintigste eeuw wilden vermijden.

1.3.3. De geschiedenis van reisverslagen

Al duizenden jaren worden er reisverslagen geschreven. In de Oudheid schreven Herodotus, Pausanias en Strabo bijvoorbeeld uitgebreide verslagen over de door hen gemaakte reizen.

---

²⁶ Baggerman en Dekker, “De gevaarlijkste van alle bronnen,” 9.

²⁷ Thompson, *Travel writing*, 3.

²⁸ Ibid., 2.

²⁹ Ibid., 3.

Deze verslagen missen echter een persoonlijke schrijfstijl.³⁰ Het is dus maar de vraag of dit voorbeelden zijn van egodocumentaire reisverslagen. Ook gedurende de Middeleeuwen werden veel reisverslagen (en andere typen ‘persoonlijke’ documenten) geschreven. Veel pelgrims schreven bijvoorbeeld over hun pelgrimstocht, maar ook deze reisverslagen missen de typische kenmerken van het egodocument. In de reisverslagen van Middeleeuwse pelgrims staan vooral God en het geloof centraal, en dus niet de auteur.³¹ Volgens Carl Thompson groeide de populariteit van het schrijven en lezen van reisverslagen in de zestiende eeuw. Meer mensen gingen op reis als gevolg van de opkomst van verreikende handelsnetwerken en van het kolonialisme. Dit resulteerde in een toename van het aantal reisverslagen dat werd geproduceerd.³²

In de achttiende eeuw steeg het aantal egodocumenten – waaronder dus ook reisverslagen – aanzienlijk.³³ Vooral rond 1750 en in de periode 1770-1780 werden er veel dagboeken, memoires en reisverslagen geschreven.³⁴ Baggerman en Dekker geven hiervoor een aantal mogelijke verklaringen. De voornaamste drijfveer van deze toename is volgens hen de opkomst van het modern historisch besef, een ontwikkeling die zij plaatsen in de achttiende eeuw.³⁵ Het modern historisch besef wordt gedefinieerd als een “bewustzijn waarin het heden niet logisch voortvloeit vanuit het verleden en waarin de toekomst [...] open ligt.”³⁶

De opkomst van het modern historisch besef was een product van de toenemende snelheid van modernisering. De achttiende eeuw wordt gekenmerkt door grootschalige economische, wetenschappelijke en sociale ontwikkelingen. De Duitse historicus Reinhart Koselleck bestempelde de periode van 1750 tot 1850 als de ‘*Sattelzeit*’ en definieerde het als een tijd waarin het snelle tempo van moderniserende ontwikkelingen de mens bewust maakte van de breuk tussen het verleden, het heden en de toekomst.³⁷ Baggermans verklaring voor de toename van het aantal geproduceerde egodocumenten is dat men deze breuk trachtte te

---

³⁰ Thompson, *Travel writing*, 3-37.

³¹ Ibid., 38.

³² Ibid., 42.

³³ Rudolf Dekker, “Van ‘grand tour’ tot treur- en sukkelreis. Nederlandse reisverslagen van de 16e tot begin 19e eeuw,” *Opossum. Tijdschrift voor Historische en Kunstwetenschappen* 4 (1994): 9.

³⁴ Anna P.H. Geurts, “Reizen en schrijven door Noord-Nederlanders: een overzicht,” *De Negentiende Eeuw* 37 (2013): 269-270.

³⁵ Baggerman en Dekker, “De gevaarlijkste van alle bronnen,” 18.

³⁶ Ibid., 18.

³⁷ Arianne Baggerman, “Lost Time: Temporal discipline and historical awareness in nineteenth-century Dutch egodocuments,” in *Controlling time and shaping the self. Developments in autobiographical writing since the sixteenth century*, ed. Arianne Baggerman, Rudolf Dekker en Michael Mascuch (Leiden: Brill, 2011), 467.

overbruggen door het verleden vast te leggen. Zij noemt dit “een strijd tegen het grote vergeten”.³⁸ Tevens had de breukervaring tussen het verleden, het heden en de toekomst tot gevolg dat men begon te geloven in het idee dat de toekomst maakbaar was. Men kreeg de kans om een actieve rol te spelen in de vormgeving van zowel de persoonlijke als de maatschappelijke of collectieve toekomst. Hierbij speelde het vastleggen, analyseren en reflecteren op het verleden en het heden een belangrijke rol.³⁹ Dit deed men onder andere door erover te schrijven in dagboeken, memoires en reisverslagen.

Hoewel de modernisering van de achttiende eeuw resulteerde in een toename van het aantal geproduceerde egodocumenten hadden politieke ontwikkelingen soms tot gevolg dat er juist *minder* egodocumenten werden geschreven. Het aantal Noord-Nederlandse reisverslagen nam bijvoorbeeld af tijdens de laatste jaren van de achttiende eeuw omdat dit een periode was van politieke wanorde. De onstuimigheid van de Pruisische inval in 1787 en de Bataafse Revolutie van 1795 hadden volgens Dekker tot gevolg dat het reizen voor plezier of educatieve doeleinden moeilijker werd, of zelfs onmogelijk.⁴⁰

Een laatste verklaring voor de toename van het aantal geproduceerde reisverslagen in de tweede helft van de achttiende eeuw is dat deze reisverslagen beter bewaard zijn gebleven dan documenten uit eerdere perioden. Deze werden immers later geschreven en dus is de kans op behoud groter.⁴¹ Daarnaast lijkt het logisch dat het opkomende modern historisch besef niet alleen resulteerde in een vermeerdering van het aantal reisverslagen, maar ook in een grotere waardering van de bestaande egodocumenten. Het bewaren van bestaande reisverslagen kan dus een hogere prioriteit hebben gehad dan voor 1750. Ten slotte is de toename wellicht ook te typeren als een zelfversterkend proces. Steeds meer reisverslagen werden geschreven en gepubliceerd voor een breder leespubliek. Verhalen over verre landen en vreemde culturen kunnen lezers hebben geïnspireerd om zelf op reis te gaan en om hun ervaringen op papier te zetten.

---

³⁸ Baggerman en Dekker, “De gevaarlijkste van alle bronnen,” 19.

³⁹ Arianne Baggerman, “Lost Time,” 467.

⁴⁰ Dekker, “Van ‘grand tour’ tot treur- en sukkelreis,” 9-10. Het is interessant dat het reisverslag van Rutger Metelerkamp juist in deze periode (namelijk 1798-1802) werd geschreven.

⁴¹ Ibid., 9.

1.3.4. Onderzoek naar reistradities

In de afgelopen decennia hebben veel historici zich beziggehouden met de geschiedenis van het reizen.⁴² Binnen deze onderzoeken staan de volgende vragen vaak centraal: Hoe reisde men? Waar reisde men naartoe? Wie maakte de reizen en wat motiveerde hen om op reis te gaan? En wat deed men zoal tijdens de reis?

Een relevante bijdrage binnen dit onderzoeksveld is het boek *Anders reizen? Evoluties in vroegmoderne reiservaringen van Hollandse en Brabantse elites (1600-1750)* (2009) van de Vlaamse historicus Gerrit Verhoeven.⁴³ In dit werk bekritiseert Verhoeven het conventionele beeld van reistradities van de achttiende- en negentiende eeuw. Met name het beeld van de bruuske overgang van de traditionele *Grand Tour* naar het moderne massatoerisme wordt in twijfel getrokken.⁴⁴ De *Grand Tour* was een langdurige reis die veelal werd gemaakt door rijke of aristocratische Britse jonge heren. Deze jongeren maakten een jarenlange reis om hun studententijd af te ronden. Ze trokken door Europa naar populaire bestemmingen als Parijs en Rome en bezochten daar academies, universiteiten en vorstelijke hoven. Het was de bedoeling dat ze zich tijdens de reis zouden ontwikkelen tot volwassenen en dat ze zouden leren hoe ze zich als ‘deftige’ patriciërs moesten gedragen.⁴⁵ Volgens Verhoeven heeft de Britse *Grand Tour* het beeld van reistradities sinds de jaren 1960 gedomineerd met als gevolg dat potentiële variaties in reisgedrag zijn uitgewist.⁴⁶ De *Grand Tour* was echter geen exclusief Britse traditie. Duitse, Franse en Zweedse aristocraten maakten soortgelijke reizen en ook voor Nederlandse jonge heren was een ‘Groote Tour’ geen ongebruikelijke afsluiting van de studententijd.⁴⁷ Daarnaast werden er gedurende de achttiende eeuw ook reizen gemaakt die niet binnen het kader van de *Grand Tour* passen. Verhoeven stelt bijvoorbeeld dat niet alleen de elite in deze periode in beweging was. Bovendien maakte de elite ook reizen die afweken van de traditionele *Grand Tour*.⁴⁸ Sommige achttiende-eeuwse reizen hadden namelijk niet educatie maar vermaak of

---

⁴² Peter Burke, “Directions for the history of travel,” in *Rätten: en festschrift till Bengt Ankarloo*, ed. Lars M. Andersson et al. (Lund: Nordic Academic Press, 2000), 176.

⁴³ Gerrit Verhoeven, *Anders reizen? Evoluties in vroegmoderne reiservaringen van Hollandse en Brabantse elites (1600-1750)* (Hilversum: Verloren, 2009).

⁴⁴ Verhoeven, ““Vaut le voyage!?””, 63-64.

⁴⁵ Joop de Jong, *Een deftig bestaan. Het dagelijks leven van regenten in de 17de en 18de eeuw* (Utrecht-Antwerpen: Kosmos, 1987), 119.

⁴⁶ Verhoeven, *Anders reizen? Evoluties in vroegmoderne reiservaringen*, 13.

⁴⁷ Ibid., 19; De Jong, *Een deftig bestaan*, 119.

⁴⁸ Verhoeven, *Anders reizen? Evoluties in vroegmoderne reiservaringen*, 20.

ontspanning als doel, een kenmerk dat vooral hoort bij het toerisme en massatoerisme van de negentiende- en twintigste eeuw. Daarnaast delen Grand Tour-reizen en toerisme veel karakteristieken. Dit maakt het onwaarschijnlijk dat er in de negentiende eeuw een plotse overgang plaatsvond van het één naar de ander.

Historica Willemijn Koning sluit zich aan bij Verhoeven in haar artikel “Een ‘bijna onbereikbare stralenkrans van vreugde en weelde’” (2013). Ondanks dat de Grand Tour bij uitstek de meest bestudeerde reisvorm van de achttiende eeuw is, is het concept *an sich* volgens Koning nauwelijks of op zeer uiteenlopende wijze gedefinieerd. Sommige historici bestempelen de reisbestemmingen als bepalende factor. Een ‘echte’ Grand Tour zou volgens hen bijvoorbeeld Rome aandoen. Anderen stellen dat het sociale profiel van de reiziger doorslaggevend is.⁴⁹ Koning levert ook kritiek op Anna Frank-van Westrienen, die het voornaamste Nederlandse werk over de Grand Tour schreef. Frank-van Westrienen beschrijft in haar boek *De Grootte Tour* weliswaar een uitgebreide ontstaansgeschiedenis van de Grootte Tour, maar geeft niet aan wanneer deze reisvorm verdween. In haar boek doet Frank-van Westrienen bovendien nauwelijks een beroep op bronnen die later zijn geschreven dan de zeventiende eeuw, waardoor ze de indruk wekt dat men in de achttiende eeuw geen Grand Tour meer ondernam.⁵⁰ Een soortgelijke bewering wordt gedaan in *Een deftig bestaan. Het dagelijks leven van regenten in de 17de en 18de eeuw* (1987) door Joop de Jong wanneer hij schrijft: “In de 18de eeuw was het maken van een dergelijke reis [Grand Tour] zelfs vrij uitzonderlijk geworden.”⁵¹

In “Een ‘bijna onbereikbare stralenkrans’” schrijft Koning over haar onderzoek naar een aantal reisverslagen van Amsterdamse reizigers die halverwege de negentiende eeuw naar Parijs trokken.⁵² Ze nuanceert – net als Verhoeven – het beeld van Nederlandse reistradities van de negentiende eeuw door aan te tonen dat de reizen die zij bestudeerde kenmerken vertonen van zowel Grand Tour-reizen als van modern toerisme. Koning betreft tevens twee andere reiscategorieën bij haar onderzoek, namelijk de Duitse *Bildungsreisen* en de Britse antitoeristische reizen.⁵³ De *Bildungsreisen* waren geïnspireerd op de reisdagboeken van Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) en waren gericht op de zelfontplooiing van de

---

⁴⁹ Willemijn Koning, “Een ‘bijna onbereikbare stralenkrans van vreugde en weelde’”. Betrokkenheid en distantie in de Parijse stadsverkenningen van jonge Amsterdamse elitezonen, ca. 1850,” *De Negentiende Eeuw* 37 (2013): 290.

⁵⁰ Koning, “Een ‘bijna onbereikbare’”, 290.

⁵¹ De Jong. *Een deftig bestaan*, 120.

⁵² Koning, “Een ‘bijna onbereikbare’”, 291.

⁵³ *Ibid.*, 292.

reiziger. De Bildungsreiziger ontwikkelde zijn eigen persoon door de reisbestemming te leren kennen en te doorgronden. Hij moest zich inleven in de plaatselijke cultuur en zich aanpassen aan ‘het vreemde’. Pas als men openstond om de andere cultuur, natuur en mensen werkelijk *te beleven*, kon men zich ontwikkelen.⁵⁴

In de negentiende eeuw kwam ook het Britse antitoerisme op dat volgens veel historici geïnspireerd was op de reisverslagen van Engelse schrijver Lord George Gordon Byron (1788-1824). Lord Byron verafschuwde de oppervlakkigheid van het moderne toerisme en probeerde tijdens zijn reizen ‘de toeristen’ – die eigenlijk gewoon andere reizigers waren – te vermijden.⁵⁵ Antitoeristische reizigers trachtten zich te onderscheiden in een reiscultuur die in hoog tempo populairder werd.

De Amsterdamse reizigers die Koning bestudeerde, vertoonden kenmerken van zowel de Bildungsreiziger als de antitoeristische reiziger (en tegelijkertijd ook van typische Grand Tour-reizigers en toeristen). Als Bildungsreizigers deden ze een bewuste poging zich te mengen in het dagelijks en nachtelijk leven van de Parijzenaren en als antitoeristen verkenden ze de stad het liefst zonder een gids in te huren – een verschijnsel van de moderne toeristenindustrie.⁵⁶ Ze wilden niet alleen maar in Parijs zijn geweest om een oppervlakkige toeristische ervaring op te doen van de stad.⁵⁷ Ze wilden Parijs en de Parijzenaren leren kennen.

1.3.5. Beeldvorming over Frankrijk en othering

De beeldvorming over postrevolutionair Frankrijk in het reisverslag van Metelerkamp staat centraal binnen dit onderzoek. Beeldvorming over de ‘ander’ is in bijna ieder reisverslag aanwezig en wordt vaak ‘*othering*’ genoemd. Volgens Carl Thompson bestaan er twee vormen van *othering*. De eerste vorm betreft enkel het proces waarbij leden van een cultuur de verschillen tussen zichzelf en leden van een andere cultuur articuleren.⁵⁸ Dit noemt Thompson ‘zwakke’ *othering*. ‘Sterke’ *othering* betreft een soortgelijk proces maar verschilt van de zwakke variant doordat het als doel heeft om aan te tonen dat de andere cultuur niet

---

⁵⁴ Koning, “Een ‘bijna onbereikbare’”, 295.

⁵⁵ Ibid., 301.

⁵⁶ Ibid., 298.

⁵⁷ Ibid., 310.

⁵⁸ Thompson, *Travel writing*, 132.

alleen anders is dan de eigen cultuur, maar vooral inferieur.⁵⁹ *Othering* is een typisch kenmerk van reisverslagen omdat reizigers schrijven over ontmoetingen met ‘vreemde’ culturen.⁶⁰ Er worden vaak vergelijkingen gemaakt met de eigen cultuur, bijvoorbeeld door op te merken dat de eetgewoontes in het buitenland verschillen van de gewoontes die de auteur gewend is. Een goed voorbeeld van sterke *othering* is het oriëntalisme dat beschreven wordt in het boek *Orientalism* (1978) van Edward Said.⁶¹ Said stelt dat Europese of Westerse beeldvorming over de ‘Oriënt’ (ofwel het Nabije Oosten, het Midden-Oosten en het Verre Oosten) de doelstelling had om aan te tonen dat de Oriënt inferieur was aan het Westen ter legitimering van het kolonialisme.⁶²

Beschrijvingen van andere culturen en vergelijkingen met de eigen cultuur hebben niet alleen beeldvorming over de ander (*othering*) tot gevolg. Een tweede product van deze afbakening van de eigen en de andere cultuur is collectieve of nationale identiteitsvorming. De beeldvorming van de reiziger over andere volken en hun gewoontes zijn niet alleen bepalend voor hoe de reiziger de ‘vreemdeling’ ziet, maar ook voor hoe hij zichzelf – en de groep of cultuur waartoe hij behoort – beschouwt.⁶³ *Othering* en identiteitsvorming zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

De Amerikaanse historica Victoria E. Thompson heeft onderzoek gedaan naar de beeldvorming over Parijs en *othering* door Britse reizigers in reisverslagen. In het artikel “An alarming lack of feeling: urban travel, emotions, and British national character in post-revolutionary Paris” (2014) bespreekt Thompson haar analyse van het verband tussen nationale identiteit en de Britse beeldvorming over Frankrijk en de Franse Revolutie aan de hand de verslagen van Britse reizigers in Parijs in de negentiende eeuw.⁶⁴ Op basis hiervan concludeert ze dat de Britse nationale identiteit aan het wankelen werd gebracht tijdens en na de Franse Revolutie.⁶⁵ Voor de revolutie zagen de Britten zichzelf namelijk als superieur aan de Fransen; Groot-Brittannië had volgens hen een beter ontwikkeld, moderner en meer Verlicht staatsbestel. Ze waren daarnaast van mening dat het onderdrukkende Franse

---

⁵⁹ Thompson, *Travel writing*, 132.

⁶⁰ Ibid., 133.

⁶¹ Edward W. Said, *Orientalism* (New York: Vintage Books, 1978).

⁶² Said, *Orientalism*, 41, 203-204; Geoffrey Nash, “Orientalism,” in *The encyclopedia of empire*, ed. John M. MacKenzie (New York: John Wiley & Sons Inc, 2016), 5.

⁶³ Victoria E. Thompson, “Foreign bodies: British travel to Paris and troubled national self, 1789-1830,” *Studies in Travel Writing* 15, no. 3 (2011): 244.

⁶⁴ Victoria E. Thompson, “An alarming lack of feeling: urban travel, emotions, and British national character in post-revolutionary Paris,” *Urban History Review* 42, no. 2 (2014): 8-17.

⁶⁵ Thompson, “An alarming lack of feeling,” 9.

absolutisme en het katholicisme een ‘slaafse’ bevolking hadden voortgebracht. De Fransen zouden meer geïnteresseerd zijn in mode en ‘galanterie’ dan in politieke vrijheid.⁶⁶

Aan het begin van de revolutie werden de Franse opstandelingen geprezen door de Britten. De ‘Britse’ waarden van politieke emancipatie werden nu overgenomen door de Fransen en dit bevestigde het superieure nationale karakter van de Britten.⁶⁷ Toen de revolutie een radicaler karakter kreeg, begon het Britse beeld van superioriteit te wankelen. De Fransen waren blijkbaar grondiger in hun streven naar vrijheid. Bovendien was een overeenkomstig radicaal streven naar vrijheid in het Britse thuisland niet mogelijk omdat de Britse regering hardhandig reageerde op anti-autoritaire bewegingen.⁶⁸

Thompson beweert dat de Franse Revolutie schadelijk was voor de Britse identiteit omdat het traditionele superioriteitsgevoel van de Britten werd ondermijnd. Britse reizigers in Parijs waren daarom op zoek naar een oplossing voor dit dilemma; ze zochten naar signalen waaruit zou blijken dat Groot-Brittannië nog altijd boven Frankrijk stond.

Thompson beargumenteert dat de Britse reizigers in Parijs veel schreven over hun eigen emoties. Voor hen was de Franse Revolutie een trauma (de Britse identiteit was er immers ernstig door geschaad) en zodoende riepen herinneringsplekken van de Revolutie bij hen emotionele reacties op.⁶⁹ Veel reizigers schreven over het verdriet dat ze voelden bij het bezoeken van het Palais des Tuileries dat in 1792 door een menigte was bestormd.⁷⁰ Ook op werden zij emotioneel van de Place de la Concorde waar Lodewijk XVI in 1793 was geëxecuteerd.⁷¹ De reizigers beeldden zich in hoe Lodewijk XVI van zijn gevangenis naar het plein werd gebracht, onder de guillotine werd geplaatst en om het leven werd gebracht. Zodoende *zagen* de Britse reizigers de stad niet alleen, ze *ervoeren* Parijs en haar geschiedenis. Tegelijkertijd bemerkten ze dat de Parijzenaren deze emoties zelf niet voelden. De overblijfselen van een guillotine leken Parijzenaren niet te deren, terwijl ze bijvoorbeeld bij de Britse reiziger James Simpson diepgaande troosteloosheid opriepen.⁷² Volgens de Britten was dit een teken van de superioriteit van de Britse moraliteit. Met de bewustwording

---

⁶⁶ Thompson, “An alarming lack of feeling,” 8.

⁶⁷ Ibid., 8.

⁶⁸ Ibid., 8.

⁶⁹ Ibid., 9-10.

⁷⁰ Ibid., 10-11.

⁷¹ Ibid., 10.

⁷² Ibid., 12.

dat een soortgelijke opstand in Groot-Brittannië nooit zou kunnen plaatsvinden, kon het Britse trauma van de Franse Revolutie op zijn minst gedeeltelijk worden geheeld.⁷³

De Amerikaanse historicus David McCullough schrijft in zijn boek *The greater journey. Americans in Paris* (2011) over zijn onderzoek naar Amerikaanse reizigers in Parijs in de negentiende eeuw.⁷⁴ Het merendeel van de door hem bestudeerde Amerikaanse reizigers had geen positieve eerste indruk van de Franse hoofdstad. Hun verwachtingen waren misschien te hoog geweest; Parijs stond immers bekend als de hoofdstad van smaak en vermaak in de negentiende eeuw.⁷⁵ Bij aankomst ervoeren zij in de eerste plaats desillusie. Parijs bleek een middeleeuwse stad met donkere stegen en stinkende straten. Het was er smerig en luidruchtig.⁷⁶ Er was bovendien veel zichtbare armoede op straat, ook op plekken van pracht en praal zoals bij het Palais Royal.⁷⁷ Na verloop van tijd werd het beeld van de Amerikaanse reizigers positiever. Ze raakten onder de indruk van de imposante gebouwen, de mooie bruggen en de grote tuinen van onder andere het Tuilerieënpaleis.⁷⁸ Ook de Parijzenaren zelf vielen na een langer verblijf goed in de smaak. De Amerikaanse reizigers schreven weliswaar dat ze in Parijs onaangename mensen ontmoetten, maar dat waren voornamelijk Engelsen.⁷⁹

In zijn masterscriptie “‘Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben.’ De beelden van Nederlandse reizigers over Parijs, 1800-1808” (2017) beschrijft Martijn Schoolenberg zijn analyse van de beeldvorming van Nederlandse reizigers over Parijs in de periode 1800 tot 1808.⁸⁰ Schoolenberg bespreekt onder andere hoe de Nederlandse reizigers reflecteerden op de Franse Revolutie en de nasleep daarvan. De Nederlandse reizigers die hij bestudeerde, reflecteerden net als de Britse reizigers op het geweld van de Revolutie. Ze keurden dit nadrukkelijk af.⁸¹ Volgens hen waren de leden van de adel en vooral koning Lodewijk XVI slachtoffers en waren de lagere klassen van de bevolking en de jakobijnen schuldig aan een onnodig bloederige revolutie. Schoolenberg concludeert dat de Nederlandse

---

⁷³ Thompson, “An alarming lack of feeling,” 12.

⁷⁴ David McCullough, *The greater journey. Americans in Paris* (New York: Simon & Schuster, 2011).

⁷⁵ Hazel H. Hahn, *Scenes of Parisian modernity* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009), 45.

⁷⁶ McCullough, *The greater journey*, 38.

⁷⁷ Ibid., 39.

⁷⁸ Ibid., 39.

⁷⁹ Ibid., 44.

⁸⁰ Martijn Schoolenberg, “‘Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben.’ De beelden van zeven Nederlandse reizigers over Parijs, 1800-1808,” masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2017.

⁸¹ Schoolenberg, “‘Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben’”, 120.

reizigers echter minder dan de Engelse reizigers schreven over gevoelloosheid en immoraliteit onder de Parijzenaren.⁸²

Daarnaast onderzocht Schoolenberg de perceptie van de reizigers over Parijs als amusementsstad. De Nederlandse reizigers beschouwden Parijs als het centrum van vermaak en volgens Schoolenberg vertaalde die perceptie zich in een stereotypering van de stad en haar inwoners. Parijzenaren werden gezien als vrolijke en wispelturige mensen die zich meer bezighielden met oppervlakkig vermaak dan met ‘diepzinnige beschouwingen’.⁸³ Volgens Schoolenberg benadrukten de Nederlandse reizigers deze perceptie van de Parijzenaren om hun eigen identiteit als nuchtere en verlichte Nederlanders te bevestigen.⁸⁴ Hij stelt dat de Nederlandse reizigers – net als de Engelse reizigers die door Victoria Thompson zijn bestudeerd – vergelijkingen maakten tussen de Nederlandse en Franse cultuur om hun eigen superioriteit te onderstrepen.

In het laatste deel van zijn scriptie richt Schoolenberg zich op de Franse invloed op de contemporaine Nederlandse politieke ontwikkelingen zoals de Bataafse Revolutie en de mate waarin de Nederlandse reizigers zich uitspraken over de Franse inmenging (of bezetting) in Nederland.⁸⁵ Schoolenberg concludeert dat de reizigers met regelmaat kritiek leverden op de Frans-Nederlandse politieke relatie en soms aangaven dat ze vreesden voor de toekomst van de Bataafse Republiek. Opvallend is dat hij geen duidelijke verschillen heeft gevonden tussen de beeldvorming over Parijs van patriotse- en orangistische reizigers. De Nederlandse reizigers zagen zichzelf voornamelijk als Nederlander en niet als patriot of orangist. Wanneer Schoolenberg vormen van *othering* jegens de Fransen blootlegt, betreft het in de meeste gevallen een afbakening van de Nederlandse identiteit *an sich* op basis van een vergelijking met de Franse cultuur.⁸⁶

1.3.6. Lacunes en relevantie van het onderzoek

Sinds de jaren 1960 is er steeds meer historisch onderzoek gedaan naar egodocumenten en reisverslagen. Desondanks blijven er nog altijd veel waardevolle bronnen onaangeroerd in archieven liggen die bestudeerd kunnen worden. Hoewel Victoria Thompson Engelse

---

⁸² Schoolenberg, “‘‘Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben’’”, 121.

⁸³ Ibid., 121.

⁸⁴ Ibid., 75.

⁸⁵ Ibid., 122.

⁸⁶ Ibid., 123.

reizigers in Frankrijk heeft bestudeerd en Martijn Schoonenberg en Willemijn Koning zich richtten op Nederlandstalige reisverslagen in hun onderzoeken, betekent dit niet dat de onderste steen boven is gehaald.

Deze scriptie levert aan de hand van het reisverslag van Rutger Metelerkamp een belangrijke bijdrage aan het onderzoek naar beeldvorming en *othering* over Frankrijk. Ten eerste omdat het reisverslag een nieuw perspectief biedt op het vroeg negentiende-eeuwse Frankrijk, namelijk dat van een Nederlandse orangist die persoonlijk was geraakt door de recente politieke ontwikkelingen in Frankrijk en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Metelerkamp kon immers geen bestuursfunctie verkrijgen na de Bataafse Revolutie van 1795, terwijl het bekleden van een dergelijk ambt juist toegang bood tot de regentenklasse. Deelname aan de stedelijke regering betekende voor leden van deze klasse – en dus ook voor Metelerkamp – rijkdom, aanzien en macht.⁸⁷ Omdat dit Metelerkamp werd ontnomen, is het aannemelijk dat hij een uitgesproken waardeoordeel had over de revoluties in Frankrijk en de Republiek.

Ten tweede beperk ik mij in deze scriptie niet alleen tot de beeldvorming over Parijs. In tegenstelling tot de in dit hoofdstuk besproken literatuur over reizigers in Frankrijk in de late achttiende- en de vroege negentiende eeuw beslaat dit onderzoek de beeldvorming over postrevolutionair Frankrijk in zijn geheel. Metelerkamps opvattingen over het Franse platteland en over andere grote steden zoals Marseille en Lyon komen ook aan bod.

Tot slot betrek ik ook Metelerkamps beeldvorming over de revolutie in Nederland en over het Bataafs Gemenebest bij mijn onderzoek. Beeldvorming over de ‘ander’ – *othering* – en zelfreflectie zijn namelijk onlosmakelijk met elkaar verbonden. De ‘ander’ en het ‘vreemde’ kan alleen als zodanig worden aangeduid binnen de bredere context van het ‘eigene’ of het ‘bekende’. Wat en hoe Metelerkamp dacht en schreef over Frankrijk was verweven met zijn ideeën over de politieke situatie in het Bataafs Gemenebest.

---

⁸⁷ De Jong, *Met goed fatsoen*, 54.

1.4 Het reisverslag van Metelerkamp en de onderzoeksmethode

1.4.1. *Het reisverslag (1798-1802)*

Het reisverslag van Rutger Metelerkamp is geschreven in de periode tussen juni 1798 en juni 1802 en beslaat zijn reizen door Duitsland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Engeland, Schotland, Frankrijk en Zwitserland. Het is door historici Rudolf Dekker, Ruud Lindeman en Yvonne Scherf opgenomen in de catalogus *Reisverslagen van Noord-Nederlanders van de zestiende tot begin negentiende eeuw*.⁸⁸ Zij inventariseerden hiervoor bijna vijfhonderd reisverslagen die door Noord-Nederlanders zijn geschreven in de periode tussen 1509 en 1813. Het reisjournaal van Metelerkamp is binnen de catalogus een unieke bron omdat deze meer dan 1450 handgeschreven pagina's telt. Daarmee is het bij uitstek het langste reisverslag dat in de collectie is opgenomen. Metelerkamps reisjournaal is compleet bewaard gebleven en is raadpleegbaar in de Bijzondere Collecties van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Voor mijn onderzoek richt ik mij op het Franse deel van Metelerkamps reis, dat bestaat uit 180 handgeschreven pagina's.

Naast het reisverslag heb ik ook gebruik gemaakt van de persoonlijke correspondentie van Metelerkamp. Tijdens zijn reis door Frankrijk schreef hij namelijk bijna dagelijks brieven aan zijn familie en een aantal kennissen. Deze brieven zijn voor een groot deel bewaard gebleven en zijn net als het reisverslag raadpleegbaar in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. De meeste brieven schreef hij aan zijn vader Alexander Hendrik Metelerkamp, maar hij correspondeerde ook met zijn moeder en met de vermoedelijke familielvriend en geschiedkundige Hendrik van Wijn.

1.4.2. *Onderzoeksmethode*

Om het reisjournaal van Metelerkamp zo nauwkeurig en efficiënt mogelijk te analyseren, heb ik het verslag van zijn reis door Frankrijk in zijn geheel getranscribeerd. Het resultaat is een digitale en doorzoekbare versie van het manuscript van 180 pagina's.

Bij de analyse van het reisjournaal heb ik gebruik gemaakt van een op thema ingedeeld codesysteem. Ik heb een twintigtal belangrijke onderwerpen onderscheiden en die

---

⁸⁸ "Reisverslagen tot 1814 deel 4," Onderzoeksinstituut Egodocumenten en Geschiedenis, geraadpleegd op 04.12.2019, <http://www.egodocument.net/reisverslagen.html>.

allemaal voorzien van een code. Zodoende heb ik voor dit onderzoek alle nuttige of bruikbare opmerkingen die Metelerkamp opschreef in zijn reisverslag onderverdeeld in deze thema's en hebben ze de bijbehorende code toebedeeld gekregen. Alle passages die iets onthullen over Metelerkamps beeldvorming over de Franse Revolutie hebben bijvoorbeeld de code [FR] gekregen en alle opmerkingen die betrekking hebben op Metelerkamps sociale contacten zijn ondergebracht bij de code [SC]. Met deze methode was het mogelijk om het reisverslag gericht per thema te analyseren.

Op basis van deze onderzoeksmethode heb ik de leef- en beeldwereld van Metelerkamp uiteengezet met een kwalitatieve inhoudsanalyse. Dat wil zeggen een analyse van de tekstuele inhoud van het reisverslag: wat en hoe schreef Metelerkamp over zijn ervaringen in Frankrijk? En wat onthult dit over zijn leef- en beeldwereld? Hierbij heb ik gebruik gemaakt van de *reading against the grain*-methode waarbij een tekstuele bron op een andere manier wordt gelezen dan dat de auteur tijdens het schrijven voor ogen had.⁸⁹ Wanneer een tekst *against the grain* wordt geanalyseerd, wordt ook hetgeen in acht genomen dat niet expliciet is verwoord door de auteur van de bron, maar wat wel wordt geïmpliceerd. Tevens wordt er bij de *against the grain*-methode ook aandacht besteed aan de zogenaamde 'stiltes' in de tekst. Hierbij wordt er geanalyseerd of de auteur bepaalde onderwerpen al dan niet opzettelijk vermijdt of verzwijgt.⁹⁰ Het reisverslag van Rutger Metelerkamp bevat veel 'stiltes'. Hij schreef in zijn reisjournaal bijvoorbeeld nagenoeg niets over zichzelf. Dit is een relevante 'stilte' omdat Metelerkamps eigen identiteit een belangrijke rol speelt in dit onderzoek.

Ten slotte is het belangrijk om te benoemen dat het niet het doel is van deze analyse om op basis van Metelerkamps observaties de 'de waarheid' van de Franse Revolutie, de opkomst van Napoleon Bonaparte of de Bataafse Revolutie te achterhalen. Het is een onderzoek naar Metelerkamps subjectieve reflectie op en weergave van deze ontwikkelingen.

---

⁸⁹ Voor meer informatie over *reading against the grain* zie: Karin Willemse, *One foot in heaven: Narratives on gender and Islam in Darfur, West-Sudan* (Leiden: Brill, 2007), 20-33; Mary Rizzo, "Reading against the grain, finding the voices of the detained," *Museums & Social Issues* 12, n. 1 (2017): 28.

⁹⁰ Voor meer informatie over 'stiltes' zie: Robyn Fivush, "Speaking silence: The social construction of silence in autobiographical and cultural narratives," *Memory* 18 (2) (2010): 88-98.

Hoofdstuk 2: Het leven van Rutger Metelerkamp

Over Rutger Metelerkamp is niet veel bekend. Met uitzondering van een aantal negentiende- en twintigste-eeuwse biografische naslagwerken verschaft de bestaande secundaire literatuur nauwelijks informatie over zijn leven. Bovendien hebben historici slechts bij uitzondering gerefereerd naar de boeken die Metelerkamp zelf schreef en zelden is er geschreven over de rol die hij speelde in de Bataafse en Nederlandse regeringen. Dat is opvallend omdat Metelerkamp een belangrijk Nederlands politicus was. Hij speelde bijvoorbeeld een rol in de totstandkoming van de grondwet van 1814 en hij maakte carrière in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. In 1821 werd hij zelfs voorzitter van de Tweede Kamer. Wanneer Metelerkamp wel bij naam wordt genoemd, is de informatie niet altijd correct. Zo schrijft de Britse historicus Simon Schama in zijn boek *Patriotten en bevrijders. Revolutie in de Noordelijke Nederlanden, 1780/1813* (1989) dat Metelerkamp een ‘patriottische econoom’ was.⁹¹ Historici Arthur van Riel en Ad van der Woude beweren hetzelfde in het artikel “Rethinking the Economic History of the Dutch Republic” (1996), waarin ze Metelerkamp beschrijven als een ‘Patriot-economist’.⁹² Zoals in deze scriptie zal blijken, was Metelerkamp geen patriot. Hij steunde voor, tijdens en na zijn reis door Europa het Huis van Oranje.

Dit hoofdstuk werpt een blik op het leven van Rutger Metelerkamp. Uit wat voor gezin kwam hij en wat voor scholing genoot hij? Hoe zag zijn leven eruit voor, tijdens en na de Bataafse Revolutie?

2.1. De familie en het gezin Metelerkamp

Rutger Metelerkamp werd geboren op 4 maart 1772 in Gouda als het eerste kind van de in Zwolle geboren Alexander Hendrik Metelerkamp en zijn vrouw Anna Elizabeth Metelerkamp, de dochter van een Goudse predikant.⁹³ Alexander Hendrik was een invloedrijk man. Vanaf 1767 was hij advocaat te Gouda en gedurende de jaren '70 van de achttiende

---

⁹¹ Simon Schama, *Patriotten en bevrijders. Revolutie in de Noordelijke Nederlanden, 1780/1813* (Amsterdam: Agon, 1989), 62.

⁹² Arthur van Riel en Ad van der Woude, “Rethinking the economic history of the Dutch Republic: The rise and decline of economic modernity before the advent of industrialized growth,” *The journal of economic history* 56 issue 1 (maart 1996): 223.

⁹³ De Jong, *Met goed fatsoen*, 360.

eeuw bekleedde hij de ambten van librijemeester en kerkmeester.⁹⁴ In 1778 werd hij lid van de vroedschap, het stedelijk bestuursorgaan, en in 1787, 1788, 1791 en 1792 was hij burgermeester van Gouda.⁹⁵

Rutger Metelerkamp had een zus en twee broers. Zijn zus, Anna Cornelia Metelerkamp (1774-1830), trouwde met Hermann Arntzenius, een Utrechtse hoogleraar rechten. De oudere van de twee broers, Johannes Jacobus Metelerkamp (1777-1839), was predikant. Matthijs Willem Metelerkamp, de jongere van de twee broers, ging op vroege leeftijd in militaire dienst en maakte carrière in het leger. De twee jongste kinderen van Alexander Hendrik en Anna Elizabeth, Johanna Cornelia en Coenraad, stierven allebei vlak na hun geboorte.

2.2. Scholing en opleiding

Voor regentenzoons zoals Rutger Metelerkamp was het gebruikelijk dat zij, wanneer zij volwassen waren, een stedelijke bestuursfunctie op zich namen. Dit was ook nodig indien de familie het lidmaatschap van de regentenklasse wilde behouden, evenals de invloed, status en het inkomen dat daarbij hoorde. Een bestuursambt en het lidmaatschap van de vroedschap bood immers toegang tot de regentenklasse.⁹⁶ Een degelijke opvoeding en scholing speelden hierbij een belangrijke rol. Jongemannen werden thuis en op school voorbereid op een carrière in de (stedelijke) politiek. Zo ook Rutger Metelerkamp.

Veel regenten kozen ervoor om hun zoons naar de Franse of de Latijnse school te sturen. Op de Franse school genoten kinderen veelal praktisch onderwijs waarmee zij voorbereid werden op een loopbaan als bijvoorbeeld koopman of kantoormedewerker.⁹⁷ Op de Latijnse school was de voertaal Latijn. Hier werden de leerlingen klaargestoomd voor een universitaire studie.⁹⁸ Hoewel er niet veel bekend is over de vroege scholing van Metelerkamp, is het aannemelijk dat hij op de Latijnse school in Gouda heeft gezeten. In november 1787, toen hij achttien jaar oud was, begon hij namelijk aan een universitaire studie rechten aan de Gelderse Universiteit te Harderwijk. Deze academie had geen goede reputatie

---

⁹⁴ Als lid van het college van librijemeesters was Alexander Hendrik Metelerkamp verantwoordelijk voor het beheer van de Goudse Librije of stadsboekerij.

⁹⁵ De Jong, *Met goed fatsoen*, 360; Het burgermeesterschap deelde A. H. Metelerkamp ieder jaar met drie of vier medeburgermeesters.

⁹⁶ De Jong, *Een deftig bestaan*, 31.

⁹⁷ Ibid., 114.

⁹⁸ Ibid., 114.

in de achttiende eeuw. Een bekend rijmpje stelde dat er in Harderwijk, een stad van negotie, naast bokking ook bullen van promotie te koop waren.⁹⁹ Metelerkamp koos wellicht voor deze universiteit omdat een promotie aldaar makkelijker te behalen was dan in Leiden, of simpelweg omdat de Gelderse Universiteit goedkoper was.¹⁰⁰ Hoe dan ook, op 17 juni 1791 promoveerde hij in Harderwijk. Hierna ging hij alsnog naar Leiden, waar hij in 1792 promoveerde.¹⁰¹

Na een universitaire studie waren de regentenzoons klaar om de bestuursfuncties in te nemen die hun familie voor hen had weten te bemachtigen. Wanneer een dergelijk ambt niet direct beschikbaar was, was het gebruikelijk dat de net afgestudeerden – wanneer zij rechten hadden gestudeerd – voor een aantal jaar de advocatuur in gingen.¹⁰² Metelerkamp was na zijn promotie aan de Universiteit Leiden (toen nog de Leidse Hogeschool) eerst in Gouda en later in Den Haag werkzaam als advocaat.¹⁰³ In de tussentijd wachtte hij tot er een plek voor hem vrijkwam in het stedelijk bestuur van Gouda.

2.3. De omwenteling van 1795

Sinds de jaren 1780 vond er een machtsstrijd plaats tussen patriotten en orangisten in de Republiek der Verenigde Nederlanden. Deze strijd bereikte in 1795 een hoogtepunt toen de patriotten met Franse militaire steun een revolutie op gang brachten die uitdraaide op de ballingschap van stadhouder Willem V en de stichting van de Bataafse Republiek. Met de patriotten aan het roer verloor een groot deel van de regentenklasse haar machtspositie. Zij waren immers aanhangers van de Oranjes en voor prinsgezinden was er geen plek in het nieuwe Bataafse bestuur.

Metelerkamps vader Alexander Hendrik was een fervent orangist die na de omwenteling van 1795 het veld moest ruimen en zijn positie verloor in de Goudse vroedschap.¹⁰⁴ Nu kon Rutger Metelerkamp de bestuurlijke functie, waar hij al een aantal jaar

---

⁹⁹ Willem Frijhoff, “Hoe Gelders was de Gelderse Academie?” *BM Gelre* 72 (1981): 121; De Jong, *Met goed fatsoen*, 197.

¹⁰⁰ Frijhoff, “Hoe Gelders was de Gelderse Academie,” 121.

¹⁰¹ P.J. Blok en P.C. Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 4* (Leiden: Sijthoff, 1918), 973-974, Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL), geraadpleegd op 27.03.2020, https://www.dbnl.org/tekst/molh003nieu04_01/molh003nieu04_01_1499.php.

¹⁰² De Jong, *Met goed fatsoen*, 197.

¹⁰³ Blok en Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, 973-974.

¹⁰⁴ De Jong, *Met goed fatsoen*, 200.

op had gewacht, wel vergeten.¹⁰⁵ De Nederlandse historicus P.J. Blok schreef hierover in *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* (1918) het volgende: “[Metelerkamp] zag zich na de omwenteling van 1795 als regentenzoon beroofd van de kans om in de regeering te komen. Hij is toen gaan studeeren en reizen.”¹⁰⁶ Over de door Blok genoemde studie is weinig meer te achterhalen. Waar, wanneer en wat hij heeft gestudeerd lijkt onbekend. De reizen die Metelerkamp na 1795 maakte, hebben echter meer sporen achtergelaten. Van november 1797 tot mei 1798 maakte hij een reis door Nederland samen met zijn vriend Willem Ferdinand Mogge Muilman, een Amsterdamse regentenzoon.¹⁰⁷ Op 21 juli 1798 gingen ze opnieuw samen op reis. Ditmaal maakten ze een reis door Europa en bleven ze jarenlang weg uit Nederland.

2.4. Arrestatie en slechte publiciteit

Dat de Bataafse Revolutie voor Metelerkamp een belangrijke aanleidingen was om te gaan reizen, is met zekerheid vast te stellen. Hij verloor immers zijn kans op een bestuursfunctie. Bovendien was het leven voor een orangist zoals Metelerkamp in de Bataafse Republiek niet altijd makkelijk. Er zijn twee gebeurtenissen in het leven van Metelerkamp die vlak voor zijn vertrek naar Duitsland plaatsvonden en mogelijkwerwijs aanleiding gaven om het land te verlaten.

Uit de notulen van een vergadering van de Staten van Zeeland op 3 november 1797 blijkt dat Metelerkamp in augustus van dat jaar onrechtmatig werd gearresteerd. Tijdens deze vergadering is een rekest in behandeling genomen van Hendrik Muilman, de vader van Willem Ferdinand Mogge Muilman.¹⁰⁸ In het rekest staat dat Metelerkamp onterecht was gearresteerd en voor een aantal uur was vastgezet in het huis van bewaring in Zierikzee. Hendrik Muilman eiste genoegdoening.

---

¹⁰⁵ “Dr.Mr. R. Metelerkamp,” Parlement.com.

¹⁰⁶ Blok en Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, 973-974.

¹⁰⁷ Cornelis van der Bas, “The Muilman Collection: The progressive taste of an eighteenth-century banking family,” *Simiolus: Netherlands Quarterly for the History of Art*, vol. 32, no. 2/3 (2006): 178.

¹⁰⁸ *Notulen van de vertegenwoordigers des volks van Zeeland, beginnende met den 23 juny 1797. Het derde jaar der Bataafsche vryheid* (1797), 594-596, geraadpleegd op 15.04.2020, <https://books.google.nl/books?id=a0H8Jg9SIHwC&pg=PA594&lpg=PA594&dq=%22Metelerkamp%22+%22Mogge+Muilman%22&source=bl&ots=6tSuXhT1np&sig=ACfU3U0Vf3ien7spY1MyntRJUZwudTMzkA&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwj5guG-lebqAhVQ66QKHcNJBIMQ6AEwBXoECAgQAQ#v=onepage&q=%22Metelerkamp%22%20%22Mogge%20Muilman%22&f=false>.

Metelerkamp en zijn vriend Mogge Muilman verbleven in augustus 1797 in het Zeeuwse Slot van Haamstede, het familiekasteel van de familie Mogge dat na het huwelijk van Hendrik Muilman en Susanna Cornelia Mogge eigendom van de Muilmans was geworden. In de nacht van 23 op 24 augustus werden Metelerkamp en Mogge Muilman wakker gemaakt door luid geschreeuw aan de poort van het Slot. De baljuw van Zierikzee, vergezeld door “een vry aanzienlyk detachement Fransche militairen” eiste dat de heer van het slot de poort opende.¹⁰⁹ Hendrik Muilman was niet aanwezig, waardoor zijn negentienjarige zoon Willem Ferdinand het gesprek met de baljuw aan moest gaan. De baljuw eiste toegang tot het slot en dreigde met geweld. Mogge Muilman gehoorzaamde nietsvermoedend. De baljuw en zijn Fransche troepen stormden het kasteel binnen en vroegen Mogge Muilman wie er nog meer in het slot aanwezig was. Metelerkamp zou zich hebben voorgesteld, waarop de indringers met elkaar in discussie gingen. Metelerkamp en Mogge Muilman konden van het gesprek niets horen, behalve de woorden “Hij is het.”¹¹⁰ Metelerkamp werd gearresteerd en meegenomen naar het rechthuis van Haamstede en daarna naar Zierikzee. Daar werd hij opgesloten en later ondervraagd. In de namiddag van 24 augustus werd hij weer vrijgelaten.¹¹¹

De notulen van de vergadering van de Staten van Zeeland onthullen niet waarom Metelerkamp werd gearresteerd. Het is denkbaar dat de baljuw Metelerkamp verwarde met iemand anders en dat hij simpelweg de verkeerde persoon arresteerde. Het is ook mogelijk dat de orangistische Metelerkamp een doelwit was van een patriottische baljuw en de Franse militairen. Metelerkamps gevoel van veiligheid als orangistische regentenzoon in de Bataafse Republiek kan door deze gebeurtenis zijn geschaad. Mogelijkerwijs heeft deze gebeurtenis hem gemotiveerd om het land te verlaten.

Een tweede gebeurtenis die invloed kan hebben gehad op Metelerkamps besluit om uit het land te vertrekken, vond plaats in maart 1798. Op de tweede dag van deze maand werd in het nieuwste nummer van de *Constitutioneele Oprechte Bataafsche Courant* een lijst gepubliceerd van orangisten die lid waren van de recent opgeheven Oranje-sociëteiten. Metelerkamp werd hierin bij naam genoemd. De redacteur van de *Constitutioneele Oprechte Bataafsche Courant* waarschuwde zijn leespubliek dat deze “aankleeverers zo van Oranje als

---

¹⁰⁹ *Notulen van de vertegenwoordigers des volks van Zeeland*, 594.

¹¹⁰ *Ibid.*, 595.

¹¹¹ *Ibid.*, 596.

het Oranje-Aristocratendom” niet te vertrouwen waren.¹¹² Ook wanneer deze orangisten zich zouden bekeren tot de revolutionaire of Bataafsche zaak:

“o gy braven revolutionairen, waart u voor intriguanten, zy zwerven onder u om – zy zetten u op, en zo zeer tevoren [...] hebben zy thans den mond vol van revolutie – van volksgezindheid [...] om dat zy vreezen ontdekt te worden, en een uitvoerend bestuur hen te zeer mogt leeren kennen”.¹¹³

Volgens de auteur waren de orangisten die in deze lijst waren opgenomen niet te vertrouwen, ook niet als zij hun trouw aan het Huis van Oranje zouden afzweren.

Het is onmogelijk om te achterhalen of dit krantenbericht Metelerkamp zorgen baarde, of dat hij überhaupt op de hoogte was van zijn opname in de lijst. Maar ook in dit geval is het denkbaar dat hij zich minder veilig voelde nu hij in een krant was bestempeld als onbetrouwbare volgeling van het ‘Oranje-aristocratendom’.

2.5. Metelerkamps politieke carrière

Na zijn reis door Europa richtte Metelerkamp zich een aantal jaren op het schrijven van boeken over staatskunde en over economische vraagstukken. In 1804 werd het eerste deel van zijn boek *De toestand van Nederland in vergelijking gebragt met die van enige andere landen van Europa* gepubliceerd.¹¹⁴ Hierin beschreef Metelerkamp de economische en politieke gesteldheid van het Bataafs Gemenebest – zoals de republiek vanaf 1801 heette – en vergeleek deze met de situaties in onder andere Duitsland, Engeland en Frankrijk. Metelerkamp was van plan om dit werk in drie delen te schrijven en te publiceren, maar na het verschijnen van het tweede deel in 1805 volgde nooit een derde deel.

In 1805 verkreeg Metelerkamp zijn eerste publieke functie. In de *Rotterdamsche Courant* van 28 december 1805 werd vermeld: “By Staatsbesluit van den 20 dezer zyn tot

---

¹¹² *Constitutioneele Oprechte Bataafsche Courant* (2 maart 1798), 1-2, geraadpleegd op 26.03.2020, https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Metelerkamp&coll=ddd&sortfield=date&page=1&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C18e_eeuw%7C1790-1799%7C1797%7C&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C18e_eeuw%7C1790-1799%7C1798%7C&identifier=ddd:010705885:mpeg21:a0005&resultsidentifier=ddd:010705885:mpeg21:a0005.

¹¹³ *Constitutioneele Oprechte Bataafsche Courant* (2 maart 1798), 1-2.

¹¹⁴ Rutger Metelerkamp, *De toestand van Nederland in vergelijking gebragt met die van eenige andere landen van Europa* (Rotterdam: Cornel en Van Baalen, 1804).

Secretarissen der Commisien, over den Landbouw, in de volgende Departementen, benoemd: ... Holland, Zuidelyk Gedeelte, Mr. R. Metelerkamp”.¹¹⁵ Metelerkamp begon als secretaris en werd in april 1806 aangesteld als commissaris voor het Fabriekswezen bij het ministerie van Binnenlandse Zaken.¹¹⁶ Het was zijn taak om de belangen van de nijverheidssector op landelijk niveau te behartigen.¹¹⁷ Raadspensionaris van het Bataafs Gemenebest Rutger Jan Schimmelpenninck beschreef de functie in 1806. De commissaris van het Fabriekswezen moest onder andere “kennis nemen van nieuwe ontdekkingen en uitvindingen, tot het fabriekswezen betrekkelijk, welke zoo binnen het vaderland als in andere landen worden gedaan en tot nut van vaderlandsche fabrieken en trafieken kunnen strekken”.¹¹⁸

Tegen het einde van 1813 werd Metelerkamp verkozen tot lid en secretaris van de Grondwetscommissie.¹¹⁹ Deze commissie, die onder leiding stond van Gijsbert Karel van Hogendorp, moest een nieuwe Nederlandse grondwet opstellen nu de Franse Tijd was afgesloten en Willem Frederik van Oranje-Nassau als soeverein vorst was teruggekeerd. Over de totstandkoming van de grondwet van 1814 en de nieuwe Nederlandse regering schreef Metelerkamp een boek onder de titel *De regeringsvorm der Vereenigde Nederlanden, na de verheffing van Prins Willem Fredrik van Oranje-Nassau tot soevereinen vorst* (1814).¹²⁰ Vervolgens werd Metelerkamp in juni 1815 lid van de Hoogen Raad van Adel en in september van datzelfde jaar werd hij lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.¹²¹ In september 1821 werd hij door Koning Willem I – die Metelerkamp tevens benoemde tot ridder in de Orde van den Nederlandse Leeuw – aangesteld als voorzitter van de Tweede

---

¹¹⁵ *Rotterdamsche Courant* (28 december 1805), 2, geraadpleegd op 26.03.2020, https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Metelerkamp&coll=ddd&sortfield=date&page=3&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C19e_eeuw%7C1800-1809%7C1805%7C&identificer=ddd:010122743:mpeg21:a0015&resultsidentificer=ddd:010122743:mpeg21:a0015&pres%5Bmaxperpage%5D=36.

¹¹⁶ “Personen,” Huygens ING, geraadpleegd op 27.03.2020, <http://resources.huygens.knaw.nl/repertoriumambtsdragersambtenaren1428-1861/app/personen/7053>.

¹¹⁷ K.J.P.F.M. Jeurgens, “Een nieuw verschijnsel: enquêtes en registraties door de overheid,” in *Noord-Brabant in de Bataafs-Franse Tijd, 1794-1814*, ed. J.G.M. Sanders (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2002), 282.

¹¹⁸ Gerardus Johannes Mulder, *Wetenschap en volksgeluk. Een woord voor Nederland geschreven* (Rotterdam: H.A. Kramers, 1849), 65-65.

¹¹⁹ Blok en Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, 973-974.

¹²⁰ Rutger Metelerkamp, *De regeringsvorm der Vereenigde Nederlanden, na de verheffing van Prins Willem Fredrik van Oranje-Nassau tot soevereinen vorst* (’s Gravenhage: J. Allart, 1814).

¹²¹ “Dr.Mr. R. Metelerkamp,” Parlement.com.

Kamer en in maart 1823 nam hij plaats in de Raad van State.¹²² Hier bleef hij werkzaam tot zijn dood in 1836.¹²³

2.6. Persoonlijke leven

Naast zijn werkzaamheden als politicus was Metelerkamp werkzaam als schrijver. In de jaren voor zijn dood schreef hij zijn boek *Verhandeling over de vrijheid van den handel, beschouwd als algemeen beginsel van staathuishoudkunde* dat in 1835 in Utrecht gepubliceerd werd.¹²⁴ Met dit werk ontving hij een gouden erepenning van het Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Zelf was Metelerkamp vanaf 1815 lid van de Maatschappij van Nederlandse Letterkunde, evenals van de Koninklijke Hollandsche Maatschappij Der Wetenschappen.¹²⁵

In november 1808 ging Metelerkamp in ondertrouw met zijn volle nicht Catharina Margaretha Metelerkamp.¹²⁶ Catharina was de dochter van Johannes Jacobus Metelerkamp, de broer van Alexander Hendrik. Rutger en Catharina kregen geen kinderen. Zij stierf op 2 januari 1833 en Metelerkamp zelf volgde drie jaar later op 9 januari 1836. Hij was 64 jaar oud. Bij een vergadering op de zeventigste verjaardag van de oprichting van de Maatschappij van Nederlandse Letterkunde werd er een overlijdensbericht van Metelerkamp voorgelezen:

Verder moet ik u nog het overlijden herinneren van eenen man, die, in onderscheidene gewigtige betrekkingen, eerst van lid der Staten-Generaal, laatstelijk van lid van den Raad van State, aan Vaderland en Koning groote diensten bewees, dat namelijk van den Heer Mr.

---

¹²² A.J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 12. Eerste stuk* (Haarlem: J.J. van Brederode, 1869), 704, Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL), geraadpleegd op 27.03.2020, https://www.dbnl.org/tekst/aa_001biog14_01/aa_001biog14_01_1306.php.

¹²³ “Dr.Mr. R. Metelerkamp,” Parlement.com.

¹²⁴ Rutger Metelerkamp, *Verhandeling over de vrijheid van den handel, beschouwd als algemeen beginsel van staathuishoudkunde* (Utrecht: J. Altheer, 1835).

¹²⁵ “Historische leden,” Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, geraadpleegd op 27.03.2020, <https://www.khmw.nl/historische-leden/?listpage=63>; Van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, 704.

¹²⁶ *Rotterdamsche Courant* (29 november 1808), 3, geraadpleegd op 26.03.2020, https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Metelerkamp&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C19e_eeuw%7C1800-1809%7C1808%7C&page=1&sortfield=datedesc&coll=ddd&identifier=ddd:010123211:mpeg21:a0013&resultsidentifier=ddd:010123211:mpeg21:a0013.

Rutger Metelerkamp, die, op den 9 van Louwmaand van dit loopende jaar, in den ouderdom van omstreeks 64 jaren, in 's Gravenhage uit het leven scheidde.¹²⁷

2.7. Conclusie

Rutger Metelerkamp was een regentenzoon die afkomstig was uit een orangistisch gezin. Hij studeerde rechten in zowel Harderwijk als Leiden en was voor de omwenteling van 1795 werkzaam als advocaat in zijn geboortestad Gouda en in Den Haag. De Bataafse Revolutie en de machtsovername van de revolutionaire patriotten maakte het voor de orangistische Metelerkamp onmogelijk om een plek te bemachtigen in het stedelijk of landelijk bestuur. Hij koos er in 1798 voor om samen met zijn vriend Willem Ferdinand Mogge Muilman op reis te gaan door Europa. Pas in 1802 keerden zij terug naar het Bataafs Gemenebest.

Na zijn reis schreef Metelerkamp economische en staatkundige boeken en begon hij aan een politiek carrière. Hij werd bovendien secretaris van de Grondwetscommissie van 1813 en twee jaar later verkreeg hij een zetel in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, waarvan hij in 1821 voorzitter werd. Tot zijn dood in 1836 bleef hij werkzaam als zowel schrijver als politicus.

---

¹²⁷ “Toespraak door de voorzitter, M. Siegenbeek,” in *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1836*, Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL), geraadpleegd op 27.03.2020, https://www.dbnl.org/tekst/jaa002183601_01/jaa002183601_01_0002.php.

Hoofdstuk 3: De reis (oktober 1801 tot juni 1802)

Op zaterdag 21 juli 1798 was de zesentwintigjarige Rutger Metelerkamp van Gouda afgereisd naar Amsterdam, de woonplaats van zijn vriend Willem Ferdinand Mogge Muilman. Mogge Muilman was de zoon van de rijke Amsterdamse regent Hendrik Muilman en Susanna Cornelia Mogge, familiehoofd van het gelijknamige Zeeuwse adelgeslacht. Hoewel Willem Mogge Muilman zes jaar jonger was dan Metelerkamp konden de twee goed met elkaar opschieten. Ze hadden onlangs samen een reis door Nederland gemaakt en stonden nu op het punt met z'n tweeën te vertrekken naar Duitsland.

Afbeelding 1: Portret van Willem Ferdinand Mogge Muilman (1778-1849), vriend en reisgenoot van Rutger Metelerkamp. Dit portret werd in 1800 vervaardigd – toen Metelerkamp en Mogge Muilman in Engeland waren – door de Britse schilder Thomas Lawrence. Bron: Rijksmuseum, objectnummer SK-A-728.¹²⁸

---

¹²⁸ <https://www.rijksmuseum.nl/nl/mijn/verzamelingen/1850705--s-lugtenburg/english-masters/objecten#/SK-A-728,0>, geraadpleegd op 15.06.2020.

Concrete reisplannen hadden Metelerkamp en Mogge Muilman niet. Sterker nog, ze wisten nog niet waar ze naartoe zouden reizen of hoelang het zou duren voordat ze weer terugkeerden naar Nederland. Wat ze wel zeker wisten, was dat ze via het Duitse Jena zouden reizen. Daar woonde de schrijver August Wilhelm von Schlegel, de voormalige tutor van Mogge Muilman. Schlegel had Mogge Muilman uitgenodigd om bij hem op visite te komen.¹²⁹

Uiteindelijk duurde de reis veel langer dan Metelerkamp in eerste instantie had gedacht. Op 28 december 1801 schreef hij een brief aan zijn moeder vanuit zijn hotelkamer in Parijs: “weinig dagt ik en ook Gy zekerlyk niet, wanneer ik buiten Woerden Uw voor de laatste maal omhelsde, dat er byna vier jaaren zouden verlopen, eer wy elkander wederzagen”.¹³⁰ Tussen juli 1798 en juli 1802 reisde Metelerkamp door bijna heel Noord-Europa. Tijdens deze reis bezocht hij de grootste steden en mooiste natuurgebieden, en maakte hij kennis met de lokale bevolkingen en hun vreemde culturen. In zijn reisjournaal hield Metelerkamp dagelijks bij wat hij en zijn vriend aan bezienswaardigheden bezichtigden, welke tentoonstellingen en theatervoorstellingen ze bezochten en welke mensen ze hadden ontmoet op bals, feesten en diners.

In dit hoofdstuk wordt de reis door Frankrijk van Metelerkamp beknopt beschreven. Via welke route reisde hij? Van welke vervoersmiddelen maakte hij gebruik? En hoe besteedde hij zijn tijd tijdens zijn reis? Daarnaast beschrijf ik de aard van de reis: Waarom ging Metelerkamp op reis en wat voor soort reis was het eigenlijk? En waarom hield Metelerkamp een uitgebreid reisverslag bij?

---

¹²⁹ J.H. Scholté, “August Wilhelm Schlegel in Amsterdam,” in *Drie en veertigste jaarboek van het genootschap Amstelodamum* (Amsterdam: J.H. De Bussy, 1949): 146.

¹³⁰ Rutger Metelerkamp, brief aan Anna Elizabeth Metelerkamp van 28 december 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

3.1. De reisroute

3.1.1. De oversteek naar Frankrijk en de tocht naar Parijs

Op 31 oktober 1801 bevonden de twee reizigers zich samen met hun knecht Frederik in Dover. Na bijna een heel jaar rondgereisd te hebben in Engeland en Schotland, stonden ze op het punt om het kanaal over te steken naar Calais.¹³¹

De reis van Engeland naar Frankrijk verliep niet voorspoedig. Ten eerste was Frederik ernstig ziek. Niemand wist wat de knecht precies mankeerde, maar Metelerkamp vermoedde dat het reuma was. Dit betekende dat hij zelf zijn bagage moest inpakken en dat kostte veel tijd.¹³² Ten tweede was het een aantal opeenvolgende dagen stormachtig weer, hetgeen de oversteek over het kanaal belemmerde. De grootste hindernis was echter het bemachtigen van de nodige reisdocumenten, iets dat werd bemoeilijkt door de Engels-Franse betrekkingen in 1801.

In oktober 1801 waren Engeland en Frankrijk namelijk in onderhandeling om een einde te maken aan de oorlog die de twee mogendheden sinds 1793 tegen elkaar uitvochten. Het uiteindelijke vredesverdrag werd pas in maart 1802 getekend in Amiens.¹³³ Tot die tijd was het voor de meeste mensen niet makkelijk om de oversteek van Dover naar Calais te maken. Paspoorten – die in deze tijd fungeerden als een soort visum – werden bijvoorbeeld zeer beperkt uitgegeven. Ook Metelerkamp wist niet zeker of hij de nodige paspoorten zouden krijgen om Frans grondgebied te mogen betreden. Hij had geluk toen hij de reisvergunning toch wist te bemachtigen via John Julius Angerstein, een invloedrijke Britse zakenman en kunstverzamelaar, en familielvriend van de Muilmans.¹³⁴ Metelerkamp schreef in een brief aan zijn vader dat hij zijn reisgenoot “van de duizenden die het gevraagd hadden, op dit oogenblik paspoorten hadden bekomen.”¹³⁵ Metelerkamp en Mogge Muilman maakten een afspraak met

---

¹³¹ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

¹³² Op 13 november 1801 schreef Metelerkamp aan zijn vader: “Uit myne laatste brieven zult Gy gezien hebben, dat wy nog dezelve knecht hebben, en tegenwoordig zeer met hem opgescheept zyn, daar hy het podagra of ten minsten zwaare rhumatique pynen heeft”. Voor de hele brief zie: Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 13 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

¹³³ Schama, *Patriotten en bevrijders*, 510-513.

¹³⁴ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 5 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

¹³⁵ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp, 5 november 1801.

een kapitein van een pakketboot – een schip dat werd ingezet voor het vervoer van passagiers, goederen en post – om mee te kunnen varen naar Calais voor de forse prijs van twaalf en een halve Britse gienjes of honderdvijftig gulden.¹³⁶ In Calais aangekomen schreef Metelerkamp in zijn reisjournaal het volgende: “de zee was onstuimig dog het weder helder, en wij hadden het gezigt van beide de kusten; terwijl wij het eerste schip waren dat in de haven van Calais met de Engelsche vlag van de mast waaiende na den oorlog aankwam.”¹³⁷ Dat Metelerkamp inderdaad aan boord was van het eerste schip dat na de oorlog onder de Engelse vlag in Calais aankwam, is niet zeker. De Engelse journalist Francis William Blagdon beweerde namelijk ook dat hij mee voer aan boord van het eerste schip dat onder de Engelse vlag in Calais aankwam. In zijn boek *Paris as it was and as it is* (1803) schreef Blagdon dat hij op 16 oktober 1801 van Dover naar Calais voer – twee weken voordat Metelerkamp de oversteek maakte: “The vessel which brought me was, I found, the first British flag of truce that has been suffered to enter the harbour, with the exception of the Prince of Wales packet”.¹³⁸ Blagdon en Metelerkamp kunnen niet allebei hebben meegevaren aan boord het eerste schip dat onder de Engelse vlag Calais binnenvoer.

Aangekomen in Calais werd het paspoort van Metelerkamp gecontroleerd. Hij bezocht daarna een zekere heer Nieuwinckel, commissaris van het Bataafs Gemenebest, waar hij de nodige reisdocumenten kreeg om naar Parijs te reizen.¹³⁹

3.1.2. De reisroute na Parijs

Metelerkamp kwam op 4 november 1801 aan in Parijs en bleef daar tot 4 februari 1802.¹⁴⁰ Hij wist nog niet wat hij na zijn verblijf in de hoofdstad wilde doen. Metelerkamp en Mogge Muilman hadden de mogelijkheid om een “grootste tour” te doen door de reis voort te zetten

---

¹³⁶ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp, 5 november 1801.

¹³⁷ Rutger Metelerkamp, Verslag van een reis begonnen te Amsterdam door Duitsland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Engeland, Schotland, Frankrijk en België; 20 juli 1798 - 6 juni 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18), 31 oktober 1801.

¹³⁸ Francis William Blagdon, *Paris as it was and as it is; Or a sketch of the French capital. Illustrative of the effects of the revolution, with respects to sciences, literature, art, religion, education, manners and amusements. Comprising also a correct account of the most remarkable national establishments and public buildings. In a series of letters, written by an English traveler, during the years 1801–2, to a friend in London* (Londen: C. and R. Baldwin, 1803), 2.

¹³⁹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 31 oktober 1801.

¹⁴⁰ Ibid., 4 november 1801; Ibid., 4 februari 1802.

naar het zuiden van Frankrijk.¹⁴¹ Ze zouden dan ook een korte reis door Zwitserland kunnen maken. Een tweede mogelijkheid was om terug te keren naar Nederland wanneer ze in Parijs alle bezienswaardigheden hadden bezocht. Dit was geen makkelijk besluit. Enerzijds wilde Metelerkamp Zuid-Frankrijk graag zien, met name de steden aan de kust van de Middellandse Zee. Anderzijds hadden zowel Metelerkamp als Mogge Muilman last van heimwee. Op 13 november schreef Metelerkamp aan zijn vader:

Ik geloof dat ik en ook myn vriend blijde zullen zyn als wy hier [in Parijs] alles gezien hebben, en ik zoude my zeer vergissen als wy dit niet voor het begin van February gedaan hadden, en daar wy tegenwoordig beide daarin over een komen, dat wy na huis verlangen.¹⁴²

Een maand later, op 11 december, schreef hij het volgende: “het zoude my weinig moeite doen, al kwamen wy eens direct van hier [Parijs] terug, het geen egter het geval wel niet zal zyn.”¹⁴³ De keuze was namelijk niet alleen aan Metelerkamp en Mogge Muilman zelf. De ‘Oude Heer’, Mogge Muilmans vader Hendrik Muilman, had er ook wat over te zeggen. In een brief aan de reizigers liet Hendrik Muilman weten dat hij de keuze geheel aan hen overliet, maar dat het zijn voorkeur had dat Metelerkamp en Mogge Muilman hun reis zouden verlengen en ook Zwitserland aan zouden doen. In het Zwitserse Lausanne woonden namelijk de broer van Hendrik Muilman en zijn twee zoons.¹⁴⁴ Hendrik vond het een goed idee dat Metelerkamp en Mogge Muilman daar op bezoek zouden gaan. De reizigers kozen ervoor om hun reis door Frankrijk voort te zetten. In Lyon zouden ze dan besluiten of ze doorreisden naar Zwitserland, of dat ze terug keerden naar Parijs en van daaruit naar Nederland.¹⁴⁵

Op 4 februari 1801 vertrokken Metelerkamp en Mogge Muilman vanuit Parijs naar het zuiden.¹⁴⁶ Ze reisden via Orleans en Tours naar Bordeaux, waar ze twee weken bleven.¹⁴⁷ Daarna bezochten ze Toulouse, Montpellier, Nîmes, Marseille, Avignon en Lyon. Metelerkamp gaf er de voorkeur aan om vanuit Lyon te beginnen aan de terugreis naar Parijs en Nederland “te meer daar het seizoen niet geschikt is om Switserland te zien, waar men in

---

¹⁴¹ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 december 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

¹⁴² Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 13 november 1801.

¹⁴³ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 december 1801.

¹⁴⁴ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 25 december 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

¹⁴⁵ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 25 december 1801.

¹⁴⁶ Metelerkamp, Verslag van een reis, 4 februari 1802.

¹⁴⁷ Ibid., 12 februari 1802; Ibid., 27 februari 1802.

Aug. & Septbr. moet komen”.¹⁴⁸ Toch besloten hij en zijn reisgenoot van Lyon naar Genève en Lausanne te gaan, waar ze Mogge Muilmans oom, Pieter Muilman, en zijn zoons bezochten.¹⁴⁹ Via Bern, Zürich en Basel reisden ze terug naar Frankrijk. Tot aan juni verbleven ze wederom in Parijs en op de zevende dag van die maand begonnen ze aan de terugreis naar het Bataafs Gemenebest.¹⁵⁰

Afbeelding 2: De reisroute uitgebeeld op een kaart van Frankrijk. De kaart op de achtergrond is een bewerkte versie van *Kaart van Frankrijk verdeeld in 83 departementen volgens 't besluit van de nationale vergadering*, vervaardigd door Jan van Jagen in 1792. Bron: Rijksmuseum, objectnummer RP-P-1905-6614.¹⁵¹

¹⁴⁸ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 december 1801.

¹⁴⁹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 9 april 1802.

¹⁵⁰ Ibid., 7 juni 1802.

¹⁵¹ <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1905-6614>, geraadpleegd op 15.06.2020.

3.2. Manier van reizen en de logementen

Reizigers die over de middelen beschikten, reisden normaliter met hun eigen paarden en in een eigen rijtuig.¹⁵² Metelerkamp en Mogge Muilman beschikten echter niet over eigen paarden en een eigen koets. Dit zou ook zeer onpraktisch zijn geweest aangezien ze jarenlang op reis waren en enorme afstanden aflegden. Ze maakten daarom gebruik van het postkoetsnetwerk in Frankrijk en huurden de rijtuigen en paarden, evenals de postiljons die hen naar hun bestemmingen brachten. Over het openbaar vervoer in Frankrijk was Metelerkamp over het algemeen zeer positief gestemd. De wegen waren weliswaar niet overal even goed, zeker in vergelijking met de wegen in Engeland, maar de pleisterplaatsen of ‘posten’ waar de paarden werden gewisseld en waar reizigers konden rusten, eten en overnachten, vielen goed in de smaak.¹⁵³ Metelerkamp schreef zelden over slechte ervaringen met de Franse dienstverlening tijdens de reis. Met uitzondering van zondag 2 mei 1802 tijdens de terugreis naar Parijs: “Van Grez afgaande gebeurde ons iets dat wy nog niet in dit land gezien hadden, namentlyk dat de postillon [koerier] dronken was, hetgeen in het begin nauwlyks zichtbaar sterk toenam nadat wy omtrent een quartier uurs gereden hadden, totdat hy eindelyk van het paard viel”.¹⁵⁴ Mogge Muilman nam de teugels in handen en reed de koets terug naar de post waar vandaan ze waren vertrokken. Hierover schreef Metelerkamp dat de postmeester, de beheerder van het poststation, de dronken koerier ervan langs gaf en dat hij en Mogge Muilman hem stopten voordat de koerier ernstig gewond raakte.¹⁵⁵

wy kreegen eene andere postillon, dog waren verwondert dat de postmeester die ook was gekomen, der andere [koetsier] op de aller onmenschykste wyze te trappen en te slaan, zodat hadden wy hem niet belet, hy den postillon zeer ligt ongelukkig had kunnen maaken.¹⁵⁶

Over de herbergen en hotels waar Metelerkamp logeerde, wordt weinig vermeld in het reisverslag. Metelerkamp schreef hooguit dat de herberg waar hij had geslapen goed of slecht was bevallen.

---

¹⁵² Antoni Mączak, *De ontdekking van het reizen. Europa in de vroeg-moderne tijd* (Utrecht: Uitgeverij Het Spectrum, 1998), 31.

¹⁵³ Metelerkamp, *Verslag van een reis*, 1 november 1801.

¹⁵⁴ *Ibid.*, 2 mei 1802.

¹⁵⁵ *Ibid.*, 2 mei 1802.

¹⁵⁶ *Ibid.*, 2 mei 1802.

Het viel Metelerkamp wel op dat zowel het postkoetsennetwerk als de logementen aanzienlijker duurder waren in het zuiden van Frankrijk dan in het noorden van het land. Zo schreef hij tijdens de tocht van Avignon naar Lyon op 25 maart 1802 het volgende: “Wy hadden hier een staaltje op welk een manier men de verliesen der revolutie wil vergoeden, wy betaalden voor een slegt soupé een paar bedden en een kop koffy 49 Livres.”¹⁵⁷ Dit vond hij een bespottelijk hoge prijs. Een dag later, toen Metelerkamp in Lyon was, schreef hij: “[we] waren niet weinig verwonderd, toen onze postillon onze dubbeld postgeld vroeg, en als of hy niets van de revolutie wist in goeden ernst daar by voegde, *c’est Poste Royale* [de koninklijke postkoetsdienst].”¹⁵⁸

Metelerkamp merkte op dat toen hij weer richting het noorden van het land reisde, de prijzen van de herbergen daalden: “De post word hier wel bediend en nergens waren wy genoodzaakt lang te wagten, en in de herbergen wierd onze beurs niet op onbarmhartige manier behandelt als in het zuiden van Vrankryk.”¹⁵⁹

3.3. Dagindeling en tijdsbesteding

In het reisverslag schreef Metelerkamp weinig over zijn dagindeling. Hij noteerde weliswaar wat hij per dag ondernam, maar het reisjournaal onthult niet of hij zich hield aan een bepaald tijdschema of een vaste dagindeling. Een brief die Metelerkamp in Parijs schreef aan zijn vader op 11 december 1801 onthult hierover meer. “Gy schynt te denken,” schreef hij, “dat wy te vroeg Parys verlaten, indien wy in het begin van Febr. van hier gaan.”¹⁶⁰ Alexander Hendrik was van mening dat zijn zoon niet lang genoeg in de hoofdstad bleef. Volgens hem was het niet mogelijk dat Metelerkamp alles wat bezienswaardig was kon bezichtigen wanneer hij al in het begin van februari zou vertrekken. Metelerkamp verzekerde zijn vader van het tegendeel:

My dunkt egter, dat wy nu in deeze twee maanden Decbr. & Januar nog al wat kunnen afdoen, [...] ik verzeker Uw wy hebben reeds veel gezien, en in vier weeken tyds zal er weinig, om te zien namentlyk, over blyven.¹⁶¹

---

¹⁵⁷ Metelerkamp, Verslag van een reis, 25 maart 1802.

¹⁵⁸ Ibid., 26 maart 1802.

¹⁵⁹ Ibid., 1 mei 1802.

¹⁶⁰ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 december 1801.

¹⁶¹ Ibid.

Maar om zijn tijd goed te benutten, moest Metelerkamp zich houden aan een strakke tijdsindeling. In dezelfde brief aan zijn vader schreef hij: “Men kan veel afdoen, als men zyn dag wel besteed”.¹⁶² Een welbestede dag zag er voor Metelerkamp als volgt uit:

Wy staan vroeg op, en gaan, tenzy by de een of andere byzondere gelegenheid, niet voor twaalf uur uit, die tyd heeft men ook wel nodig om te schryven journaal te houden enz; Van twaalf tot 4 a 5 uren kan men vry wat bezigtigen, dan kleeden wy ons en gaan uit eeten, na den eeten, dat is ten agt a negen uren, doen wy visites en komen ten 10 of zo te huis; wanneer wy gewoonlyk blyven zitten lezen en praaten tot 12, gaan wy niet uit eeten, dan doen wy zulks by een restaurateur, en bezoeken een der spektakels [theatervoorstellingen], het geen ook tegen elv uur uit gaat.¹⁶³

De uren tussen twaalf en vier à vijf uur 's middags besteedde Metelerkamp met het verkennen van Parijs. Hij bekeek kerken en paleizen, maakte wandelingen over de beroemde boulevards en door de vele parken en tuinen. Via zijn en Mogge Muilmans contacten in de Parijse elite bemachtigde hij toegangskaarten voor een scala aan kunsttentoonstellingen (in bijvoorbeeld het Louvre), wetenschappelijke kabinetten, lezingen van geleerden en zittingen van onder andere het *Corps Législatif* (het Wetgevend Lichaam, de volksvertegenwoordiging) en het *Tribunat* (het Tribunaat, een wetgevend en controlerend orgaan van de Eerste Franse Republiek).¹⁶⁴ Ook bezocht Metelerkamp de ateliers van kunstenaars waarmee hij vermoedelijk in contact werd gebracht via zijn kennissen in de elitekringen van Parijs.

's Avonds gingen de twee reizigers geregeld dineren bij kennissen, waaronder zowel Nederlanders die in Frankrijk woonden als leden van de Franse elite. Ze werden bijvoorbeeld meerdere malen uitgenodigd door Rutger Jan Schimmelpenninck, de Bataafse ambassadeur in Parijs, en door de invloedrijke Franse bankier Baron Jean-Conrad Hottinguer.¹⁶⁵ Het kwam zelden voor dat Metelerkamp en Mogge Muilman op zichzelf waren aangewezen voor het avondeten. Mocht de situatie zich toch voordoen dat zij geen uitnodiging hadden ontvangen,

---

¹⁶² Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 december 1801.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Metelerkamp, Verslag van een reis. Op 19 mei 1802 woonde Metelerkamp een zitting bij van het Tribunaat. Hierover schreef hij: “In eene zitting van het tribunaat, welke ik bywoonde wierd een discours voorgelezen over de slaverny der swarten in de westindische coloniën, welke men geenzints van meening is af te schaffen.”

¹⁶⁵ Metelerkamp, Verslag van een reis, 17 december 1801; Ibid., 6 mei 1802; Ibid., 31 mei 1802.

gingen zij uit eten bij restaurants zoals Verry in het Palais Royal.¹⁶⁶ Na het eten bezochten ze regelmatig theatervoorstellingen, opera's of balletuitvoeringen. Ook gingen ze twee keer naar een horrorvoorstelling (een zogenaamde fantasmagorie) van de rondreizende illusionist Étienne-Gaspard Robert, ook bekend onder zijn artiestennaam Robertson.¹⁶⁷

3.4. Reis- en schrijfmotivatie

Metelerkamp schreef in zijn reisverslag over Frankrijk nagenoeg niets over zijn eigen reismotivatie, waardoor het niet makkelijk is om te achterhalen waarom hij in 1798 op reis ging. Dit is een 'stille' in het verslag. In het artikel "Speaking silence: The social construction of silence in autobiographical and cultural narratives" (2010) schrijft de Amerikaanse psychologe Robyn Fivush dat 'stiltes' in egodocumentaire teksten vaak ontstaan wanneer de auteur de weggelaten informatie als vanzelfsprekend beschouwt.¹⁶⁸ Mijn vermoeden is dat Metelerkamp zijn reisverslag enkel voor zichzelf schreef. Wellicht liet hij het na zijn thuiskomst in Nederland in 1802 lezen aan zijn familie en zijn vrienden, maar het was niet de bedoeling dat het ooit gepubliceerd zou worden. Dat is ook niet gebeurd. Als Metelerkamp het reisverslag schreef voor privédoeleinden, dan is het aannemelijk dat hij zijn reismotivatie bewust onbenoemd liet. Hij hoefde immers niet aan zichzelf uit te leggen waarom hij op reis was gegaan.

Zoals beschreven, ging de orangistische Metelerkamp op reis na de Bataafse Revolutie van 1795. Deze politieke omwenteling speelde ongetwijfeld een rol in zijn keuze om het land te verlaten. Metelerkamp kan echter niet worden bestempeld als een politieke vluchteling. Als hij wel een vluchteling was geweest, dan is het onwaarschijnlijk dat hij zijn ouders, zijn twee broers en zijn zus achterliet en alleen met zijn vriend Willem Mogge Muilman naar het buitenland vertrok. Bovendien verliet hij Nederland pas in 1798, drie jaar na het begin van de patriotse revolutie. Wat waren dan wel redenen voor Metelerkamp om op reis te gaan? En waarom schreef hij hierover een reisverslag van meer dan 1450 pagina's?

Om te kunnen oordelen over Metelerkamps mogelijke reis- en schrijfmotivatie, zal ik in de volgende paragraaf een beeld schetsen van de aard van de reis. Wat voor type reis

---

¹⁶⁶ Metelerkamp, Verslag van een reis, 5 november 1801.

¹⁶⁷ Ibid., 22 november 1801; Ibid., 16 december 1801.

¹⁶⁸ Fivush, "Speaking silence," 93-94.

maakte Metelerkamp? Was hij een traditionele Grand Tour-reiziger of een toerist *avant la lettre*, of valt zijn reisgedrag in een geheel andere categorie?

3.4.1. Een Grand Tour-reiziger?

Zoals besproken in paragraaf 1.3.4. is de traditionele historiografische categorisering van vroegmoderne reistradities te strikt. Hoewel er wezenlijke verschillen zijn tussen plezierreisjes, het moderne toerisme en de Grand Tour, hebben deze reisvormen veel gemeen. Gerrit Verhoeven toont aan in zijn artikel “‘Vaut le voyage!’” (2009) dat achttiende-eeuwse Grand-Tour reizigers enerzijds met regelmaat het reisgedrag vertoonden van moderne toeristen.¹⁶⁹ Anderzijds deelde het negentiende-eeuwse toerisme vaak kenmerken met de Grand Tour-reizen zoals educatieve reismotivaties.¹⁷⁰

De reis van Metelerkamp is een goed voorbeeld van de vertroebeling van de scheidslijnen tussen vroegmoderne reistradities. Hij vertoonde het reisgedrag van zowel de traditionele Grand Tour-reiziger als van de moderne toerist. Op het eerste gezicht lijkt de reis echter het meest te passen bij de eerste categorie.

Metelerkamp en Mogge Muilman waren namelijk twee jonge en rijke mannen die een langdurige reis maakten door een groot deel van Europa. Ze bezochten vorstelijke hoven, vermaakten zich in theaters en netwerkten met de lokale elite. Een van de belangrijkste aspecten van een Grand Tour is dat jonge reizigers zich tijdens hun reis dienden te ontwikkelen tot volwassenen en volwaardige leden van het patriciaat.¹⁷¹ Metelerkamp schreef in de brief van 11 december 1801 aan zijn vader het volgende:

Over myne principale occupatie gedurende ons verblyv alhier ben ik het volkomen met Uw eens, en schoon Parys in dit stuk volkomen veranderd is, en men die graad van wellevendheid, gemakkelyke en aangename omgang enz. hier niet meer vind, waar voor de Franschen voorheen zo bekend waren, zo valt hier egter genoeg te leeren, en te beschaven, en daar wy in de eerste huizen komen daar men menschen ziet zullen wy hier toe nog al gelegendheid hebben.¹⁷²

¹⁶⁹ Verhoeven, “‘Vaut le voyage!’”, 65.

¹⁷⁰ Jan Hein Furnée en Leonieke Vermeer, “Op reis in de negentiende eeuw: inleiding,” *De Negentiende Eeuw* 37 (2013): 259.

¹⁷¹ Joop de Jong, *Een deftig bestaan*, 119.

¹⁷² Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 december 1801.

Uit dit citaat blijkt dat Metelerkamp wilde leren van de Parijse elite en dat ‘beschaven’ een van de doelstellingen was van zijn verblijf in de hoofdstad.

Ten slotte is de bewondering voor de Oudheid, en met name voor de Romeinse geschiedenis, een belangrijk kenmerk van de Grand Tour-reiziger. Rome, een traditionele reisbestemming van Grand Tour-reizigers, werd weliswaar niet aangedaan door Metelerkamp, maar de ruïnes en andere overblijfselen uit de tijd van de Romeinen in Frankrijk werden door hem bezocht en bewonderd. In Nîmes ging hij bijvoorbeeld drie keer naar het Romeinse amfitheater. Dit gebouw maakte een enorme indruk. Het riep bij Metelerkamp een gevoel op van bewondering voor de grootsheid van de Romeinse beschaving. De Romeinen bouwden volgens hem “voor de onstervelykheid”.¹⁷³

Ondanks de vele overeenkomsten tussen Metelerkamp en de traditionele Grand Tour-reiziger, kan zijn reis niet als Grand Tour worden bestempeld. Metelerkamp maakte deze reis bijvoorbeeld lang nadat hij was afgestudeerd. Toen hij in 1798 vanuit Amsterdam vertrok, was hij al meer dan vijf jaar werkzaam als advocaat te Gouda en Den Haag. Ook werd Metelerkamp niet vergezeld door een oudere begeleider die een oogje in het zeil hield, wat voor Grand Tour-reizigers wel de norm was.¹⁷⁴ Het is echter wel mogelijk dat Willem Ferdinand Mogge Muilman een Grand Tour-reiziger was en dat Metelerkamp, die immers zes jaar ouder was, meereisde als zijn begeleider. Misschien was deze vierjarige reis het initiatief van Mogge Muilman (of van zijn ouders) geweest en had Metelerkamp enkel het geluk om mee te mogen. Mogelijkerwijs bekostigden de Muilmans de reis grotendeels. Hendrik Muilman – die zoals benoemd ook iets te zeggen had over de reisroute – was immers een schatrijke koopman en bankier en zijn vrouw Susanna Cornelia Mogge was het familiehoofd een Zeeuws adelgeslacht.¹⁷⁵ Zij hadden meer dan genoeg geld om een jarenlange reis te betalen ter bevordering van de ontwikkeling van hun zoon.

Op basis van het reisverslag is het echter lastig om vast te stellen of Mogge Muilman een Grand Tour-reiziger was, met name omdat zijn eigen perspectief ontbreekt. Bovendien schreef Metelerkamp bijster weinig over de relatie die hij had met Mogge Muilman. Sterker nog, hij refereerde nauwelijks aan zijn reisgenoot en hij noemde hem zelfs geen enkele keer bij zijn naam. Mogge Muilman werd in het reisverslag door Metelerkamp stevast aangeduid

---

¹⁷³ Metelerkamp, Verslag van een reis, 8 maart 1802.

¹⁷⁴ Verhoeven, *Anders reizen? Evoluties in vroegmoderne reiservaringen*, 13.

¹⁷⁵ Van der Bas, “The Muilman Collection,” 157-159.

als “myn reisgenoot” of “myn vriend”. Hij schreef gedurende de reis door Frankrijk slechts één keer over zijn relatie met Mogge Muilman, namelijk in een brief aan zijn vader op 13 november 1801:

Uw vraagt my ook, hoe het met de harmonie tusschen myn vriend en my is, en ik kan gerust daarop antwoorden, zo goed en mogelyk beter dan ooit, wy zyn in een geheel ander respect dan toen wy het land verlieten, en hy is volkomen een man, en zulk een die men in plaats van 23 of 24 wel 30 jaaren zoude geven, wy vergelyken dikwyls onze reis aan den huwelyken staat, en het zal ons beide een [?] geeven elkander te verlaten¹⁷⁶

Metelerkamp stelde in dit citaat dat zijn relatie met Mogge Muilman vriendschappelijk was. Dat sluit echter niet uit dat hij zowel Mogge Muilmans vriend als Grand Tour-begeleider was. Desondanks is het aannemelijk dat Metelerkamp zelf geen Grand Tour-reiziger was, ongeacht Mogge Muilmans reismotivatie.

3.4.2. De reizende onderzoeker

Metelerkamp was een reizende onderzoeker. Net als voor Grand Tour-reizigers was zelfontplooiing voor hem een belangrijke reismotivatie. Metelerkamp richtte zich hierbij echter meer op het ontwikkelen van carrièremogelijkheden dan op het opdoen van wereldse kennis om te leren hoe hij zich diende te gedragen als lid van de aristocratische klasse. De Nederlandse historica Anna P.H. Geurts beschrijft in haar artikel “Reizen en schrijven door Noord-Nederlanders: een overzicht” (2013) een aantal veelvoorkomende reismotivaties van negentiende- en twintigste-eeuwse reizigers uit de elitaire klassen die goed aansluiten bij de reis van Metelerkamp.¹⁷⁷ Voor veel reizigers kwamen de beloningen volgens Geurts pas op langere termijn.¹⁷⁸ De reis was een investering in de toekomst. Sommige reizigers ontwikkelden tijdens hun reis hun professionele bekwaamheid en verzamelden kennis en materiaal voor een toekomstige boekpublicatie door bibliotheken, kunstverzamelingen en musea te bezoeken.¹⁷⁹ Het maken van een reis bood ook de mogelijkheid om een

---

¹⁷⁶ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 13 november 1801.

¹⁷⁷ Geurts, “Reizen en schrijven door Noord-Nederlanders,” 264-288.

¹⁷⁸ Ibid., 282.

¹⁷⁹ Ibid., 282.

relatienetwerk op te bouwen met buitenlandse adellieden of internationale vakgenoten.¹⁸⁰ Dit bevorderde het toekomstperspectief van de reiziger. Een omvangrijk sociaal netwerk was immers van groot belang voor het bemachtigen van degelijke ambten.

De manier waarop Metelerkamp zijn dagen besteedde tijdens zijn reis komen grotendeels overeen met de door Geurts beschreven reismotivaties. Hij wijdde bijvoorbeeld veel tijd aan het lezen van boeken en manuscripten in buitenlandse bibliotheken. Over zijn bevindingen schreef hij regelmatig naar de in Gouda gevestigde geschiedkundige, letterkundige en archivaris Hendrik van Wijn. Hendrik van Wijn maakte voor zijn eigen onderzoekswerk gebruik van de bevindingen van Metelerkamp. In een voetnoot op pagina vijftig van zijn boek *Huiszittend leven* (1802) staat bijvoorbeeld het volgende vermeld:

Dit HS. is, in de Cottoniaansche Bibliotheek, gemerkt Caligula A. VIII. De heer R. Metelerkamp, die, benevens den heere W.F. Mogge Muilman, eene reis door de voornaamste landen van Europa doet, op nieuws dit HS. voor mij, te West-Munster, heeft gelieven na te zien en er mij eene zeer naauwkeurige opgaave van te geeven.¹⁸¹

Metelerkamp was gedurende zijn reis door Frankrijk – en waarschijnlijk ook tijdens de rest van de reis door Europa – bezig met het vergaren van kennis voor een toekomstige boekpublicatie. In 1804 (twee jaar na zijn terugkomst in Nederland) werd het eerste deel gepubliceerd van zijn boek *De toestand van Nederland in vergelijking gebragt met die van enige andere landen van Europa*.¹⁸² Hierin beschreef hij de toenmalige politieke en economische toestand in het Bataafs Gemenebest. Deze vergeleek hij met de situaties in andere Europese landen, waaronder Frankrijk. Hierover schreef Metelerkamp in de inleiding van zijn boek:

Ik zal echter, alleenlijk een algemeen overzicht van den toestand van dit Gemeenebest [Nederland] aan mijne Landgenoten mededeelende [...] bij wijze van vergelijking, verenigen deszelfs betrekkelijken staat tot de meesten van die landen, welke ik het genoeg gehad heb, gedurende eene vierjarige reis, te bezoeken, en getracht heb te leren kennen.¹⁸³

---

¹⁸⁰ Geurts, “Reizen en schrijven door Noord-Nederlanders,” 282.

¹⁸¹ Hendrik van Wijn, *Huiszittend leven. Bevattende eenige mengelstoffen over afzonderlijke en, voorheen, weinig of niet bewerkte onderwerpen, betrekkelijk tot de letter-, historie- en oudheidkunde van Nederland* (Amsterdam: Johannes Allart, 1802), 50.

¹⁸² Metelerkamp, *De toestand van Nederland*.

¹⁸³ Ibid., 16.

Uit deze passage blijkt tevens dat Metelerkamp zijn reis gebruikte om de landen die hij bezocht ‘te leren kennen’ zodat hij er later over kon schrijven en publiceren. In *De toestand van Nederland* beschreef hij per land dat hij had bezocht bijvoorbeeld de omvang van het grondgebied, de bevolkingsaantallen, de vruchtbaarheid van het land en de “natuurlijke en zedelijke toestand der inwoonderen”. Daarnaast beoordeelde hij de landbouwsector van de verschillende landen, evenals de fabrieken, de koophandel, de inkomsten en uitgaven van de staat, de huidige regeringsvorm, de rechtelijke handhaving, het onderwijs, “nuttige inrichtingen” (waaronder opvangtehuizen en ziekenhuizen) en de kunsten en wetenschappen.¹⁸⁴

Deze opsomming biedt veel inzicht in de reis- en schrijfmotivatie van Metelerkamp. Tijdens zijn reis door Frankrijk bezocht hij namelijk veel kunstcollecties, bibliotheken, scholen, ziekenhuizen en fabrieken. Hierover schreef hij uitgebreid in zijn reisjournaal en hij gebruikte deze kennis bij het schrijven van *De toestand van Nederland*.

Ook speelde het door Geurts benoemde sociale aspect van reizen een belangrijke rol in de reis van Metelerkamp. Zoals beschreven had hij dagelijks contact met de Franse elite en de Nederlandse elite in Frankrijk. Hij werd uitgenodigd voor diners en bezocht regelmatig elitaire feesten en bals. De relatie die hij bijvoorbeeld opbouwde met de Bataafse ambassadeur Rutger Jan Schimmelpenninck in Parijs was zonder twijfel gunstig voor zijn toekomstperspectief. Schimmelpenninck bekleedde immers vanaf 1804 het ambt van raadspensionaris in het Bataafs Gemenebest en Metelerkamp was vanaf 1805 werkzaam bij de Bataafse regering. Mogelijkerwijs had hij zijn baan te danken aan de contacten die hij had gemaakt tijdens zijn reis.

3.5. Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik de reis van Metelerkamp door Frankrijk beschreven. In de eerste paragrafen zijn de reisroute en de manier van reizen behandeld. Daarin heb ik aangetoond dat Metelerkamp en Mogge Muilman hun reis van tevoren niet tot in detail hadden uitgestippeld, maar dat de reisroute grotendeels werd geïmproviseerd. In de daaropvolgende paragrafen beschreef ik de analyse van de tijdsindeling en reismotivatie van Metelerkamp. Aan de hand van de analyse van zijn reisverslag en de brieven die hij naar zijn familie in Gouda schreef,

---

¹⁸⁴ Metelerkamp, *De toestand van Nederland*, 16-17.

kan worden vastgesteld dat Metelerkamp geen Grand Tour-reiziger of gewone toerist was (hoewel het wel mogelijk is dat Mogge Mulman een Grand Tour-reiziger was en dat Metelerkamp meereisde als zijn begeleider). Hij was namelijk een onderzoekend reiziger. Het voornaamste oogmerk van het maken van de reis door Europa en het schrijven van een reisverslag was om kennis te vergaren over de landen die hij bezocht. Deze kennis gebruikte hij om er na de reis over te kunnen schrijven en publiceren. Daarnaast fungeerde de reis voor Metelerkamp als een manier om zijn netwerk van sociale contacten uit te breiden waardoor hij zijn kans op een goede baan vergrootte.

Hoofdstuk 4: “Een onbeschryvbaar bederv van zeeden”: Metelerkamps beeldvorming over de Franse Revolutie

Toen Rutger Metelerkamp in 1801-1802 zijn reis door Frankrijk maakte, kampte het land nog met de naweeën van een decennialange periode van sociale en politieke onrust. In 1789 kwam het Franse volk – dat in de Staten-Generaal werd gerepresenteerd door de zogenaamde Derde Stand – in opstand tegen het regime van Koning Lodewijk XVI en tegen de machtspositie van de katholieke kerk en de adel – respectievelijk de Eerste Stand en de Tweede Stand. Deze revolutie duurde meer dan tien jaar. In 1792 schaften de afgevaardigden van de *Convention Nationale* de monarchie af en riepen de Eerste Franse Republiek uit.¹⁸⁵ In de jaren 1792-1794 werden de jakobijnen – een hervormingsgezinde en anti-monarchistische partij – steeds invloedrijker.¹⁸⁶ Onder leiding van de staatsman Maximilien de Robespierre grepen zij in 1793 de macht in Frankrijk.¹⁸⁷ De periode die hierop volgde, werd later bekend als het Schrikbewind of de Terreur.¹⁸⁸ Royalisten – of vermeende aanhangers van de koning – en antirevolutionairen werden *en masse* terechtgesteld en verloren hun leven onder de guillotine, onder wie de koning zelf. Lodewijk XVI werd namelijk op 21 januari 1793 onder de guillotine onthoofd.¹⁸⁹ Koningin Marie Antoinette werd op 16 oktober van datzelfde jaar geëxecuteerd. Zeven jaar later, op 9 november 1799 (18 Brumaire VIII volgens de republikeinse kalender), greep Napoleon Bonaparte de macht. Hij riep zichzelf uit tot eerste consul, *de facto* de alleenheerser van de republiek die werd bijgestaan door tweede consul Jean Jacques Régis de Cambacérès en de derde consul Charles-François Lebrun. Na zijn machtsovername verkondigde Napoleon dat de Franse Revolutie was voltooid.¹⁹⁰

Om Metelerkamps beeldvorming over Frankrijk en de Franse cultuur te kunnen analyseren, moet eerst zijn beeldvorming over de Franse Revolutie uiteengezet worden. De revolutie (en daarbij ook het Schrikbewind en de opkomst van Napoleon Bonaparte) was

---

¹⁸⁵ Patrick Alison, *The men of the First French Republic: Political alignments in the National Convention of 1792* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1972), 3.

¹⁸⁶ Clifford D. Connor, *Jean Paul Marat: Tribune of the French Revolution* (Londen: Pluto Press, 2012), 139.

¹⁸⁷ Marisa Linton, *Choosing Terror: Virtue, friendship, and authenticity in the French Revolution* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 185-187.

¹⁸⁸ Bette Wyn Oliver, *Orphans on the earth: Girondin fugitives from the Terror, 1793-946* (Lanham: Lexington Books, 2009), 6.

¹⁸⁹ John Hardman, *Louis XVI* (New Haven: Yale University Press, 1993), 232.

¹⁹⁰ Schama, *Patriotten en bevrijders*, 469; David P. Jordan, *Napoleon and the revolution* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012), 71.

namelijk het referentiekader van waaruit hij naar Frankrijk keek. In zijn reisverslag relateerde hij de Franse volksgeest, de Franse cultuur en de toenmalige politieke situatie aan de gebeurtenissen van het voorbije decennium. Wanneer hij bijvoorbeeld schreef over de beroemde welgemanierdheid van de Fransen dan kon hij het niet nalaten een vergelijking te maken tussen de periodes voor en na 1789 (hierover meer in paragraaf 4.3.). De centrale vraag in dit hoofdstuk luidt: Hoe dacht Metelerkamp over de Franse Revolutie?

Om deze vraag te beantwoorden, analyseer ik in dit hoofdstuk het reisverslag van Metelerkamp – en een deel van de correspondentie met zijn vader – op verschillende niveaus. In paragraaf 4.1. richt de analyse zich op Metelerkamps directe waarneming van de sporen van de revolutie. De twee paragrafen die daarop volgen, vormen een *against the grain*-analyse van zijn optekeningen over die periode. Paragraaf 4.2. draait om Metelerkamps zoektocht naar kennis over de revolutie en in paragraaf 4.3. richt ik mij op Metelerkamps – voornamelijk impliciete – waardeoordelen.

4.1. Op het eerste gezicht

In iedere stad die Rutger Metelerkamp aandeed, zocht hij naar sporen van de revolutie. Soms waren de overblijfselen meteen zichtbaar. Tijdens zijn korte verblijf in Montreuil-sur-Mer – een stad die op de route lag van zijn reis van Calais naar Parijs – schreef hij bijvoorbeeld: “In dit plaatsje valt niets te bezichtigen, een der voornaamste gebouwen, hebbende toebehoord aan een Edelman lag in ruïnes”.¹⁹¹ Blijkbaar vond Metelerkamp de aanwezige sporen van de revolutie, namelijk het verlaten en verwaarloosde eigendom van een edelman, het enige noemenswaardige kenmerk van deze stad. Hij gaf eveneens beknopte beschrijvingen van Abbeville en Amiens, twee andere steden die hij aandeed tijdens de tocht naar Parijs. Over deze plaatsen had Metelerkamp nauwelijks meer te melden dan dat er daar geen gebruik was gemaakt van de guillotine, behalve om “gewone misdaden te straffen”.¹⁹²

Ook in Parijs beschreef Metelerkamp de sporen van vernietiging die de revolutie had achtergelaten. Op 16 november bezocht hij de plaats waar de Bastille had gestaan, de gevangenisburcht die op 14 juli 1789 was bestormd.¹⁹³ Van het gebouw was niets meer over.

---

¹⁹¹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 2 november 1801.

¹⁹² Ibid, 2 november 1801.

¹⁹³ William H. Sewell Jr., “Historical events as transformations of structures: Inventing revolution at the Bastille,” *Theory and Society* 25, n. 6 (1996): 848.

“Hieraan is niets anders te zien dan een open vak het geen nu met hoopen van brandhout is opgevuld.”¹⁹⁴ Een aantal dagen later schreef hij het volgende:

In het bezigtigen van kerken ziet men hier voornamentlyk de verwoestingen der revolutie, dezelve zyn grootendeels van alles beroofd, en schoon daar tegenwoordig weder altaaren geplaatst zyn, en den dienst worden verrigt, leveren zy een uitgeplundert aanzien op.¹⁹⁵

Metelerkamp betreurde de verwoesting van kerken en kunstwerken. Over zijn bezoek aan de koepelkerk van het Hôtel des Invalides – die onder Napoleon werd omgevormd tot een tempel van Mars – schreef Metelerkamp dat alle sporen van het Katholicisme uit de kerk waren verwijderd en dat revolutionairen tijdens het Schrikbewind waren begonnen om ook de fresco's op de wanden te vernietigen.¹⁹⁶ Hij schreef vervolgens: “Gelukkig voor de kunsten dat het grootste gedeelte is bewaard gebleven”.¹⁹⁷ Veel gebouwen en kunstwerken waren echter niet gespaard en dat vond Metelerkamp spijtig. Op 21 december 1801 bezocht hij het paleis van Versailles. Over de vele kunstwerken in de kerk van het paleis schreef hij: “de reële bas reliëfs en de geschilderde van Sauvage, zo wel als alle de andere prachtige verzieringen van deeze kerken verdienen de bewondering van de beschouwer, dog ook hier ziet men de sporen van het vandalisme”.¹⁹⁸

Nadat Metelerkamp uit Parijs vertrok, schreef hij aanzienlijk minder over zichtbare sporen van verwoesting. Tijdens zijn bezoeken aan Orleans, Bordeaux, Toulouse en Montpellier schreef hij minder over de vernietigingszucht van de revolutionairen dan in de hoofdstad. Pas toen hij in Marseille aankwam, kon hij niet anders dan opmerken dat deze stad, die Metelerkamp beschreef als de ‘foyer der revolutionairen’, sinds 1789 beduidend veel had geleden.¹⁹⁹ Hier waren volgens Metelerkamp ongeveer achthonderd mensen ‘geguillotineerd’ en iedereen die de mogelijkheid had gehad, was uit Marseille gevlucht.²⁰⁰

Net als in Parijs hadden de revolutionairen veel gebouwen vernield in Marseille. Romeinse ruïnes die een eeuwenlange afbrokkeling hadden doorstaan, waren tijdens de

---

¹⁹⁴ Metelerkamp, Verslag van een reis, 16 november 1801.

¹⁹⁵ Ibid., 22 november 1801.

¹⁹⁶ Over kerkgebouw van het Hôtel des Invalides tijdens en na de revolutie zie: John Anthony Galignani & William Galignani, *New Paris guide* (Paris: A. and W. Galignani and Co, 1838), 329.

¹⁹⁷ Metelerkamp, Verslag van een reis, 4 december 1801.

¹⁹⁸ Ibid., 21 december 1801.

¹⁹⁹ Ibid., 14 maart 1802.

²⁰⁰ Ibid., 14 maart 1802.

revolutie met de grond gelijk gemaakt. Kerken en kloosters waren ook verwoest. De gebouwen die de revolutionairen wel hadden gespaard, waren volgens Metelerkamp ‘onteerd’ door “zeer slegt aangebragte verzierselen”.²⁰¹ Bovendien zag hij een groot aantal revolutionaire inscripties, meer dan in de andere steden die hij had aangedaan. Op de muren van huizen en op de hoeken van straten las hij jakobijnse leuzen zoals “*ici s’on se honore du titre citoyen*” (hier eren wij de titel van burger) en “*Vivre libre ou mourir*” (leef vrij of sterf).²⁰² Zelfs in het theater van Marseille waren de sporen van de revolutie nog zeer zichtbaar:

Wy bezogten des avonds het spektakel, een zeer goed gebouw dat [...] reparatie zeer nodig heeft, daar het inwendig meer het aanzien van een plaats heeft daar eenige bataillons zig hebben ingequartierd gehad, dan van een theater; de op het gordyn nog geschilderde roode mats en andere jacobynsche attributen herinneren de tyden van het schrik bewind. – De troupe is zeer slegt.²⁰³

Metelerkamp besteedde bij het schrijven van zijn reisverslag dus veel aandacht aan het beschrijven van verwoeste landhuizen, vernietigde kerken en andere zichtbare sporen van de revolutie. Dit toont aan dat de revolutie bepalend was voor hoe Metelerkamp Frankrijk ervoer. Het was de lens waardoor hij het land beschouwde. Maar zijn aantekeningen over vernielde kerkgebouwen en overgebleven inscripties onthullen niet veel over zijn persoonlijke denkbelden over de revolutie. Op basis van zijn tot dusver besproken beschrijvingen kan niet worden vastgesteld welke waardeoordelen hij verbond aan de revolutie. Een grondigere analyse van de totstandkoming van zijn beeldvorming en van zijn waardeoordelen volgt in de volgende twee paragrafen.

4.2. Metelerkamps nieuwsgierigheid

Volgens de Amerikaanse historica Victoria Thompson waren de door haar bestudeerde vroeg negentiende-eeuwse Britse reizigers in Parijs op zoek naar de sporen van de revolutie.²⁰⁴ Op de locaties waar bekende gebeurtenissen uit de revolutie hadden plaatsgevonden,

---

²⁰¹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 14 maart 1802.

²⁰² Ibid., 14 maart 1802.

²⁰³ Ibid., 12 maart 1802.

²⁰⁴ Thompson, “An alarming lack of feeling,” 11.

reflecteerden zij op die onrustige periode en stonden zij stil bij de verschrikkelijke gruweldaden die daar waren gepleegd. Voor hen was Parijs een herinneringsplaats van de revolutie.²⁰⁵

Metelerkamps beeldvorming over Parijs werd op een soortgelijke wijze beïnvloed door de revolutie. Op 23 november schreef hij in een brief aan zijn vader: “Parys is een woord, dat eene aaneenschakeling van gedagten en gewaarwordingen bevat”.²⁰⁶ Metelerkamp doelde hiermee op de aaneenschakeling van gedachten over en herinneringen aan de revolutie en de overblijfselen daarvan. “Het is niet mogelyk, de in deeze revolutie beroemde gedeeltens van Parys te passeren, zonder dat zig die gebeurtenissen voor den oogen stellen”.²⁰⁷ De stad was volgens Metelerkamp verstrengeld geraakt met de herinneringen aan de recente onstuimigheden. Het was onmogelijk om specifieke plaatsen te bezoeken zonder daarbij de gebeurtenissen van de revolutie voor de geest te halen. Deze herinneringsplaatsen, ofwel *lieux de mémoire*, zocht Metelerkamp doelgericht op en hier reflecteerde hij op de revolutie – zoals ook de door Thompson beschreven Engelse reizigers dat deden.²⁰⁸

Op 8 november 1801 bezocht hij de Place de la Concorde, het plein waar onder andere koning Lodewijk XVI was terechtgesteld (Metelerkamp noemde dit plein bij zijn prerevolutionaire naam Place de la Louis XV). Hij beschreef deze plek als “de schoone place de la Louis XV waar de ongelukkige Lodewyk XVI en zo veele anderen hun leven onder de guillotine hebben geeindigt”.²⁰⁹ Over het plein *an sich* had Metelerkamp vrijwel niets te melden. Enkel de revolutionaire geschiedenis van deze plaats lijkt voor hem noemenswaardig te zijn geweest.

Op soortgelijke wijze reflecteerde Metelerkamp op de revolutie toen hij het Palais de la Cité en het Palais Royal bezocht. Op deze herinneringsplaatsen stond hij stil bij de beroemde gebeurtenissen die daar hadden plaatsgevonden. Na zijn bezoek aan het Palais de la Cité schreef hij bijvoorbeeld over het gevangenschap van Marie Antoinette in de Conciergerie, de gevangenis die onderdeel uitmaakte van het paleis. Hij schreef dat de koningin juist op die plek die hij had bezocht, was vastgezet, verhoord en veroordeeld om

²⁰⁵ Thompson, “An alarming lack of feeling,” 10-11.

²⁰⁶ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 23 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

²⁰⁷ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 23 november 1801.

²⁰⁸ Over *lieux de mémoire* of herinneringsplekken zie: Pierre Nora, “Between memory and history: les lieux de mémoire,” *Representations* 26 (1989): 7.

²⁰⁹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 8 november 1801.

vervolgens te worden geëxecuteerd op “de plaats der revolutie (Place de Louis XV)”.²¹⁰ Bij zijn bezoek aan het Palais Royal dacht hij terug aan de volksvergaderingen die aan het begin van de revolutie in het paleis werden gehouden, en aan de moord op de jurist en politicus Louis-Michel Lepeletier in een restaurant van het Palais Royal:

Hier waren de eerste onstuimige volksvergaderingen het begin der revolutie, hier wierden de op togt na Versailles zo wel als de vernietiging der Bastille besloten, [...] en hier eindelyk wierd de Repr. Lepeletier door een vermomde garde du corps dood gestoken daags voor de executie van Louis XVI, omdat hy voor de dood van de koning gestemd had.²¹¹

Metelerkamps nieuwsgierigheid ging echter verder dan het bezoeken van de ‘beroemde’ *lieux de mémoire*; hij was op zoek naar meer informatie over de revolutie dan dat hij zelf op het eerste gezicht kon waarnemen. Hij wilde weten wat er in verschillende steden en dorpen was gebeurd tijdens die onstuimige jaren. Hoe waren de levens geraakt van de bewoners van de steden en dorpen die hij bezocht? Wat had de revolutie betekend voor de Franse politiek, economie en cultuur? Over deze vraagstukken schreef Metelerkamp veel in zijn reisjournaal. Hij schreef over afnemende bevolkingsaantallen van Franse steden tijdens de revolutie en over de gruwelijke publieke executies die overal in Frankrijk voorkwamen tijdens het Schrikbewind. Waar haalde hij zijn informatie vandaan?

De voorkennis over de revolutie die Metelerkamp ongetwijfeld had, werd aangevuld door de mensen die hij tijdens zijn reis ontmoette. De kennissen die hij op diners en bals sprak in de grote steden waar hij verbleef, konden hem vertellen over de revolutie zoals zij die hadden meegemaakt. Maar Metelerkamp luisterde niet alleen naar mensen die in dezelfde elitaire kringen verkeerden als hijzelf, maar ook naar de ‘gewone Fransman’. Op 8 februari 1802, toen Metelerkamp en Mogge Muilman onderweg waren van Tours naar Châtellerault, ging de koets stuk waardoor ze genoodzaakt waren zich op te houden in het stadje Montbazon, een kleine plaats ten zuiden van Tours. Daarover schreef hij in zijn reisverslag: “wy dejeunerden aldaar en vonden goede vriendelyke menschen, die alle zeer met vrede waren ingenomen, dog zo veel mogelyk zогten te vermyden over het geen in de revolutie was voorgevallen te spreken”.²¹² Uit deze passage blijkt dat Metelerkamp een poging deed om te achterhalen wat er tijdens de revolutie was gebeurd en hoe de lokale bewoners de periode

²¹⁰ Metelerkamp, Verslag van een reis, 10 december 1801.

²¹¹ Ibid., 15 december 1801.

²¹² Ibid., 8 februari 1802.

vanaf 1789 hadden ervaren. En hoewel Metelerkamp de Fransen als opvallend spraakzaam beschreef toen hij nog maar net in Frankrijk was aangekomen (zie paragraaf 5.1.), bleken ze over sommige onderwerpen liever te zwijgen. Tijdens zijn verblijf in Lyon schreef Metelerkamp bijvoorbeeld het volgende: “Het is zonderbaar hoe men over het algemeen schynt te schrikken om van [...] de tyden der revolutie en gruwelen alhier gepleegt te spreken, men zoekt als het waare dit te vergeten”.²¹³ Net als de bewoners van Montbazou aarzelden de inwoners van Lyon om over de revolutie en het Schrikbewind te vertellen. Metelerkamp concludeerde dat de Fransen deze onrustige periode liever achter zich lieten.

4.3. Metelerkamps oordeel

Metelerkamps orangistische inborst wekt de verwachting dat hij een duidelijk oordeel had over de anti-monarchistische Franse Revolutie en over de Fransen zelf. Het was tenslotte een soortgelijke revolutie in zijn eigen land, namelijk de Bataafse Revolutie van 1795, die tot gevolg had dat zijn vader zijn functie in het stedelijk gouvernement van Gouda moest opgeven. Er was immers geen plek voor een orangist in het nieuwe patriotse bestuur. Ook Metelerkamp zag na 1795 zijn kans op een plek in het Goudse bestuur in rook opgaan. Bovendien was de overwinning van de patriotten toe te schrijven aan Franse militaire steun.

Over de Franse Revolutie had Metelerkamp inderdaad nagenoeg niets positiefs te melden. Metelerkamp merkte tijdens zijn reis door Frankrijk op dat de revolutie meer verwerpelijke gevolgen had gehad dan enkel de verdrijving van de adel en de verwoesting van landhuizen, kerken en kunstwerken. Hij beklagde zich in zijn reisverslag geregeld over het ‘zedebederf’ dat volgens hem kenmerkend was voor postrevolutionair Frankrijk. Op 31 december 1801 beschreef hij Parijs als een stad die “nog zo onlangs uit de ysselykheden eener revolutie is uitgeworsteld”, maar waar nog altijd een “onbeschryvbaar bederv van zeeden heerscht”.²¹⁴ Deze ontaarding zag Metelerkamp op veel plekken in Frankrijk terug. Na zijn bezoek aan *l’Institut national des sciences et des arts* – een destijds recent geopende academie ter bevordering van de wetenschappen en de kunsten – schreef Metelerkamp het volgende in zijn reisjournaal:

---

²¹³ Metelerkamp, Verslag van een reis, 29 maart 1802.

²¹⁴ Ibid., 31 december 1801.

Niemand zal ligt ontkennen dat onder de leden van dit institut mannen van bekende verdiensten zyn, dog aan de andere zyde begrypt men ook [...] dat verscheidene hunne plaatsen aan gunst verschuldigt [zijn], en wel zo veel te meer als dit land uit eene revolutie opkooft die de waare verdiensten den doodsteek dreigde.²¹⁵

De revolutie had volgens Metelerkamp zelfs de academies van Parijs gecorrumpeerd. Het had namelijk geresulteerd in een toename van toelatingen tot het *Institut* op basis van gunsten in plaats van eerlijke verdiensten. Opvallend is echter dat een van de weinige positieve opmerkingen die Metelerkamp over de revolutie noteerde, ook het Franse onderwijs betrof. Op 14 januari 1802 schreef hij namelijk over de in 1795 opgerichte *écoles centrales*, scholen die volgens Metelerkamp hun bestaan waren verschuldigd aan de revolutie. Over deze scholen schreef hij: “De *écoles centrales* [...] hebben zonder twyfel een zeer groot nut vooral in een land als Vrankryk waar het openbaar onderwys ten minsten in de provinciën zo zeer verwaarloosd was.”²¹⁶ Metelerkamp stelde dat het openbaar onderwijs van Frankrijk voor de revolutie gebrekkig was geweest. De oprichting van de centrale scholen was volgens hem een stap in de juiste richting.

Metelerkamp was minder lovend over de gevolgen van de revolutie voor de Franse cultuur. Hij bespeurde een achteruitgang van de Franse gemanierdheid onder zowel de leden van de elitaire klassen als bij de rest van de bevolking. Vooral in Parijs viel hem dit op: “Over het zedenbederf in deeze hoofdstad is men het ongelukkiger wyze te zeer eens; [...] de toon, die in veele gezelschappen heerscht, [is] slegt, indecent en lomp.”²¹⁷ Over het Palais Royal schreef hij het volgende:

Dit paleis is de versameling van goed en slegt, dog insonderheid het laatste. Wie heeft niet gehoord van de filles [prostituees] en de escrocs [oplichters] du Palais Royal, en zo wel gedurende den dag als insonderheid des avonds tot 11 uren, wanneer het gesloten word, is het hiervan schandelyk vol.²¹⁸

Metelerkamp stoorde zich ook in het zuiden van Frankrijk aan oplichters en afzetteren. Zoals beschreven in paragraaf 3.2., vond hij dat een herbergier in Loriol-sur-Drôme bespottelijk

---

²¹⁵ Metelerkamp, Verslag van een reis, 3 januari 1802.

²¹⁶ Ibid., 14 januari 1802.

²¹⁷ Ibid., 30 januari 1802.

²¹⁸ Ibid., 15 december 1801.

veel geld vroeg voor een “slegt soupé een paar bedden en een kop koffy”.²¹⁹ Volgens Metelerkamp was dit een manier waarop de Fransen hun verliezen van de revolutie trachtten te vergoeden. Een dag later werden Metelerkamp en Mogge Muilman afgezet door een postillion die een dubbele betaling eiste omdat zij zogenaamd gebruik hadden gemaakt van de “Poste Royale”, alsof de revolutie nooit had plaatsgevonden.²²⁰

Ook signaleerde Metelerkamp een aanzienlijke teloorgang van fatsoen onder de ‘opkomende generatie’²²¹. Op de avond van 14 februari bevond hij zich in Bordeaux en bracht hij de avond door op een bal bij ene heer Wendeler. Daar zag hij tot zijn verwondering jongeren van veertien en vijftien jaar meespelen met gokspellen. Deze jongelui smeten handen vol geld op tafel met de “onverschilligheid van gedetermineerde spelers”.²²² Metelerkamp schreef hierover dat hij zich nauwelijks kon voorstellen dat hij zich in hetzelfde land bevond dat voorheen zo beroemd was door de welgemanierdheid van zijn bewoners.²²³

De revolutie had volgens Metelerkamp tevens gevolgen voor het traditionele Franse vermaak. De Amerikaanse historica Hazel H. Hahn stelt dat Parijs tijdens de negentiende eeuw werd beschouwd als de hoofdstad van smaak en vermaak.²²⁴ Maar wat Metelerkamp betreft was de kwaliteit van het Franse theater in verval geraakt na de revolutie. Hij schreef op 5 december 1801 dat er op dat ogenblik een gebrek was aan talentvolle jonge acteurs: “Het Fransche theater [heeft] veel by de revolutie verloren en zelfs zijn de beste acteurs oud en het is alleenlyk aan hunne talenten toe te schrijven, dat men hun met genoeg in jonge rollen ziet spelen.”²²⁵

Ten slotte had de revolutie volgens Metelerkamp niet geresulteerd in een verbetering van de leefomstandigheden van de gewone Fransman. Toen hij op 8 februari 1802 in het plaatsje Montbazou was, concludeerde hij – zoals beschreven in paragraaf 4.2 – dat de Fransen liever zwegen over wat zij tijdens de revolutie hadden meegemaakt. Wat Metelerkamp echter *wel* kon opmaken uit de gesprekken die hij voerde met de lokale bewoners van het kleine plaatsje, was “dat de bewoner van het platteland zeer goed begon te begrypen, dat het verdryven van den adel en groote landbezitters inderdaad hun voordeel niet

---

²¹⁹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 25 maart 1802

²²⁰ Ibid., 26 maart 1802.

²²¹ Ibid., 14 februari 1802.

²²² Ibid., 14 februari 1802.

²²³ Ibid., 14 februari 1802.

²²⁴ Hahn, *Scenes of Parisian modernity*, 45.

²²⁵ Metelerkamp, Verslag van een reis, 5 december 1801.

was geweest”.²²⁶ Meer uitleg gaf Metelerkamp niet bij deze opmerking. Hij verklaarde niet waarom het niet in het voordeel was van de plattelandsbewoners dat de adel was verdreven uit Montbazon.

Een fragment dat Metelerkamp op 30 april 1802 in zijn reisdagboek schreef, biedt meer inzicht in zijn denkwijze. Op deze bewuste vrijdag waren Metelerkamp en Mogge Muilman wederom onderweg naar Parijs. Ze hadden net een tocht achter de rug door Zwitserland en een klein deel van Zuid-Duitsland. In Zwitserland had Metelerkamp zich herhaaldelijk verwonderd over de welvarende uitstraling van de dorpen en de bewoners daarvan. Toen hij eenmaal terug was in Frankrijk schreef hij over het contrast tussen de plattelandsdorpen in de twee landen:

Dog welk een onderscheid ziet men hier niet tusschen de welvarende staat der Zwitsersche en zelfs Duitsche dorpen, en de vervallen slegt onderhouden toestand waarin alles hier schynt te zyn; de netheid der kleeding zo der boeren als boerinnen en zelfs een zeker soort van elegantie in die streken welk wy verlaten hadden, maakt een groot contrast met de haveloosheid en armoedig uitzien der beide sexen in het land daar wy ons tegenwoordig bevonden.²²⁷

In tegenstelling tot de boeren in Zwitserland zagen de Franse boeren er volgens Metelerkamp armzalig uit. Vervolgens relateerde hij de welvaart van de boeren aan de revolutie: “Wat is de reden van dit onderscheid [tussen Zwitserse en Franse boeren]? Zo het niet dezelve is gebleven die het voorheen was, de onderdrukking en uitzuiging der boerenstand.”²²⁸ Met dit citaat lijkt Metelerkamp te suggereren dat hij veronderstelde dat de revolutie had geresulteerd in een vermindering van de onderdrukking en uitbuiting van de boerenstand door de “groote landbezitters”.²²⁹ Deze onderdrukking was immers “niet dezelve gebleven”.²³⁰ Hoe kon het dan, vroeg hij zich af, dat de Franse boeren een dusdanig armoedige uitstraling hadden? Op deze vraag had Metelerkamp zelf geen antwoord. Hij kon enkel concluderen dat de boeren tijdens de revolutie meer vrijheid en zelfstandigheid hadden verworven, maar dat hun welvaart en hun leefomstandigheden niet waren verbeterd. Het was volgens Metelerkamp

---

²²⁶ Metelerkamp, Verslag van een reis, 8 februari 1802.

²²⁷ Ibid., 30 april 1802.

²²⁸ Ibid., 30 april 1802.

²²⁹ Ibid., 8 februari 1802.

²³⁰ Ibid., 30 april 1802.

daarom niet in het voordeel van de boeren geweest om de adel en grote landbezitters te verdrijven.

4.4. Conclusie

Hoewel Metelerkamp's reisverslag voornamelijk was bedoeld om zijn opgedane kennis over Frankrijk op te tekenen voor zijn toekomstige boekpublicatie, tonen zijn optekeningen over de Franse Revolutie aan dat er een zekere emotionele of waardeoordeel-beladen laag in het reisverslag aanwezig is. De Franse revolutie van 1789 functioneerde voor Metelerkamp als de lens waardoor hij Frankrijk en de Franse cultuur waarnam. Hij ging tijdens zijn reis actief op zoek naar de sporen van de revolutie. Na zijn bezoek aan revolutionaire *lieux de mémoire* of herinneringsplaatsen, zoals de overblijfselen van de Bastille of het Place de la Concorde, schreef hij in zijn reisjournaal over de vernielzucht van de revolutionairen en over de veelvuldige executies van royalisten of antirevolutionairen tijdens het Schrikbewind. Ook schreef hij herhaaldelijk over het wijdverspreide zedenbederf dat zich volgens hem als een epidemie door Frankrijk had verspreid. Volgens Metelerkamp had de revolutie nagenoeg geen positieve gevolgen gehad. Hij erkende weliswaar indirect dat de revolutie had geresulteerd in een afname van de onderdrukking van de boerenstand door de adel of de grootgrondbezitters, maar volgens Metelerkamp had dit geen zichtbare verbetering gebracht in de economische positie van de boerenstand.

Omdat Metelerkamp een antirevolutionair-gezinde orangist was, is het niet verwonderlijk dat zijn beeldvorming over de Franse Revolutie uitsluitend negatief was en dat hij de periode vanaf 1789 beschreef als een verwerpelijke tijd die enkel had geresulteerd in een “onbeschryvbaar bederv van zeeden”.²³¹

---

²³¹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 31 december 1801.

Hoofdstuk 5: “Het schouwtoneel eene bedaarde vreugde”: Metelerkamps beeldvorming over de Franse volksaard en de rol van het volk in de Franse Revolutie

In de brief die Rutger Metelerkamp op 23 november schreef aan zijn vader vanuit Parijs merkte hij op dat hij nog te kort in Frankrijk was geweest – namelijk drie weken – om een oordeel te kunnen vellen over het ‘nationaale character’ van de Fransen.²³² Bovendien stelde hij dat het beoordelen van een landelijk karakter “ook altyd zeer moeilyk is”.²³³ Dat het moeilijk was, weerhield Metelerkamp er niet van om regelmatig te schrijven over de Franse volksaard. Zoals zal blijken uit de vele aantekeningen die hij maakte over de Franse cultuur, trachtte Metelerkamp Frankrijk en de Franse volksaard herhaaldelijk te doorgronden tijdens zijn reis.

In dit hoofdstuk bespreek ik mijn analyse van Metelerkamps beeldvorming over de Franse volksgeest. Hoe beschreef hij de Fransen en de Franse cultuur? Daarnaast beschrijf ik zijn voorstelling van de rol van het Franse volk in de revolutie van 1789. Metelerkamps voorstelling hiervan staat in schril contrast met zijn opvattingen over de revolutie zelf. Zijn oordeel over de revolutie en de gevolgen daarvan was namelijk uitsluitend negatief. In dit hoofdstuk zal echter blijken dat zijn beeldvorming over de Franse bevolking overwegend positief was. Ook worden Metelerkamps opvattingen vergeleken met de onderzoeksresultaten van Victoria Thompson over de beeldvorming over Parijs van vroeg negentiende-eeuwse Britse reizigers en de analyse van Martijn Schoolenberg in zijn masterscriptie over Nederlandse reizigers in Parijs tijdens dezelfde periode.²³⁴

5.1. De stereotypering en *othering* in Metelerkamps reisjournaal

Zoals beschreven in paragraaf 1.3.1. bestaan er volgens de Britse historicus Carl Thompson twee vormen van *othering*, namelijk zwakke en sterke *othering*. De eerste vorm betreft enkel het beschrijven van een andere cultuur als ‘anders’ door de verschillen met de eigen cultuur te benadrukken. De tweede vorm heeft als doel om aan te tonen dat de andere cultuur niet louter

---

²³² Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 23 november 1801.

²³³ Ibid.

²³⁴ Thompson, “An alarming lack of feeling”; Schoolenberg, “‘Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben’”.

anders is, maar ook overwegend minderwaardig. Beide vormen komen in dit hoofdstuk aan bod. Het reisverslag van Rutger Metelerkamp staat namelijk vol met stereotyperende en generaliserende beeldvorming over en *othering* van de Fransen en hun cultuur. Op 31 oktober, de dag van aankomst in Calais, schreef hij bijvoorbeeld dat hij nog nooit zo'n sterk contrast tussen nationale bevolkingen had opgemerkt als tussen de Engelsen en de Fransen:

Het onderscheid het geen men byna in alles zelys tot in de oppassers der logementen vind, als men van Dover te Calais kooft is opmerkelijk, en ik weet niet ooit de differentie tusschen de nationale characters zo sterk te hebben opgemerkt, dan wanneer men den stroeven Engelschman verlaat, waar men moeite eenige monosyllabe tot antwoord krygt, en men den levendigen Franschman vind, die in een kwartier uur meer spreekt, dan de ander in een gehelen dag. – Dog wat men van de andere zyde mist, is de Engelsche zindelykheid.²³⁵

Het is opvallend dat Metelerkamp al op 31 oktober, de dag dat hij aankwam in Frankrijk, kon schrijven over het 'nationale karakter' van de Fransen, met name omdat hij in zijn brief aan zijn vader zelf toegaf dat het 'zeer moeilijk' was om over nationale karakters te kunnen oordelen wanneer men zich slechts een korte tijd bevond in een vreemd land.²³⁶

Volgens de Amerikaanse literatuurcriticus Jonathan Culler is dit typisch toeristengedrag. Hij schrijft in zijn artikel "The semiotics of tourism" (1981) dat de generalisering en de stereotyperende karakterisering van het 'buitenlandse' gebruikelijk is onder toeristen.²³⁷ Culler stelt namelijk dat de toerist tijdens zijn reis vooral geïnteresseerd is in alles als 'een teken van zichzelf'. In de ogen van de toerist is een Fransman een voorbeeld van een Fransman en is zijn gedrag een voorbeeld van 'Frans gedrag'. De dingen die een Fransman doet of zegt, worden door de toerist op generaliserende wijze gereduceerd tot culturele verschijnselen. De toerist in Frankrijk is dus constant op zoek naar het nationale karakter van de Fransen. Dit geldt ook voor Metelerkamp.

Rutger Metelerkamp had nog geen hele dag in Frankrijk doorgebracht toen hij het hierboven geciteerde onbeschroomde oordeel had gemaakt over het nationale karakter van de Fransen. Zij waren volgens hem opmerkelijk spraakzamer dan de Engelsen; ze zouden meer zeggen in een kwartier dan dat de gemiddelde Engelsman in een hele dag. Maar wat de

---

²³⁵ Metelerkamp, Verslag van een reis, 31 oktober 1801.

²³⁶ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 23 november 1801.

²³⁷ Jonathan Culler, "The semiotics of tourism," *American Journal of Semiotics* 1 (1981): 127-128.

Fransman miste, was de ‘Engelse zindelykheid’.²³⁸ Metelerkamp doelde hiermee op zedelijkheid of properheid. Twee dagen later, op 2 november 1801, schreef hij dat het gemis van deze twee kwaliteiten ten minsten gedeeltelijk werd gecompenseerd door “de beleefdheid en vriendelykheid” van de Fransen.²³⁹

Metelerkamp karakteriseerde en stereotypeerde de Fransen herhaaldelijk als beleefd en vriendelijk in zijn reisverslag. Na zijn aankomst in Parijs ging hij bij een aantal mensen op visite. Daarover schreef hij dat dit in Frankrijk “minder ongaangenaam is dan in andere plaatsen, dewyl men hier zeker is van altyd met beleefdheid ontvangen te worden.”²⁴⁰ De beleefdheid van Franse gastheren bleef Metelerkamp aangenaam verrassen. Op 14 november schreef hij nogmaals dat het rondbrengen van brieven en het maken van visites minder onaangenaam was in Frankrijk dan elders vanwege de “beleevdheid der Franschen jegens vreemdelingen”.²⁴¹ Op 27 december schreef hij zelfs dat dit een van de grootste contrasten opleverde met zijn reis door Engeland, waar men volgens Metelerkamp aanzienlijk minder vriendelijk was tegenover vreemdelingen.²⁴²

Een tweede karaktereigenschap die Metelerkamp veelvuldig toeschreef aan de Fransen is vrolijkheid. Over de rit van Calais naar Abbeville schreef hij bijvoorbeeld: “Iedereen heeft hier [in Frankrijk] een air van vrolykheid.”²⁴³ Zelfs de bevolking van Marseille, de stad die hij de “foyer der revolutionairen” noemde, beschreef hij als vrolijk en levendig.²⁴⁴ Volgens Metelerkamp was dit tekenend voor de Franse volksgeest en voor het nationale karakter van de Fransen. Toen hij onderweg was van Bordeaux naar Toulouse, werd er in de dorpen die hij passeerde carnaval gevierd waardoor hij Mogge Muilman “gelegendheid hadden, de nationaale caracteristique vrolykheid der Franschen te zien”.²⁴⁵ Metelerkamps beeldvorming over de Franse volksgeest komt nog duidelijker naar voren in zijn aantekeningen over het bezoek aan een ‘gekkenhuis’ in Parijs op 26 januari 1802:

---

²³⁸ Metelerkamp, Verslag van een reis, 31 oktober 1801.

²³⁹ Ibid., 2 november 1801.

²⁴⁰ Ibid., 7 november 1801.

²⁴¹ Ibid., 14 november 1801. Metelerkamp en Mogge Muilman brachten brieven rond bij vrienden of contacten van hun eigen kennissen. Op deze manier konden zij hun netwerk in Frankrijk uitbreiden.

²⁴² Ibid., 27 december 1801. Met ‘vreemdelingen’ bedoelde Metelerkamp buitenlanders.

²⁴³ Ibid., 2 november 1801.

²⁴⁴ Ibid., 14 maart 1802.

²⁴⁵ Ibid., 1 maart 1802.

Vervolgens heeft men hier een dolhuis voor mans, het geen in zo ver goed is ingerigt dat zy den gehelen dag de vrye lugt kunnen genieten op eene met boomen beplante plaats, rondom welke 8 kleine vertrekken zyn die zy bewonen; intusschen kooft het nog voor dat dit in verschillende opzigten niet te vergelyken is met inrigtingen van deeze soort, die ik in Weenen en London gezien heb; het schynt of hier het nationaal character ook doorstraalt, byna alle deeze gekken waren vrolyk, vertelden aardigheden en waren gelukkig.²⁴⁶

Zelfs de Fransen die opgesloten waren in een gekkenhuis vertoonden volgens Metelerkamp tekenen van de karakteristieke opgewekte Franse volksaard.

5.2. Daders en slachtoffers: Metelerkamps beeldvorming in vergelijking met andere vroeg negentiende-eeuwse reizigers in Frankrijk

Zoals besproken in hoofdstuk 4 schreef Metelerkamp herhaaldelijk over het ‘zedebederf’ dat zich volgens hem gedurende de revolutie had verspreid door Frankrijk. De revolutie had de Franse cultuur bedorven. De welgemanierdheid waarvoor de Fransen voor 1789 zo beroemd waren, was volgens Metelerkamp verloren gegaan.²⁴⁷ Dit oordeel staat in schril contrast met de beduidend positieve beeldvorming over de Franse volksgeest die hierboven is besproken. Hoe is de steeds terugkerende signalering van “een onbeschryvbaar bederv van zeeden” te rijmen met de vriendelijke, vrolijke en beleefde Franse volksaard? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moet eerst de rol worden geanalyseerd van het Franse volk in het losbarsten en het verloop van de Franse Revolutie.

Metelerkamp was niet de enige vroeg negentiende-eeuwse reiziger die zich tijdens zijn reis door Frankrijk bezighield met de revolutie en de overblijfselen daarvan. Na de vrede van Amiens in 1801-1802, die een einde maakte aan de oorlog tussen Frankrijk en Groot-Brittannië, werd Frankrijk net als voor de revolutie een populaire bestemming voor Britse reizigers en toeristen.²⁴⁸ In haar artikel “An alarming lack of feeling” (2014) stelt de Amerikaanse historica Victoria Thompson dat de meeste vroeg negentiende-eeuwse Britse reizigers in Parijs duidelijke oordelen velden over de rol van het volk in de Franse Revolutie. De Britten zagen de Fransen namelijk als buitensporig gepassioneerde volkslui met een

---

²⁴⁶ Metelerkamp, Verslag van een reis, 26 januari 1802.

²⁴⁷ Ibid., 14 februari 1802.

²⁴⁸ Thompson, “An alarming lack of feeling,” 9.

onderontwikkeld empathisch vermogen.²⁴⁹ De leden van de Franse onderklasse zouden niet in staat zijn om hun emoties in bedwang te houden.²⁵⁰ Het was dan ook deze onbeheerste gepassioneerde van de lage klasse waaruit het revolutionaire geweld en bloedvergieten was voortgekomen. Dit impliceert dat de Britse reizigers de onderklasse beschouwden als ‘daders’ van de revolutie. Volgens Thompson waren veel Britse reizigers ook van mening dat de Franse middenklasse zich medeplichtig had gemaakt aan de revolutie omdat zij niet genoeg hadden gedaan om de razernij van de onderklasse een halt toe te roepen.²⁵¹

Van de zes vroeg negentiende-eeuwse Nederlandse reisverslagen die Martijn Schoolenberg analyseerde in zijn masterscriptie “‘Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben’”, bleken een aantal reisverslagen soortgelijke beeldvorming te bevatten over de rol van de Parijzenaren in de revolutie.²⁵² Schoolenberg stelt dat de door hem bestudeerde Nederlandse reizigers stuk voor stuk het revolutionaire geweld afkeurden, ongeacht hun eventuele patriotse of orangistische overtuigingen. De Nederlandse reizigers wezen naast de voor de hand liggende jakobijnen voornamelijk de Franse armeren aan als daders van de revolutie.²⁵³

Sommige Britse reizigers schreven – net als Metelkamp – over de vrolijke volksgeest van de Fransen. De reiziger Francis Garden beschreef de Fransen bijvoorbeeld als “joyous and happy in all ranks, down to the lowest poverty”.²⁵⁴ Maar de Britten beschouwden de vrolijkheid en de uitstraling van geluk niet als een bewonderenswaardige zede. Volgens hen was het een symptoom van de gevoelloosheid en een gebrek aan empathisch vermogen van de Fransen. Thompson stelt dat de Britse reizigers voor hun aankomst in Parijs de verwachting hadden dat de Parijzenaren zichtbaar spijt of zelfs schuldgevoelens zouden uitdragen. Dat bleek niet het geval. De Fransen lachten, dansten en zongen zelfs op plekken als de Place de la Concorde, waar de koning en de koningin waren onthoofd.²⁵⁵ De Britse reizigers raakten diep geëmotioneerd op sommige herinneringsplaatsen of *lieux de mémoire*, waar zij terugdachten aan de gruweldaden en moordpartijen die daar hadden plaatsgevonden.²⁵⁶ Maar de Fransen zelf leken er niet naar om te kijken, alsof ze ervoor kozen

---

²⁴⁹ Thompson, “An alarming lack of feeling,” 12.

²⁵⁰ Ibid., 12.

²⁵¹ Ibid., 12.

²⁵² Schoolenberg, “‘Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben’”, 67.

²⁵³ Ibid., 121.

²⁵⁴ Thompson, “An alarming lack of feeling,” 13.

²⁵⁵ Ibid., 14.

²⁵⁶ Ibid., 14.

om te doen alsof de revolutie nooit had plaatsgevonden. Dit is een voorbeeld van sterke *othering* van Britten jegens Fransen. Het benadrukken van dit contrast tussen henzelf en de Fransen was voor de Britse reizigers namelijk een manier om aan te tonen dat de Franse moraliteit inferieur was.

Een aantal van de reisverslagen die Schoonenberg onderzocht, getuigen eveneens van een ‘sterke’ vorm van *othering* door de Nederlandse reizigers jegens de Fransen. Volgens Schoonenberg stereotypeerden de Nederlandse reizigers de Parijzenaren op een soortgelijke manier als de door Thompson onderzochte Britse reizigers, namelijk als vrolijke en wispelturige mensen die meer interesse hadden in betekenisloze oppervlakkigheden zoals theatervoorstellingen en modetrends dan in “diepzinnige beschouwingen”.²⁵⁷ Schoonenberg stelt dat de Nederlandse reizigers de Parijzenaren als zodanig afschilderden omdat zij hiermee een daarop haaks staande en superieure eigen (Nederlandse) identiteit konden construeren van ‘nuchterheid’ en ‘eenvoudigheid’.²⁵⁸

Metelkamp beschouwde het vrolijke gedrag van Fransen op revolutionaire herinneringsplaatsen geheel anders. Hij had geen afkeer ten aanzien van de manier waarop de Parijzenaren zich gedroegen op deze plekken. Bovendien verwachtte of eiste hij van hen geen berouw of schuldbesef. Metelkamp had enkel bewondering voor de manier waarop de Fransen zich hadden weten te herpakken na een jarenlange periode van politieke onstuimigheid en bloedvergieten. Over de Place de la Concorde schreef hij op 9 november 1801, toen er in Parijs een feest werd gevierd ter ere van Napoleons staatsgreep van 18 Brumaire VIII (9 november 1799), het volgende:

en wie konde verwagten dat deeze place de Louis XV welke van bloed gedropen heeft en waar de ongelukkige Louis XVI het leven heeft verloren, het schouwtoneel eene bedaarde vreugde zouden zyn.²⁵⁹

Dat de plaats waar koning Lodewijk XVI was onthoofd, was getransformeerd in een “schouwtoneel eene bedaarde vreugde” was volgens Metelkamp een voorbeeldige ontwikkeling en afspiegeling van het loffelijke nationale karakter van de Fransen. Tijdens het

---

²⁵⁷ Schoonenberg, ““Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben””, 70-74.

²⁵⁸ Ibid., 75.

²⁵⁹ Metelkamp, Verslag van een reis, 9 november 1801.

feest van 18 Brumaire was het buitengewoon druk in de straten van Parijs en juist in deze drukte sprong de volksaard van de Fransen in het oog:

Wy wandelden overal, en schoon er eene onnoemelyke menigte menschen zig op de been bevonden, mogelyk 2 à 300,000 zodat men dikwyls niet dan met veel moeite konden passeren, zo heb ik byna geen onvertogen woord, geen vloeken of rusie maaken, nog een dronken mensch gezien, integendeel niet dan vreugde, laggen, en aardigheden; [?] que c'est beau, [?] que c'est joli; en men zag byna niets dan vergenoegen. Ik twyfel of ik ooit weder zulk eene gelegenheid zal hebben het character deezer natie te beoordeelen, het geen my des te meer frappeerde, daar ik het minder verwagte by menschen rauwelyks uit de horreurs des revolutie gekomen. Ook deezen avond deed eer aan de voorzorg en waakzaamheid der politie van al dit gedrag heb ik van geen ongeluk gehoord; dan het geen veroorzaakt was door het instorten van eene van planken opgerigte staanplaats.²⁶⁰

Uit dit citaat blijkt dat Metelerkamp het vrolijke en gelukkige vertoon van de Fransen bewonderenswaardig vond.

Uit de Britse reisverslagen die door Thompson zijn onderzocht, de Nederlandse reisverslagen die Schoonenberg analyseerde en het reisverslag van Metelerkamp blijkt dat er in de vroege negentiende eeuw uiteenlopende ideeën bestonden onder buitenlandse reizigers in Frankrijk over wie er als ‘dader’ van de revolutie kon worden bestempeld. Het reisverslag van Metelerkamp getuigt bijvoorbeeld van een geheel andere beeldvorming over de rol van het volk in de Franse Revolutie dan de Engelse reisverslagen die door Victoria Thompson zijn geanalyseerd. De Britse reizigers hielden voornamelijk de Franse onderklasse

---

²⁶⁰ Metelerkamp, Verslag van een reis, 9 november 1801. Over het instorten van de staanplaats schreef Metelerkamp meer in een brief aan zijn vader op 18 december 1801: “Er heeft hier een ongelukkig geval plaats gehad, ik weet niet of ik Uw gemeld heb, dat wy met een Engelschman van de naam van Clarke en zyne vrouw waren overgekomen [van Dover naar Calais], deeze lieden zo het scheen pas getrouwd, wilden na Italien gaan dog eerst de fête v.d. 18 Brum. zien; Daags voor de fête zien wy hun nog, en dagten niet anders dan dat zy wel vertrokken waren, tot dat wy gisteren hooren dat hy onder de geene was geweest, die den avond van de fête op de stellagie hadden gestaan, welke ingestort was; hy heeft tot voor een paar dagen geleefd en na het uitstaan van veele smarten gestorven, nalatende eene jonge vrouw van 21 jaaren. Welke eene yselyke omstandigheid waarin die vrouw zig moet bevinden; en wanneer ik naga, hoe blyde deeze menschen waren dat zy nog by tyds in Parys zouden zyn, om de fête te zien, zie ik tevens hoe dikwyls wy eindige schepsels juist dat wenschen wat ons niet dienstig is; en dit is al weder eene waarschuwing hoe schielyk het met ons gedaan kan zyn, gelukkig hy, die met het gevoel van zyn eigen schuld zig op de verdiensten van onzen zaligmaker gelovend vertrouwend, den dood gerust als de overgang tot een beter leven, onder de oogten kan zien.” Voor de complete brief zie: Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 18 december 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

verantwoordelijk voor het ongeremde geweld van de revolutie. Metelerkamp gaf in zijn reisjournaal niemand expliciet de schuld van de revolutie. Hij schreef wel met regelmaat over de gruwelijke moordpartijen die plaatsvonden tijdens het jakobijnse Schrikbewind van Robespierre. Wellicht kan zijn herhaaldelijke expliciete afkeer ten aanzien van de jakobijnen worden gelezen als een beschuldiging. Wat echter met zekerheid kan worden gesteld, is dat Metelerkamp het Franse volk (waarin hij geen onderscheid maakte tussen de onder- en middenklasse) niet verantwoordelijk stelde voor de revolutie.

Over wie de slachtoffers van de revolutie waren, bestond meer overeenstemming onder de besproken reizigers. De slachtofferpositie was namelijk veelal gereserveerd voor de hogere klasse, de verjaagde adel en natuurlijk voor koning Lodewijk XVI en koningin Marie Antoinette. Ook over dit onderwerp lijkt Metelerkamps beeldvorming echter af te wijken. Enerzijds komen de adel en het koninklijke echtpaar als duidelijke slachtoffers naar voren in zijn reisverslag. Anderzijds lijkt Metelerkamp het Franse volk als geheel als slachtoffer van de revolutie te hebben beschouwd. Hij schreef hier weliswaar niet expliciet over, maar wanneer zijn reisverslag *against the grain* wordt gelezen, komt de slachtofferrol van het Franse volk naar voren. Uit de geciteerde passage over de Franse goedaardigheid tijdens het feest van 18 Brumaire blijkt bijvoorbeeld dat Metelerkamp niet alleen bewondering had voor het vrolijke vertoon van de Fransen, maar vooral voor het feit dat de Fransen tot zulk geluk in staat waren terwijl ze zich “rauvelyks uit de horreurs des revolutie” hadden ontworsteld.²⁶¹ Op donderdag 31 december schreef hij over de veiligheid in Parijs:

De politie in deeze hoofdstad is zo wel wat de veiligheid van personen en goederen, als wat de inrigtingen ten algemeenen nutte betrefd beter dan men in zulk eene plaats als deeze, welke nog zo onlangs uit de ysselykheden eener revolutie is uitgeworsteld, waar een onbeschryvbaar bederv van zeeden heerscht [...] zoude kunnen verwagten.²⁶²

Metelerkamp stelde in deze passage dat de ordehandhaving in Parijs beter was dan dat hij had verwacht van een stad die nog zo recent had geleden onder de ‘ijselijkheden’ van de revolutie. In dit citaat komt de stad als geheel naar voren als slachtoffer van de revolutie en niet enkel de Parijse elite of de adel.

---

²⁶¹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 9 november 1801.

²⁶² Ibid., 31 december 1801.

De hierboven geciteerde opmerking benadrukt wederom het zedenbederf dat zich volgens Metelerkamp door Frankrijk had verspreid. Deze paragraaf begon met de vraag: Hoe is het door Metelerkamp geconstateerde zedenbederf te rijmen met zijn beeld van het goedhartige nationale karakter van de Fransen? Het antwoord daarop is dat Metelerkamp de revolutie en de gevolgen daarvan expliciet wilde afkeuren, en tegelijkertijd het Franse volk in een positief daglicht trachtte te zetten om het postrevolutionaire herstel van Frankrijk en de eendracht van het Franse volk te benadrukken. Enerzijds was Metelerkamp een antirevolutionaire orangist wiens politieke denkbeelden niet strookten met de idealen van de revoluties die zich hadden voltrokken in zowel Frankrijk als Nederland. Anderzijds was hij een *progressieve* orangist die zich niet op het verleden richtte, maar op de toekomst en op het postrevolutionaire herstel van beide landen. Zijn positieve beeldvorming over de Franse volksaard was mogelijkwerwijs een product van zijn toekomstgerichtheid, want wie hoopte op een betere toekomst en een einde aan revoluties en contrarevoluties, hoopte op nationale eendracht. Hij gaf daarom niemand expliciet de schuld van het revolutionaire geweld, terwijl hij juist bewondering had voor het ogenschijnlijke herstel en het geluk van het Franse volk, voor de transformatie van een revolutionaire herinneringsplaats naar een “schouwtoneel eene bedaarde vreugde”.

5.3. Conclusie

Metelerkamps beeldvorming over de Franse volksaard was beduidend positiever dan zijn oordeel over de Franse Revolutie en de gevolgen daarvan. In zijn reisverslag beschreef hij de Fransen herhaaldelijk op stereotyperende wijze als vrolijk, vriendelijk, beleefd en gelukkig. Dit was geen ongebruikelijk beeld van de Franse volksaard in deze periode. De vroeg negentiende-eeuwse reizigers die Thompson en Schoolenberg bestudeerden, beschouwden de Fransen eveneens als buitengewoon vrolijk. Maar in tegenstelling tot deze reizigers keurde Metelerkamp deze vrolijkheid niet af. Hij had enkel bewondering voor de beleefde en gelukkige uitstraling van de Fransen, met name omdat zij nog zo recent een verschrikkelijke periode hadden doorstaan van ongecontroleerd geweld en sociale onrust.

De door Thompson en Schoolenberg beschreven reizigers hadden het stellige oordeel dat vooral de lagere Franse klassen verantwoordelijk waren voor het uitbreken van de revolutie. Metelerkamp beschouwde de leden van de Franse onderklasse niet als ‘daders’. Hij lijkt het volk vooral te hebben gezien als een collectief van slachtoffers van de revolutie.

Metelerkamp's positieve beeldvorming over Franse volksaard is gestoeld op zijn herstelgerichte focus. Hij zag de revolutie als een belangrijke maar afgesloten periode en richtte zich hoofdzakelijk op de toekomst. Hier ga ik in het volgende hoofdstuk dieper op in.

Hoofdstuk 6: Metelerkamps beeldvorming over het postrevolutionair herstel van Frankrijk onder Napoleon Bonaparte

Metelerkamp toonde veel interesse voor het postrevolutionaire herstel van Frankrijk. Vooral tijdens zijn verblijf in Parijs, het hoofdtoneel van de Franse Revolutie, was hij geregeld op zoek naar tekenen van herstel, van de terugkeer van de ‘normale’ gang van zaken na een jarenlange periode van sociale wanorde en politieke ontwrichting. Hij schreef bijvoorbeeld over de langzame verwaarlozing van de revolutionaire weekindeling en over de in onbruik rakende revolutionaire plaats- en straatnamen.

In dit hoofdstuk ga ik dieper in op Metelerkamps beeldvorming over de processen van postrevolutionair herstel van de Franse samenleving die hij waarnam. Daarnaast ga ik in op zijn beeld van Napoleon Bonaparte, de eerste consul en alleenheerser van Frankrijk. Hoe beschreef Metelerkamp Napoleons populariteit in Frankrijk en wat vond hij zelf van de consul? En welke rol speelde Napoleon volgens Metelerkamp in het postrevolutionaire herstel van Frankrijk?

6.1. Postrevolutionair herstel

6.1.1. De republikeinse kalender en revolutionaire plaatsnamen

Tijdens de revolutie werden er veel maatschappelijke hervormingen doorgevoerd. Er werden bijvoorbeeld wettelijke maximumprijzen vastgesteld voor goederen zoals graan, olie en vlees. De Franse landbouwsector kwam hieronder te lijden doordat er productietekorten en hongersnoden ontstonden.²⁶³ Ook werd de Rooms-Katholieke kerk grotendeels ontbonden in het radicaal-revolutionaire streven naar de ontkerstening van Frankrijk en de stichting van de *Culte de la Raison* (Cultus van Rede) als vervanger voor de kerk.²⁶⁴ Een belangrijk onderdeel van de secularisering van Frankrijk was de verwerping van de gregoriaanse kalender en de introductie van de vervangende republikeinse kalender.²⁶⁵ Deze kalender kende een nieuwe

---

²⁶³ Margaret H. Darrow, “Economic terror in the city: The General Maximum Montauban,” *French Historical Studies* vol. 17, n. 2 (1991): 498.

²⁶⁴ Richard Clay, “Violating the sacred: Theft and ‘iconoclasm’ in late eighteenth-century Paris,” *Oxford Art Journal* vol. 26, n. 2 (2003): 3-4.

²⁶⁵ Eviatar Zerubavel, “The French republican calendar: A case study in sociology of time,” *American Sociological Review* vol. 42, n. 6 (1977): 870.

jaartelling en een herziene maand- en weekindeling. 22 september 1792, de dag waarop de Franse Republiek werd gesticht, was het beginpunt van de nieuwe jaartelling en jaren bestonden uit twaalf maanden van ieder dertig dagen. Daarnaast kende de republikeinse week (of *décade*) geen zeven maar tien dagen.²⁶⁶ De zondag werd afgeschaft vanwege de religieuze betekenis van deze dag.

Metelerkamp hield de republikeinse kalender nauwkeurig bij. Wanneer hij in zijn reisjournaal schreef, noteerde hij zowel de gregoriaanse als de republikeinse datum. Maar waar hij zich in zijn verslag voornamelijk op richtte, was dat de kalender langzaam in onbruik raakte en dat het gebruik van de traditionele gregoriaanse kalender allengs toenam. Hij schreef meerdere malen over de terugkomst van de reguliere gregoriaanse weekindeling, zoals op zondag 15 november:

Deeze dag [de zondag] begint weder gevierd te worden als voorheen, men ziet weinig winkels meer open, en zelfs zyn de kerken des morgens zo wel als de wandelingen des middags en de theaters des avonds meerder dan andere dagen des weeks bezocht²⁶⁷

In Parijs ging men op zondag weer vaker naar de kerk dan op andere dagen en sloten winkeleigenaars hun deuren. Dat de zondag weer in acht werd genomen, impliceert dat de Parijzenaren de *décade* niet aanhielden. Metelerkamp onderstreepte dit herhaaldelijk. Op 21 november schreef hij: “De dag der decades word hier [in Parijs] niet, anders dan in de departementen van het gouvernement en wat daartoe betrekking heeft, in acht genomen”.²⁶⁸ Oftewel, de *décade* werd enkel nog door overheidsinstellingen aangehouden terwijl de rest van de stad zich weer begon te leven in het ritme van een zevendaagse week.

Op 1 januari 1802 vierde Metelerkamp het nieuwe jaar bij de Nederlandse heer Isaac Titsingh, een voormalig ambassadeur van de VOC in Japan en China: “Wij vierden den eersten dag van dit jaar by onzen landsgenoot de Hr. Titsingh, en vonden in het algemeen dat men die dag niet vergeten had hier”.²⁶⁹ Wie Metelerkamp bedoelde met “men” is niet

---

²⁶⁶ Zerubavel, “The French republican calendar,” 870. De republikeinse jaarkalender bestond uit de volgende twaalf maanden: Vendémiaire, Brumaire, Frimaire, Nivôse, Pluviôse, Ventôse, Germinal, Floréal, Prairial, Messidor, Thermidor en Fructidor. De namen komen regelmatig terug in het reisverslag van Metelerkamp.

²⁶⁷ Metelerkamp, Verslag van een reis, 15 november 1801.

²⁶⁸ Ibid., 21 november 1801.

²⁶⁹ Ibid., 1 januari 1802.

duidelijk. Mogelijkerwijs doelde hij op de inwoners van Parijs in het algemeen. Als dit het geval was, dan was dit wederom een indicatie dat de republikeinse kalender in verval raakte.

Dat Metelerkamp herhaaldelijk schreef over de terugkeer van de zondag en de reguliere weekindeling toont aan dat dit voor hem belangrijk was. Dat is niet verwonderlijk, aangezien de afschaffing van de traditionele kalender en de christelijke jaartelling een symptoom was van de revolutionaire secularisering van de Franse samenleving. In de ogen van Metelerkamp, die niet alleen een vurig antirevolutionair was maar ook een diepgelovige kerkganger, was de secularisering een buitengewoon schandelijke ontwikkeling.

Metelerkamp schreef ook dat de straat- en plaatsnamen die in Parijs tijdens de revolutie waren veranderd door de Parijzenaren nauwelijks bij hun revolutionaire naam werden genoemd. De Pont Royal was volgens Metelerkamp bijvoorbeeld omgedoopt tot de Pont Egalité en de Pont de Louis XVI tot de Pont de la Révolution. De Place Louis XV had ook een andere naam gekregen, namelijk Place de la Concorde. Hierover schreef hij:

Over het algemeen geevd men gewoonlyk de oude namen aan straaften en bruggen en plaatsen, welke zedert de revolutie van naam hebben veranderd, en veele Paryzenaars kennen de Pont Royal niet onder de benaming van le Pont d'Egalité.²⁷⁰

Mogelijkerwijs was dit, net als het terugkeren van de traditionele weekindeling, voor Metelerkamp een hoopgevende aanwijzing dat de voortbrengsels van de revolutie niet in steen waren gebeiteld.

6.1.2. Ordehandhaving en veiligheid

Een andere in Metelerkamps ogen belangrijke aanwijzing van het postrevolutionaire herstel van Frankrijk dat hij in zijn reisjournaal benoemde, was de teruggekeerde ordehandhaving en veiligheid in de hoofdstad. Zoals benoemd in paragraaf 5.2. verwonderde hij zich over de kwaliteit van het politiewerk in Parijs. Hij vond de ordehandhaving van een betere kwaliteit dan dat hij meende te kunnen verwachten van een stad die nog zo recent uit een revolutie was gekomen. Op 23 november 1801 schreef hij aan zijn vader: “En met verwondering ziet men

---

²⁷⁰ Metelerkamp, Verslag van een reis, 8 november 1801.

de kalmte teruggekeerd, de goede order hersteld, en eene excellente police geëtablisseed.”²⁷¹

Daaraan voegde hij toe:

Zoude men kunnen geloven, dat tegenwoordig de publicque veiligheid in en om deze stad veel grooter is, dan in de hoofdstad [Londen] van het meest vrye en verligte volk van Europa [de Britten]? En dit is letterlyk waar, men gaat zelfs in de afgelegendste gedeeltens deezer stad by nacht en dag zo volkomen zeker als in zyn kamer²⁷²

Het is mogelijk dat Metelerkamp de veiligheid in Parijs overdreef om zijn vader gerust te stellen. Alexander Hendrik Metelerkamp was namelijk bezorgd dat zijn zoon iets zou overkomen. Dat blijkt uit een brief die Metelerkamp op 18 februari 1802 aan zijn vader schreef vanuit Bordeaux: “Maak Uw tog niet ongerust over rovers en kwaad volk, ik hoor hier niet anders, dan dat het overal zeker is”.²⁷³ Op 31 december 1801 schreef Metelerkamp echter in zijn reisjournaal dat het niet overal in Parijs altijd even veilig was:

Intusschen zoude men zig vergissen als men dagt dat dezelve [de veiligheid] tot die graad van volmaaktheid hersteld was waardoor zy in vorige tyden zo beroemd was; het is waar men gaat altijd vylig door de groote straten en gefrequenteerde wyken van Parys en mogelyk zekerder dan in Londen; dog tevens is zig verzekerd dat weinig nagten omgaan, dat er niet de een of ander in de afgelegene gedeeltes der stad word vermoord, of gewond en beroofd.²⁷⁴

Uit dit citaat blijkt dat hij tussen 23 november en 31 december 1801 zijn oordeel bijstelde over de veiligheid in Parijs. Desalniettemin was de ordehandhaving in de hoofdstad volgens Metelerkamp prijzenswaardig.

6.1.3. Postrevolutionaire eendracht van het gelukkige volk

Zoals beschreven in hoofdstuk 5 benadrukte Metelerkamp herhaaldelijk het postrevolutionaire herstel van Frankrijk aan de hand van het vrolijke en gelukkige karakter van de Fransen. Een merkwaardig element van zijn positieve beeldvorming over het Franse volk is dat hij nergens

²⁷¹ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 23 november 1801.

²⁷² Ibid.

²⁷³ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 18 februari 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

²⁷⁴ Metelerkamp, Verslag van een reis, 31 december 1801.

in zijn reisverslag schreef over politieke verdeeldheid in vroeg-Napoleontisch Frankrijk. Het lijkt alsof het door Metelerkamp waargenomen Frankrijk op geen enkele manier leed onder politieke partijstrijd. De postrevolutionaire eendracht in Frankrijk was volgens Metelerkamp mogelijk doordat er door nagenoeg het hele Franse volk hetzelfde werd gedacht over de revolutie. Op 16 november schreef hij aan zijn vader dat “de natie niets dan rust verlangt”, en op 6 februari 1802 schreef hij in zijn reisjournaal: “Iedereen is moei van revolutien”.²⁷⁵ Metelerkamp suggereerde hiermee dat de Fransen, na de chaotische periode van de revolutie, behoefte hadden aan orde en stabiliteit. In de volgende paragraaf bespreek ik de rol die Metelerkamp toebedeelde aan Napoleon Bonaparte bij het herstel van Frankrijk na de Franse Revolutie.

6.2. De rol van Napoleon Bonaparte in het herstel van Frankrijk

Napoleon Bonaparte greep op 9 november 1799 (18 Brumaire VIII volgens de republikeinse kalender) de macht in Frankrijk. De zittende regering van de Eerste Franse Republiek, het *Directoire*, werd ontbonden en vervangen door het Consulaat. Bonaparte werd de eerste consul en in feite de alleenheerser van Frankrijk.²⁷⁶ In zijn boek *Napoleon and the revolution* (2012) stelt de Amerikaanse historicus David P. Jordan dat Napoleons Consulaat voornamelijk de militante en onderdrukkende kanten van de revolutie belichaamde, maar niet de democratisch-ideologische aspecten.²⁷⁷ Maar Napoleon werd met open armen ontvangen door het volk omdat hij de indruk wekte dat hij de gewenste vrede, veiligheid, stabiliteit en institutionele hervormingen zou verwezenlijken.²⁷⁸ De Nederlandse historicus Bart Verheijen stelt in *Nederland onder Napoleon* (2017) dat Napoleon in de eerste paar jaren na de *coup d'état* van 1799 populariteit genoot in zowel Frankrijk als Nederland.²⁷⁹ Napoleon zou immers hebben gedaan wat geen enkele Franse staatsman sinds 1789 was gelukt: hij had een einde gemaakt aan de Franse Revolutie en aan de oorlog tussen Frankrijk en Engeland met de Vrede van Amiens van 1801-1802.²⁸⁰

²⁷⁵ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 16 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18); Metelerkamp, Verslag van een reis, 6 februari 1802.

²⁷⁶ Jordan, *Napoleon and the revolution*, 62-75.

²⁷⁷ Ibid., 72.

²⁷⁸ Ibid., 74.

²⁷⁹ Bart Verheijen, *Nederland onder Napoleon* (Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2017), 44.

²⁸⁰ Verheijen, *Nederland onder Napoleon*, 44.

In deze paragraaf zet ik Metelerkamps beeldvorming over Napoleon uiteen. Is de populariteit van Napoleon ook te bespeuren in het reisverslag van Metelerkamp? Wat schreef hij over de publieke opinie over de eerste consul en wat vond Metelerkamp zelf van de Bonaparte?

6.2.1. *Napoleon in Metelerkamps reisverslag*

In zijn reisverslag schreef Metelerkamp weinig over Napoleon. Een enkele keer noemde hij zijn naam in verband met standbeelden, bustes of schilderijen die hij had bekeken. Op 23 november 1801 bezochten Metelerkamp en Mogge Muilman bijvoorbeeld het Louvre waar zij een van de vroege versies bekeken van het inmiddels wereldberoemde schilderij *Bonaparte franchissant le Grand-Saint-Bernard* van Jacques-Louis David:

Wij bezichtigden vervolgens twee schilderijen van den als schilder en Jacobijn beroemden David; het eene Buonaparte te paard voorstellende als hij de Alpen in een storm passeerd; op de rots staan gegraveerd Annibal, Karolus Magnus, en Buonaparte ²⁸¹

Metelerkamp schreef enkel over het schilderij *an sich* en vermeldde daarbij niets over Napoleon zelf. In het reisverslag staan echter een aantal opmerkingen die meer prijsgeven over de houding van het Franse volk tegenover Napoleon. Zo schreef Metelerkamp op 14 november dat hij en zijn reisgenoot een theatervoorstelling hadden bezocht in het *Theatre du Vaudeville* en daar “kwam zeer veel flatterie in voor den eerste Consul; gelyk deelsgelyke stukken in de tyd van Louis XIV daarmede ter eeren van die vorst waren opgevuld.”²⁸² De manier waarop Napoleon in het toneelstuk werd geprezen, deed Metelerkamp denken aan de manier waarop de Zonnekoning Lodewijk XIV tijdens zijn bewind werd vereerd. Dat het volk in Metelerkamps ogen de eerste consul vereerde, kwam sterk tot uiting op 9 november, tijdens het feest van 18 Brumaire. Het was op die dag buitengewoon druk op de Parijse straten en op de boulevards langs de Seine, maar het regende. ’s Middags werd het weer beter en kwam de zon tevoorschijn. Daarover schreef Metelerkamp het volgende: “tegen twee uren hield de regen op, en de hemel wierd helder het geen men overal aan het zo zichtbare geluk van

²⁸¹ Metelerkamp, Verslag van een reis, 23 november 1801.

²⁸² Ibid., 14 november 1801.

Bonaparte toeschreef.”²⁸³ Volgens Metelerkamp waren de Fransen Napoleon niet alleen dankbaar voor het beëindigen van de Franse partijstrijd, de revolutie en de oorlog met Engeland, maar ook voor het uitstekende weer.

Uit het reisverslag blijkt dat Napoleon zijn populariteit voornamelijk te danken had aan zijn imago als de ‘redder van Frankrijk’. Metelerkamp schreef op 6 februari 1802 het volgende: “Iedereen is moei van revolutien, en B. [Bonaparte] word hier als de redder van Vrankryk aangemerkt zelfs door lieden van voorheen tegen overgestelde politique meeningen.”²⁸⁴ Volgens Metelerkamp steunden zelfs de politieke tegenstanders van Napoleon uiteindelijk het Consulaat. In de brief naar zijn vader van 16 november schreef hij eveneens dat het Franse volk, dat op dat moment naar niets anders verlangde dan rust, zeer tevreden was met de toenmalig gevestigde regering onder Napoleon.²⁸⁵

6.2.2. Metelerkamps oordeel over Napoleon

Ook Metelerkamps eigen oordeel over Napoleon Bonaparte als heerser van Frankrijk ontbreekt in het verslag. Desondanks kan uit een aantal passages in het reisjournaal worden opgemaakt dat hij ontzag had voor de eerste consul. Een kleine aanwijzing hiervoor is te vinden in zijn beschrijving van het Hôtel National des Invalides op 4 december 1801, een opvang voor verwonde militairen en veteranen. Daarover schreef Metelerkamp:

Hier bevinden zig tegenwoordig 2400 oude militairen die welke zedert de revolutie geblesseerd of onbekwaam voor den dienst zyn geworden [...] Buonaparte heeft hun het nuttige geschenk van een zeer wel voor deeze lieden ingerigte bibliotheek gedaan, waar veele een groot gedeelte van hun tyd besteden.²⁸⁶

²⁸³ Metelerkamp, Verslag van een reis, 9 november 1801.

²⁸⁴ Ibid., 6 februari 1802.

²⁸⁵ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 16 november 1801.

²⁸⁶ Metelerkamp, Verslag van een reis, 4 december 1801. Het volledige citaat: “Hier bevinden zig tegenwoordig 2400 oude militairen die welke zedert de revolutie geblesseerd of onbekwaam voor den dienst zyn geworden, zyn in andere gebouwen te Versailles en andere plaatsen geplaatst; - er heerscht eene zeer goede order en wy vonden eene zindelykheid, meer dan men gewoonlyk in een institut van dien aart in dit land zoude verwagt; - Behalve kostwooning en kleeding krygen zy eene zekere som voor zakgeld; - het linnen is in een groote kamer geplaatst en onder eene byzondere directie, ieder invalide krygt vyf hembden die met zyn naam nomber gemerkt zyn, er ieder decade ontvangt hy twee schoonen: - Het middag en avond eeten is op verschillende uren, en het voedsel dat hun gegeven word zeer goed. – Buonaparte heeft hun het nuttige geschenk van een zeer wel voor deeze lieden ingerigte bibliotheek gedaan, waar veele een groot gedeelte van hun tyd besteden.”

Metelerkamp was positief gestemd over de opvang van de verwonde militairen (hij noemde bijvoorbeeld de goede voorziening van kleding, voeding en een “som voor zakgeld”) en over Napoleons toevoeging: een bibliotheek waar de soldaten graag gebruik van maakten.

Metelerkamps bewondering voor Napoleon komt duidelijker naar voren in zijn beschrijving van de maandelijkse militaire parade die hij aanschouwde op 6 november 1801 vanuit een venster in het Louvre:

Het is byna niet mogelyk zig een fraaier corps voor te stellen dan deeze wagt van de consul, alle schoone uitgezogte troupen, wel dog niet ryk gekleed, en de cavallerie van zeer goede paarden voorzien. Gedurende dat alle de troupen zig rangeerden reeden de staf officieren heen en weder tot dat de eerste consul uit het paleis kwam voorafgegaan door vier onder den Camp; hy was gekleed in zyne groote uniform van premier Consul; fluweel scharlaten met goud, en had een hoed op zonder vederen of galon; hy besteeg een wit paard, en reed door alle gelederen gevolgd door verscheidene generaals en staf officieren ²⁸⁷

De Napoleontische troepen waren de fraaiste die Metelerkamp zich kon voorstellen. Dat hij Bonaparte en de kleding die hij droeg zo uitgebreid beschreef, toont aan dat hij onder de indruk was van Napoleon. Hij kon de consul tijdens deze gelegenheid zelfs van dichtbij zien: “wy hadden het geluk, dat hy zig ophield om de commandant der Huzaren die onder ons venster geparkeerd stonden aan te spreken”.²⁸⁸ In de brief die hij op 13 november aan zijn vader schreef, gaat hij dieper in op deze ervaring:

Het was zekerlyk een interessant gezigd de overwinnaar van Europa in het midden zijne Generaals te zien staan [...] Buonaparte zelve is, gelyk Gy meenen zult, klein, dog heeft in de opslag zyner oogen iets het geen zyn character uitdrukt; hy ziet er geel uit, dog schynt voor het overige eene zeer goede gezondheid te gemeten.²⁸⁹

Enerzijds is het opvallend dat Metelerkamp de contemporaine stereotypering herhaalde omtrent Napoleons lengte. Waarom hij dit deed, is moeilijk te achterhalen. Wat echter van groter belang is, is Metelerkamps beschrijving van Napoleon als “de overwinnaar van Europa”. Hieruit blijkt zijn ontzag voor de heerser van Frankrijk.

---

²⁸⁷ Metelerkamp, Verslag van een reis, 6 november 1801.

²⁸⁸ Ibid., 6 november 1801.

²⁸⁹ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 13 november 1801.

Metelerkamp wilde Napoleon graag ontmoeten tijdens zijn verblijf in Parijs. Hij hoopte dat Rutger Jan Schimmelpenninck, de Bataafse ambassadeur in Parijs waarmee Metelerkamp en Mogge Muilman nauw contact hadden, dit voor hen zou organiseren. Op 11 december schreef hij aan zijn vader:

Wat de presentatie aan Buonap. betreft, ik geloof niet, dat onze Ambass. daarmede zeer gemakkelyk is. Ten minsten ik heb gehoord van Hollanders, welke hij maar mee heeft genomen op de audientie als zyne secretarissen, welke dus wel de eerste Consul van naby gezien hebben, maar niet aan hem gepraesenteerd zyn geweest ²⁹⁰

Het was dus niet makkelijk om Schimmelpenninck zo ver te krijgen dat hij en Mogge Muilman mee mochten op audiëntie bij Bonaparte. Metelerkamp hield echter hoop:

het is niet onmogelyk, ten minsten men heeft het ons doen hopen, dat wy door een andere gelegendheid en dan beter als door eene ministeriele praesentatie, dien grooten man van naby zouden leeren kennen; Gy kunt ligt begrypen hoe interessant ik dit zoude vinden, en dat wy niets zullen versuimen, om dit geluk genieten, zo mogelyk. ²⁹¹

Op het moment dat Metelerkamp deze brief schreef, was het echter niet mogelijk om het persoonlijk aan Schimmelpenninck te vragen. De ambassadeur was namelijk in Amiens waar hij deelnam aan de vredesonderhandelingen tussen Frankrijk en Engeland. Metelerkamp hoopte dat Schimmelpenninck terug zou zijn in Parijs voordat hij de hoofdstad verliet, maar dat was niet het geval. ²⁹² Na zijn vertrek uit Parijs bleef Metelerkamp hopen dat hij bij terugkomst in de hoofdstad aan Napoleon gepresenteerd zou worden. Mogge Muilman gooide echter roet in het eten. Hij gaf aan dat hij, wanneer ze weer in Parijs aan zouden komen, hij het niet aan Schimmelpenninck wilde vragen. Dit zat Metelerkamp dwars, maar hij wilde het niet doen zonder de instemming van zijn vriend. In een brief naar zijn vader speculeerde hij: “Ik geloof waarlyk, dat een kwalyk geplaatste schaamte, of timiditeit een reden van zyn [Mogge Muilmans] gedrag is”. ²⁹³ Op 7 mei schreef hij aan zijn vader: “Reële hindernissen in dit geval tegen onze presentatie existen er niet, en egter twyfel ik zeer sterk of dezelve wel

---

²⁹⁰ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 13 november 1801.

²⁹¹ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 december 1801.

²⁹² Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 25 december 1801.

²⁹³ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 13 februari 1802.

zoude plaats hebben; myn vriend wil het volstrekt niet vraagen, en Schimmelpenninck zal het liever willen eviteren.”²⁹⁴ Bij hun terugkomst in Parijs bleek Metelerkamp's voorspelling juist. Schimmelpenninck nam geen initiatief en Mogge Muilman weigerde het te vragen. Op 4 juni schreef Metelerkamp aan zijn vader: “Wat de praesentatie betrefd, zulks heeft niet kunnen geschieden [...] en nu zal ik my vergenoegen met ten minsten Hem van naby te zien, en in hetzelfde vertrek met Hem te zyn.”²⁹⁵ Het was een schrale troost, maar hij had Napoleon in ieder geval van dichtbij kunnen zien tijdens de militaire parade.

6.3. Conclusie

In zijn reisdagboek legde Metelerkamp herhaaldelijk de nadruk op het postrevolutionaire herstel van Frankrijk. Hij suggereerde regelmatig dat de revolutie een afgesloten periode was en dat Frankrijk terugkeerde naar de reguliere gang van zaken. Zodoende benadrukte hij keer op keer dat revolutionaire hervormingen zoals de republikeinse kalender in onbruik raakten en dat bijvoorbeeld de reguliere weekindeling door steeds meer Fransen in acht werd genomen. Daarnaast merkte hij op dat revolutionaire straat- en plaatsnamen in Parijs door de meeste Parijzenaren niet werden gebruikt. Een ander kenmerk van het postrevolutionaire herstel van Frankrijk was volgens Metelerkamp dat de ordehandhaving van een door hem onverwachte goede kwaliteit was. Hij voelde zich zelfs veiliger in Parijs dan in Londen. Hij had niet verwacht dat hij zich zo op zijn gemak zou voelen in het epicentrum van de Franse Revolutie. Ten slotte schetste Metelerkamp een beeld van een eendrachtig herstellend Frankrijk. Hij schreef dat *iedereen* verlangde naar vrede en dat het hele Franse volk moe was van revoluties, alsof er in Frankrijk geen sprake meer was van partijstrijd of politieke verdeeldheid.

Napoleon Bonaparte speelde volgens Metelerkamp een belangrijke rol in het postrevolutionaire herstel van Frankrijk. Het hele volk had zich volgens hem geschaard achter het leiderschap van de eerste consul. Metelerkamp zelf had ontzag voor Napoleon. Hij wilde de ‘overwinnaar van Europa’ graag ontmoeten maar kreeg daartoe niet de kans.

---

²⁹⁴ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 7 mei 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

²⁹⁵ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 4 juni 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Hoofdstuk 7: De progressieve orangist

Metelerkamps eigen politieke denkbeelden en zijn opvattingen over het Bataafs Gemenebest

In het reisverslag dat Metelerkamp tijdens zijn reis door Frankrijk bijhield, schreef hij veel over de Franse geschiedenis, cultuur, architectuur, natuur en over de politieke ontwikkelingen die zich recent in het land hadden voltrokken. Over zichzelf schreef hij echter nagenoeg niets. Waarschijnlijk was het reisverslag daar ook niet voor bedoeld. Het was immers een aantekeningenboek waarin hij informatie opsloeg voor zijn toekomstige boekpublicatie en geen persoonlijk dagboek waarin hij zichzelf wilde blootleggen.

Hoewel Metelerkamp als persoon een ‘stilte’ is in het reisverslag, is het mogelijk om een beeld te schetsen van zijn politieke beeld- en leefwereld op basis van zijn beeldvorming over de Franse Revolutie, over de Franse volksaard en over Napoleon Bonaparte. Dat heb ik in de hoofdstukken 4, 5 en 6 getracht te doen. In dit laatste hoofdstuk zal ik Metelerkamps politieke denkbeelden uiteenzetten. Daarbij richt ik mij echter niet nogmaals op Frankrijk, maar op zijn denkbeelden over het Bataafs Gemenebest (zoals de Bataafse Republiek vanaf oktober 1801 werd genoemd). Desalniettemin vervult zijn beeldvorming over Frankrijk een aanzienlijke rol, omdat zijn oordeel over Frankrijk een belangrijke indicatie is van zijn opvattingen over de politieke ontwikkelingen in zijn thuisland.

De volgende vraag staat centraal in dit hoofdstuk: Wat waren Metelerkamps eigen politieke overtuigingen en wat was zijn houding tegenover de Bataafse Revolutie van 1795 en de toenmalige politieke ontwikkelingen in het Bataafs Gemenebest? Hoewel het reisjournaal van Metelerkamp van enige betekenis is in het beantwoorden van deze vraag, speelt de briefwisseling met zijn vader een prominentere rol in dit hoofdstuk. In zijn persoonlijke correspondentie schreef Metelerkamp namelijk meer over zichzelf, over zijn inzichten en zijn politieke zienswijze.

7.1. Partijstrijd in het Bataafs Gemenebest

Om Metelerkamps politieke overtuigingen in perspectief te kunnen plaatsen, is het van belang dat er eerst een beeld wordt geschetst van Nederland in 1801.

Met de Bataafse Revolutie van 1795 was een einde gekomen aan de eeuwenoude Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De machtspositie van het Huis van Oranje was verstoten. Willem V verloor zijn stadhouderschap en sloeg op de vlucht naar Engeland terwijl

de revolutionaire patriotten – met militaire steun van Frankrijk – het bestuur van Nederland op zich namen. Zij stichtten de Bataafse Republiek. De Oranjes gaven de moed echter niet op; zij bleven hopen op een contrarevolutie en op het herstel van het stadhouderschap. In augustus 1799 zagen zij hun kans schoon. De Engelsen (bondgenoten van het Huis van Oranje) vielen samen met een Russisch leger de Bataafse Republiek binnen. De aanval leek in eerste instantie zodanig succesvol te zijn dat de erfprins Willem VI – de zoon van Willem V en de toekomstige Koning Willem I – terugkeerde naar Nederland.²⁹⁶ Maar de Engelsen, de Russen en de Nederlandse orangisten die meestreden werden tegengehouden en verslagen door een verenigd Bataafs-Frans leger.²⁹⁷ Bij de vredesonderhandelingen tussen Engeland en Frankrijk van 1801-1802 werd vastgesteld dat Willem VI voorgoed afstand moest doen van zijn aanspraak op het stadhouderschap.²⁹⁸ Wel beloofde Napoleon hem een schadevergoeding voor zijn verloren territorium in de vorm van een aantal hertogdommen en bisdommen.²⁹⁹ In december 1801 stuurde de voormalig stadhouder Willem V vanuit zijn ballingschap een aantal brieven naar de orangistische oud-regenten in Nederland waarin hij hen ontsloeg van hun plicht om trouw te blijven aan het Huis van Oranje.³⁰⁰ In deze *Brieven van Oranienstein* raadde de Prins van Oranje zijn volgelingen aan om zich met het Bataafse bestuur te verzoenen omdat de hoop op het herstel van het stadhouderlijk gezag definitief verloren was.³⁰¹

Hoewel de patriotten alle politieke macht naar zich hadden toegetrokken, had de Bataafse Revolutie geen einde gemaakt aan de diepgewortelde partijstrijd in Nederland. Volgens historicus Bart Verheijen bleef deze politieke verdeeldheid lang na 1795 aanhouden.³⁰² Verheijen onderscheidt drie groepen die in de periode vanaf 1801 aanwezig waren in de Bataafse politiek: de republikeinen, de orangisten en de moderaten.³⁰³ De republikeinen, een groep die voornamelijk bestond uit radicale patriotten, wilden de revolutionaire idealen vasthouden. Sterker nog, velen van hen geloofden dat de Bataafse

---

²⁹⁶ C.J. Schotsman, *‘Wat een verandering in zoo weynige jaaren’* (Zaltbommel: Europese Bibliotheek, 2002), 64.

²⁹⁷ Schotsman, *‘Wat een verandering in zoo weynige jaaren’*, 64.

²⁹⁸ Ibid., 67.

²⁹⁹ Ibid., 65.

³⁰⁰ Ibid., 67; Verheijen, *Nederland onder Napoleon*, 29.

³⁰¹ Rutger Metelkamp twijfelde in eerste instantie aan de authenticiteit van de *Brieven van Oranienstein* (vernoemd naar het slot waar Willem V van 1801-1806 verbleef). Op 11 december schreef hij aan zijn vader: “Wat de bewuste brieven van Hem [Willem V] betref, ik geloof ook niet dat die geschreven is.” Voor de volledige brief zie: Metelkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelkamp van 11 december 1801.

³⁰² Verheijen, *Nederland onder Napoleon*, 28-30.

³⁰³ Ibid., 28-29.

Revolutie nog niet voltooid was en dat de daaraan verbonden idealen – volkssoevereiniteit, burgerdeugd en de eenheidsstaat – nog altijd verwezenlijkt moesten worden.³⁰⁴ De bekende revolutionair Johan Valckenaer, een aangetrouwde neef van Rutger Metelerkamp, was een belangrijke representant van de Bataafse republikeinen.

De tweede groep werd gevormd door de orangisten. Zij verlangden naar het herstel van het stadhoudelijk gezag, of in ieder geval de restauratie van de machtspositie het Huis van Oranje in Nederland. Orangistische regenten waren in 1795 ontheven van hun bestuursfuncties (waaronder ook Metelerkamps vader Alexander Hendrik Metelerkamp) en waren uitgesloten van het lidmaatschap van de Nationale Vergadering, het parlement van de Bataafse Republiek.³⁰⁵ In 1801 werden veel posten van deze oud-regenten hersteld. De zogenaamde ‘eed van afschuw’, die orangisten verbood deel te nemen aan de Bataafse politiek zolang zij hun trouw aan het Huis van Oranje niet afzwoeren, werd opgeheven omdat de Oranjes afstand hadden gedaan van hun eigendommen en rechten in Nederlands territorium.³⁰⁶ Desondanks bleven veel orangisten vasthouden aan de hoop dat het gezag van het Huis van Oranje hersteld zou worden.

De derde groep bestond uit moderaten. Deze gematigden zagen niets in de opeenvolging van revoluties en contrarevoluties en keerden zich dus af van de republikeinen. Volgens Verheijen verlangden zij vooral naar politieke daadkracht.³⁰⁷ De Bataafse raadspensionaris en moderaat Rutger Jan Schimmelpenninck was van mening dat politieke daadkracht haaks stond op de besluiteloosheid die inherent was aan volkssoevereiniteit.³⁰⁸ De moderaten zagen echter ook niets in een potentiële oranjerestauratie.³⁰⁹

De politieke verdeeldheid en partijstrijd bleef Nederland teisteren in de periode 1801-1806. Volgens Verheijen werd er vanaf 1801, en vooral na de Vrede van Amiens, steeds meer gesproken over verzoening en samenwerking. Hoewel de radicale revolutionairen veelal werden buitengesloten van het landelijk bestuur kwamen de moderaten en orangisten in deze periode samen aan het roer te staan van het Gemenebest.³¹⁰ Verheijen stelt echter dat de nieuwe eensgezindheid deels een schijnvertoning was en dat de steeds vaker voorkomende

³⁰⁴ Verheijen, *Nederland onder Napoleon*, 28.

³⁰⁵ Schotsman, *‘Wat een verandering in zoo weynige jaaren’*, 56.

³⁰⁶ Verheijen, *Nederland onder Napoleon*, 29.

³⁰⁷ Ibid., 29.

³⁰⁸ Ibid., 30.

³⁰⁹ Ibid., 30.

³¹⁰ Ibid., 31; Schotsman, *‘Wat een verandering in zoo weynige jaaren’*, 69.

verzoeningsretoriek louter een strategie was voor partijen om hun eigen ideologieën breder uit te dragen.³¹¹

7.2. Metelerkamps politieke gezindheid

In deze paragraaf bespreek ik de politieke opvattingen van Rutger Metelerkamp. De volgende vragen worden beantwoord: Hoe dacht Rutger Metelerkamp over de Bataafse Revolutie, over het ballingschap van de Oranjes en over de politieke omstandigheden in het Bataafs Gemenebest in 1801-1802?

7.2.1. *Metelerkamp als orangist en zijn beeldvorming over Frankrijk*

Rutger Metelerkamp kwam uit een prinsgezinde familie. Alexander Hendrik Metelerkamp was een orangistische regent die in 1795 zijn positie in het stadsbestuur van Gouda verloor vanwege zijn loyaliteit aan de Prins van Oranje. Hij bleef trouw aan de stadhouder in de jaren na 1795 waardoor er geen mogelijkheid bestond dat zijn positie als regent werd hersteld. Rutger erfde de orangistische inborst van zijn vader en hij betreurde de afgang van het Huis van Oranje na de Bataafse Revolutie. Op 16 november schreef hij bijvoorbeeld vanuit Parijs aan zijn vader: “Weet gy, dat de oude Prins van Oranje met een gewoonlyke paquetboot van Garmouth is afgezeild? Ik kan niet nalaten de val van dit huis te beklagen.”³¹² Hij vond het bespottelijk en ontierend dat de voormalig stadhouder in een ‘gewone pakketboot’ – het type boot waarmee Metelerkamp en Mogge Muilman ook de oversteek maakten van Dover naar Calais – moest worden overgebracht vanuit Engeland.

Komt dit beeld van Metelerkamp als orangist ook tot uiting in het reisverslag? Het antwoord op deze vraag is nee. Enerzijds omdat Metelerkamp in zijn reisverslag enkel schreef over de landen die hij bezocht, en dus niet over zichzelf of over de Bataafse Republiek. Hierdoor valt er aan de hand van het reisverslag weinig te concluderen over zijn eigen politieke opvattingen of zijn beeldvorming over Nederland. Toch onthult zijn beeldvorming over Frankrijk zoals deze tot uiting komt in zijn reisjournaal veel over zijn eigen gezindheid. De manier waarop Metelerkamp over Frankrijk schreef, ontkracht echter het idee dat hij net als zijn vader een ‘pure’ orangist was.

³¹¹ Verheijen, *Nederland onder Napoleon*, 31.

³¹² Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 16 november 1801.

Metelerkamp's veronderstelde orangistische geaardheid schept de verwachting dat zijn beeldvorming over de Franse Revolutie, het Franse volk en de Franse staat afkeurend zou zijn. De Bataafse Revolutie was immers mogelijk gemaakt door Franse inmenging in de Nederlandse politiek, en die Franse inmenging was niet mogelijk geweest zonder de Franse Revolutie van zes jaar eerder. Uit de analyses van hoofdstukken 4, 5 en 6 van dit onderzoek blijkt echter dat Metelerkamp's beeldvorming over Frankrijk merkwaardig positief was. Hoewel zijn reflectie op de Franse Revolutie inderdaad beduidend negatief was, had hij bewondering voor het Franse volk en voor het bestuur van Bonaparte. Dit rijmt niet met de orangistische idealen. Op basis van zijn beeldvorming over vroeg-Napoleontisch Frankrijk kan worden geconcludeerd dat Metelerkamp een *progressieve* orangist of orangistische moderaat was en dit idee wordt bevestigd door Metelerkamp's correspondentie met zijn vader in de periode dat hij zijn reis door Frankrijk maakte.

7.2.2. *De vervlogen droom*

Hoewel Metelerkamp een medestander was van het Huis van Oranje, en dus een onbetwiste orangist was, verloor hij tijdens zijn reis door Europa zijn vertrouwen in het idee dat een oranjerestauroatie in Nederland mogelijk was. Op 27 maart 1802 schreef hij aan zijn vader:

Intusschen beklag ik hun die zig vlyen met het herstel van het huis van Oranje door Buonaparte. Daar zy zig [doorgekrast] weder zullen bedrogen vinden; ik kan [het] zeer wel mis hebben, dog geloov vast, dat die familie het ten minsten voor tegenwoordig opgeeft; vergis ik my zo veel te beter ³¹³

In tegenstelling tot veel orangisten in het thuisland was Metelerkamp ervan overtuigd dat het stadhouderschap niet zou terugkeren en hij stoorde zich aan de orangisten die stevast geloofden dat Napoleon Bonaparte de machtspositie van het Huis van Oranje zou herstellen. Tegelijkertijd toont de laatste zin van de hierboven geciteerde opmerking aan dat Metelerkamp hoopte dat hij het mis had en dat het gezag van de Oranjes tegen zijn verwachtingen in toch zou terugkeren. Een aantal dagen later schreef hij dat de Vrede van Amiens door de betrokken mogendheden was ondertekend en dat de oorlog tussen Frankrijk

---

³¹³ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 27 maart 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

en Engeland daarmee tot een einde was gekomen: “Eergisteren is hier de tyding der vrede aangekomen en gisteren hadden wy de artikelen; Nu zal men op het laatst dog wel geloven moeten, dat het voor het huis van Oranje in Holland gedaan is”.³¹⁴ Nu moesten alle oranjelieden toch wel inzien dat de oranje-restauratie een vervlogen droom was.

7.2.3. De ontmoeting met de erfprins

Metelerkamp bevond zich eind april in Zürich toen hij vernam dat de erfprins Willem Frederik van Oranje-Nassau (of Willem VI, de zoon van oud-stadhouder Willem V) zich in Parijs bevond. Het zou nog meer dan een week duren voordat Metelerkamp weer in Parijs terugkwam, maar hij was vastberaden dat, mocht de erfprins zich tegen die tijd nog in de Franse hoofdstad bevinden, hij bij hem op visite zou gaan.³¹⁵ Hij schreef aan zijn vader dat hij ook namens hem vragen zou stellen: “En kan ik iets voor Uw doen heeft [Uw] maar te schryven wat ik te doen heb, en weez verzekerd dat ik het met aller yver zal uitvoeren”.³¹⁶ Vier dagen later schreef hij wederom aan zijn vader: “Ik hoop in staat te zullen zyn met Hem na Uwe meening te kunnen spreken en Uwe gedagten, die ook de myne zyn, na bevind van zaaken te developpen”.³¹⁷

Eenmaal terug in Parijs probeerde Metelerkamp meerdere malen op bezoek te gaan bij de erfprins. Hij moest langer wachten dan hem lief was omdat Willem Frederik zich vaak niet op zijn plaats van verblijf bevond en omdat hij een aantal dagen koorts had en dus niet beschikbaar was. Uiteindelijk mocht Metelerkamp op 20 mei 1802 bij de Prins van Oranje op bezoek. Daarover schreef hij aan zijn vader:

Gisteren heb ik eindelyk de Ervpr [erfprins]. gesproken, en een particulier entretien met Hem gehad, het geen niet zeer gemakkelyk te bekomen is; ik wist uit een my door F. [Hendrik Fagel] gegeven wenk dat hetzelve niet zeer lang zoude zyn, en begreep dus myn tyd te moeten waarnemen, na een kort voorlopig discours over myne reisen, Parys enz, stelde ik Hem in Uw en my naam de opgegeven quaestie duidelyk voor; en kreeg daarop in substantie ten antwoord, dat

³¹⁴ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 1 april 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

³¹⁵ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 24 april 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

³¹⁶ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 24 april 1802.

³¹⁷ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 28 april 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Hy zig volkomen hield aan het geen de brief van den Stadh. [stadhouder Willem V] bevattende, dat Hy zo wel als zyn Vader meende, dat het eenige, wat op dit oogenblik voor het welzyn van het land te doen was, bestond in eene vereeniging der gemoederen, en eene reconciliatie der partyen, welke door zyn Vader was aangeraden.³¹⁸

De ‘voornaamste kwestie’ die Metelerkamp benoemde, was de vraag wat Willem VI zelf dacht over de mogelijkheid van het herstel van het Huis van Oranje in Nederland. Het antwoord van de erfprins was volgens Metelerkamp volstrekt duidelijk. Hij schaarde zich namelijk achter de boodschap van de *Brieven van Oranienstein* en vond dat orangistische regenten zich dienden te verzoenen met het Bataafse bestuur.

7.2.4. De brief van 24 mei 1802

De brieven die Alexander Hendrik Metelerkamp naar zijn zoon stuurde, zijn waarschijnlijk niet bewaard gebleven. Vermoedelijk stuurde hij echter een brief aan zijn zoon waarin hij aangaf niet samen te willen werken met de Bataafse regering, of überhaupt deze regering te willen erkennen als het legitieme bestuur van Nederland. Alexander Hendrik was een vurige orangist en samenwerking met de patriotse Bataven was in zijn ogen waarschijnlijk niets anders dan landsverraad. Rutger Metelerkamp schreef op 24 mei een lange brief aan zijn vader waarin hij uitlegde waarom hij het niet eens was met dit radicaal-orangistische standpunt. In deze deelparagraaf wordt deze brief geanalyseerd. Metelerkamp opende de brief met de volgende woorden:

Verschillende passagien in Uwe brieven voorkomende, zo wel als een onlangs gehouden conversatie [met Willem VI] hebben my opgewekt om Uw myn gedagten schriftelyk mede te deelen over een onderwerp het geen op dit oogenblik my van niet weinig belang voorkomt; namentlyk in hoe verre kan iemand, gehegt aan de order van zaaken, welke voormaals in Holland heeft plaats gehad, en de belangens van het huis van Oranje zouden van zyne politique grondstellingen theoretica af te wyken, een plaats in het tegenwoordig bewind aannemen?³¹⁹

---

³¹⁸ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 21 mei 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

³¹⁹ Rutger Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 24 mei 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelercamp legde zijn vader de volgende probleemstelling voor: Waarom zou iemand die trouw is aan het Huis van Oranje een plaats innemen in de Bataafse regering? Waarom zouden de prinsgezinde oud-regenten zich verzoenen met de revolutionaire patriotten? Voordat Metelercamp deze vragen beantwoordde, benadrukte hij zijn eigen mening ten aanzien van de positie van het Huis van Oranje.

Het spreek zig van zelve dat deeze gehegtheid aan het huis van Oranje zyn oorsprong moet verschuldigt zyn aan dat principe, het geen men gewoon is Vaderlands liefde te noemen, en dus voorkomt uit de beredeneerde overtuiging, dat het waar belang van het land een eminent hoofd, aan wier voornamentlyk het uitvoerend bestuur is toevertrouwd, vordert; en dat zulk een eminent hoofd in geen familie kan gevonden worden, dan in die welke door deszelvs rang, bezittingen en diensten zyner voorouderen zo hoog boven zyne medeburgeren is verheven ³²⁰

Metelercamps orangistische geaardheid wordt in deze passage bevestigd. Hij stelde dat trouw aan het Huis van Oranje en vaderlandsliefde gelijk waren aan elkaar. Nederland had een ‘eminent hoofd’ of landsleider nodig en een dergelijke leider kon nergens worden gevonden dan in de familie Oranje-Nassau. Dat was namelijk de enige familie die door diens “rang, bezittingen en diensten zyner voorouderen zo boven zyne medeburgeren is verheven, dat zelfs de jalousie geen plaats kan hebben, en alle gedagten van gelyke aanspraak op dezelve waardigheid te maaken vervallen.”³²¹ Maar zoals beschreven geloofde Metelercamp niet dat het herstel van het Huis van Oranje mogelijk was:

[een oranjerestauratie] is momenteel onder de onmogelykheden gebragt, niet door de gedeclareerde wil van de meerderheid der natie, ja mogelyk niet door het verlangen van het beste gedeelte der bovendryvende partye, maar door de gebiedende invloed eener magtige mogendheid ³²²

De ‘machtige mogendheid’ waaraan Metelercamp refereerde, was Frankrijk. De Bataafse Revolutie was immers een product van Franse bemoeienis in de Nederlandse politiek en Napoleon had een einde gemaakt aan het streven van de erfprins om het stadhouderlijk gezag te herstellen. Mocht Alexander Hendrik Metelercamp zijn stem willen laten horen en willen

---

³²⁰ Metelercamp, brief aan Alexander Hendrik Metelercamp van 24 mei 1802.

³²¹ Ibid.

³²² Ibid.

participeren in het bestuur van het land, dan was samenwerking met de Bataafse regering volgens zijn zoon de enige mogelijkheid.

Metelerkamp begreep dat veel orangistische oud-regenten, waaronder zijn vader, zich niet wilden verzoenen met de revolutionaire partij: “Men kan ook zeggen, het is stuitende zig met lieden te vereenigen, die men als de middelloorzaken van het ongeluk van zyn land aanziet”.³²³ Hij bracht hier tegenin dat de twee politieke stromingen (patriotten en orangisten) niet moesten worden gezien als strijdende partijen die enkel ten kosten van de ander konden voortbestaan, maar als twee groepen die met ieder een eigen aanpak hetzelfde doel probeerden te bereiken, namelijk de “vermeerdering van het geluk der maatschappye.”³²⁴ Tot slot benadrukte Metelerkamp in zijn brief dat iedereen in Nederland, waaronder dus ook de orangistische oud-bestuurders, verplicht waren zich te onderwerpen aan de gevestigde regering:

Hy [de orangist] kan zeggen ik wil met de nieuwe ingevoerde order van zaaken niets te doen hebben, dat is verkiesing, dog ook dan is hy, als burger en inwoonder, verplicht zig daaraan te onderwerpen, en die verpligting verbied hem zig daar tegen te verzetten ³²⁵

In deze laatste passage komt de nuancering in Metelerkamps politieke denkbeeld duidelijk naar voren. Want hoewel hij een trouwe volgeling van de Oranjes was en bleef, diende iedere Nederlander zich volgens hem neer te leggen bij het nieuwe Bataafse bestuur. En die verplichting verbood opstand en contrarevolutie.

7.3. Conclusie

Volgens Bart Verheijen leed het Bataafs Gemenebest aan diepgewortelde partijstrijd in de periode tussen 1801 en 1806. Hij noemt drie belangrijke politieke groepen, namelijk de republikeinen die streefden naar een voortzetting van de revolutie, de orangisten die de machtspositie van het Huis van Oranje hersteld wilden zien en de moderaten die enkel politieke daadkracht wensten en niets zagen in revoluties, contrarevoluties of een orangerestauroatie. Rutger Metelerkamp is niet te plaatsen in deze driedeling. Hij was namelijk

---

³²³ Metelerkamp, brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 24 mei 1802.

³²⁴ Ibid.

³²⁵ Ibid.

een progressieve orangist of een orangistische moderaat. Enerzijds was hij trouw aan het Huis van Oranje en beschouwde hij het herstel van het stadhouderschap of in ieder geval de terugkomst van de Oranjes als de voornaamste manier om Nederland weer op het juiste spoor te zetten. Anderzijds zag hij in dat een oranjerestauratie geen mogelijkheid was. Hij was hier zeker van omdat hij het in Parijs persoonlijk aan de erfprins Willem VI had gevraagd, waardoor hij over meer informatie beschikte dan zijn orangistische landgenoten. Metelerkamp wist dat de Bataafse Revolutie niet ongedaan kon worden gemaakt en dat Napoleon Bonaparte het niet toestond dat Willem VI als stadhouder terugkeerde naar Nederland. Net als de moderaten hoopte Metelerkamp daarom op een einde aan de partijstrijd in Nederland, op politieke eendracht en daadkracht. Vooruitgang was volgens Metelerkamp enkel mogelijk als de orangistische oud-regenten en de Bataafse bestuurders zich met elkaar verzoenden en samen het landsbestuur op zich namen.

Metelerkamp schreef hierover aan zijn vader in de brief van 24 mei 1802. Hij deed in deze brief een poging om zijn vader, die weigerde met de Bataafse regering samen te werken, te overtuigen van zijn eigen denkbeelden. Volgens hem was de tijd aangebroken dat de partijstrijd in Nederland werd beëindigd. Zelfs de oud-stadhouder Willem V en zijn zoon Willem VI waren het hiermee eens.

Hoofdstuk 8: Conclusie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

8.1. Conclusie

In deze scriptie heb ik mijn onderzoek uiteengezet over de culturele en politieke beeldvorming van Rutger Metelerkamp over vroeg-Napoleontisch Frankrijk in het door hem geschreven reisverslag over zijn reis door Frankrijk van 1801 tot 1802.

Metelerkamp was een orangistische regentzoon uit Gouda die onder andere omdat hij na de Bataafse Revolutie van 1795 geen kans meer maakte op een gewenste bestuursfunctie, met zijn vriend Willem Ferdinand Mogge Muilman op reis ging door Europa. Op basis van het verslag dat Metelerkamp schreef over deze reis heb ik in hoofdstuk 3 geconcludeerd dat hij geen reguliere toerist of Grand Tour-reiziger was maar een onderzoekend reiziger. Het voornaamste doel van de reis en het schrijven van zijn uitgebreide reisverslag was toekomstgericht, namelijk om de landen die hij bezocht te leren kennen en om er kennis over te vergaren. Tijdens zijn reis door Frankrijk van oktober 1801 tot juni 1802 verzamelde hij informatie over de Franse economie, de landbouw, het staatsbestel, over ‘nuttige inrigtingen’ zoals openbare academies en ziekenhuizen en over de ‘natuurlijke en zedelijke toestand der inwoonderen’, ofwel de volksaard. Ook gebruikte Metelerkamp zijn reis om zijn sociale netwerk uit te breiden door contacten op te bouwen met zowel de Franse als de Nederlandse elite in Frankrijk. Hij gebruikte de in zijn reisverslag opgetekende kennis over Frankrijk om er na de reis over te kunnen schrijven en publiceren – daaruit kwam zijn boek *De toestand van Nederland* (1804) voort – en zijn opgebouwde sociale netwerk hielp hem bij het bemachtigen van een goede baan in de Bataafse regering. Metelerkamp was van 1805 tot zijn dood in 1836 werkzaam bij de Nederlandse overheid en regering; eerst als werknemer bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en vanaf 1815 als lid (en later voorzitter) van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vanaf 1823 was hij lid van de Raad van State.

Hoewel het reisverslag voornamelijk fungeerde als aantekeningenboek waarin Metelerkamp zijn vergaarde kennis optekende over de landen die hij bezocht, schreef hij veelvuldig over zijn eigen denkbeelden omtrent de culturele en politieke ontwikkelingen in vroeg-Napoleontisch Frankrijk. Deze beeldvorming heb ik in hoofdstukken 4, 5 en 6 uitgelicht.

Voorafgaand aan dit onderzoek had ik vanwege Metelerkamp's orangistische inborst de verwachting dat zijn beeldvorming over de Franse Revolutie, de Franse volksgeest en de Franse buitenlandse politiek overwegend negatief of afkeurend zou zijn. Over de revolutie was Metelerkamp inderdaad uitsluitend negatief. In hoofdstuk 4 heb ik zijn beeldvorming over de revolutie uiteengezet. De revolutie functioneerde voor Metelerkamp als het referentiekader waarvanuit hij het contemporaine Frankrijk waarnam. In zijn reisverslag schreef hij veel over de periode vanaf 1789, over de gruweldaden van het jakobijnse Schrikbewind, de verjaging van de Franse adel en over de vernielzucht van de revolutionairen. Op herinneringsplaatsen of *lieux de mémoire* reflecteerde Metelerkamp – net als de door Victoria Thompson en Martijn Schoolenberg onderzochte reizigers in Parijs – op de beroemde gebeurtenissen die daar hadden plaatsgevonden, zoals de executie van koning Lodewijk XVI in januari 1793 op het Place de la Concorde.

Hij schreef – met uitzondering van zijn opmerkingen over de oprichting van een aantal openbare scholen – niet over de eventuele positieve gevolgen van de revolutie en karakteriseerde de periode vanaf 1789 als een ‘onbeschrijfbaar zedenbederf’. In de hoofdstad beklagde hij zich bijvoorbeeld over de vele prostituees en zakkenrollers in het Palais Royal en in Bordeaux schreef hij afkeurend dat de jongeren die hun geld vergokten met ‘hazardspelen’. Metelerkamp stelde dat de Fransen voor 1789 beroemd waren vanwege hun welgemanierdheid maar dat er tijdens en na de revolutie geen sprake meer was van deze befaamde Franse ‘zedelijkheid’.

Metelerkamp's signalering van een onbeschrijfbaar zedenbederf dat zich volgens hem als een ziekte door Frankrijk had verspreid, staat in schril contrast met zijn in hoofdstuk 5 besproken beeldvorming over de Franse volksaard en de rol van het volk bij het losbarsten en het verloop van de Franse Revolutie. Over deze onderwerpen was Metelerkamp beduidend positiever gestemd dan over de revolutie *an sich*. In zijn reisjournaal beschreef hij de Fransen op stereotyperende wijze als vrolijk, gelukkig, beleefd en vriendelijk tegenover elkaar en jegens vreemdelingen of buitenlanders. Tijdens het herdenkingsfeest in Parijs ter ere van Napoleons staatsgreep verwonderde Metelerkamp zich over de vrolijke, gelukkige en vredelievende uitstraling van de Parijzenaren. Hij stelde dat dit tekenend was voor de volksgeest van Frankrijk.

Het stereotype van de vrolijke Fransman komt voor in meer contemporaine reisverslagen van reizigers in Frankrijk, maar in de besproken onderzoeken van Victoria Thompson en Martijn Schoolenberg is het gebruik van dit stereotype veelal een vorm van

‘sterke’ *othering* om aan te tonen dat de ‘eigen’ identiteit van de reizigers superieur was aan de Franse identiteit. Metelerkamps bestempeling van de Fransen als vrolijk en gelukkig is geen vorm van ‘sterke’ *othering* omdat hij de Fransen niet beschouwde als ondergeschikt aan de Nederlanders. Sterker nog, Metelerkamp had bewondering voor de vrolijkheid en de gelukkige uitstraling van de Fransen.

In tegenstelling tot de door Thompson en Schoonenberg onderzochte reizigers gaf Metelerkamp het Franse volk niet de schuld van de revolutie. Hij lijkt het volk zelfs als een collectief slachtoffer te hebben beschouwd. Mogelijkerwijs zag Metelerkamp het nut er niet van in om een schuldige aan te wijzen. Als men dat wel deed, dan werd er afbreuk gedaan aan de door Metelerkamp gewenste postrevolutionaire volkseendracht. Hij hoopte namelijk op eendracht en op samenwerking tussen de voorheen strijdende politieke partijen, niet alleen in Frankrijk maar ook in het Bataafs Gemenebest. Hij hoopte dat de orangistische oud-regenten in Nederland de leden van de Bataafse regering niet beschouwden als vijanden die schuldig waren, net zoals Metelerkamp het Franse volk niet zag als daders maar als slachtoffers van de revolutie. Met daders kon niet worden samengewerkt maar met mede-slachtoffers wel.

In hoofdstuk 6 heb ik beargumenteerd dat Metelerkamp veel waarde hechtte aan het postrevolutionaire herstel van Frankrijk en dat hij er om die reden veel over schreef in zijn reisverslag. Hij schreef namelijk regelmatig over de terugkeer van de gregoriaanse kalender en de christelijke weekindeling en over de in onbruik rakende revolutionaire plaats- en straatnamen. Bovendien stelde hij dat de ordehandhaving in Frankrijk van een verassend goede kwaliteit was. Hij voelde zich, tegen zijn eigen verwachtingen in, veiliger in het postrevolutionaire Parijs dan in Londen.

Metelerkamp beleefde vroeg-Napoleontisch Frankrijk als een eendrachtig herstellend land. In zijn reisverslag wekte hij de indruk dat *iedereen* in Frankrijk verlangde naar vrede en sociale en politieke stabiliteit. Hij stelde dat het hele Franse volk moe was van de revolutie, alsof er in Frankrijk geen sprake meer was van politieke verdeeldheid of partijstrijd. Hoewel Metelerkamp het niet expliciet vermeldde in zijn reisverslag, suggereerde hij dat het postrevolutionaire herstel en de door hem geobserveerde eendracht van Frankrijk voornamelijk te danken was aan het leiderschap van de eerste consul Napoleon Bonaparte. Uit de briefwisseling met zijn vader blijkt dat Metelerkamp ontzag had voor Napoleon en dat hij ‘de overwinnaar van Europa’ graag had willen ontmoeten. Dat hij hiertoe niet de kans kreeg, stelde hem teleur.

In hoofdstuk 7 heb ik Metelerkamps eigen politieke gedachtegoed uiteengezet. In dit hoofdstuk stond niet Frankrijk maar Nederland centraal. Aan de hand van een in het reisverslag beschreven gesprek met de erfprins Willem VI van Oranje-Nassau en een brief aan zijn orangistische vader is in dit hoofdstuk aangetoond dat Metelerkamp niet geloofde dat het herstel van het Huis van Oranje in Nederland mogelijk was. Hij stelde dat een einde van de partijstrijd in het Bataafs Gemenebest en een verzoening tussen de patriotten en orangisten de enige weg vooruit was. Metelerkamp was een progressief orangist of een orangistische moderaat die enerzijds (in stilte) hoopte op het herstel van het gezag van de Oranjes en anderzijds hoopte op een einde aan revoluties en contrarevoluties. Hij wilde volkseendracht en politieke daadkracht.

Metelerkamps beeldvorming over Frankrijk bestaat uit twee kernpunten. Het eerste kernpunt – dat in hoofdstuk 4 is beschreven – is zijn uitgesproken afkeer van de Franse Revolutie. Het tweede kernpunt is zijn nadruk die hij bij herhaling legt op het postrevolutionaire herstel van Frankrijk. Beide kernpunten sluiten aan bij Metelerkamps eigen politieke denkbeelden. Zijn beeldvorming over de Franse Revolutie reflecteert zijn identiteit als antirevolutionair gezinde orangist, terwijl zijn herstelgerichte beeldvorming over Frankrijk een aanwijzing is dat Metelerkamp het postrevolutionaire Frankrijk zag als een land waar Nederlanders van konden leren. Hij koesterde de hoop dat Nederland zich op een soortgelijke manier zou herstellen als Frankrijk. Dit betekent dat Metelerkamps beeldvorming over vroeg-Napoleontisch Frankrijk een product is van zijn eigen politieke identiteit en denkbeelden. Zijn ideeën over de Franse Revolutie, de opkomst van Napoleon Bonaparte en de Franse volksaard zijn onlosmakelijk verbonden met zijn identiteit als progressief-orangistische regentenzoon uit Nederland.

8.2. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Het in deze scriptie beschreven onderzoek naar het reisverslag van Rutger Metelerkamp is gebaseerd op slechts een deel van het omvangrijke manuscript. Hiertoe heb ik de 180 pagina's getranscribeerd die de reis door Frankrijk beslaan en aan de hand van deze transcriptie heb ik dit deel van het reisverslag op een aantal thema's geanalyseerd om Metelerkamps politieke en culturele beeldvorming over Frankrijk te kunnen achterhalen. Een mogelijk vervolgonderzoek kan worden gericht op de onderwerpen die in deze scriptie niet aan bod zijn gekomen. Was Metelerkamp een romantische natuurbewonderaar? Is er een modern historisch besef te

bespeuren in het reisverslag? Of komt er een standsbesef tot uiting in Metelerkamps aantekeningen?

In mijn onderzoek heb ik mij gericht op de reis door Frankrijk vanaf oktober 1801, maar Metelerkamp en Mogge Muilman begonnen hun reis al in 1798 en trokken niet alleen door Frankrijk maar ook door Duitsland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Engeland en Schotland. Vervolgonderzoek kan worden gedaan naar Metelerkamps beeldvorming over één van deze doorreisde landen. Er kan ook een comparatieve studie worden gedaan: Hoe schreef Metelerkamp over deze verschillende landen? Hierbij kan gebruik worden gemaakt van Metelerkamps in 1804 gepubliceerde boek *De toestand van Nederland in vergelijking gebragt met die van enige andere landen van Europa*, waarin hij de tijdens zijn reis opgedane kennis gebruikte om de door hem bezochte landen met Nederland te vergelijken.

Ten slotte kan er aanvullend biografisch onderzoek worden gedaan naar Rutger Metelerkamp. Er is verbazingwekkend weinig geschreven over zijn leven, terwijl hij een grote rol speelde in de politiek van het Bataafs Gemenebest, het Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon en de totstandkoming van het Koninkrijk der Nederlanden in 1814.

Bibliografie

Primaire bronnen

Metelerkamp, Rutger. Verslag van een reis begonnen te Amsterdam door Duitsland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Engeland, Schotland, Frankrijk en België; 20 juli 1798 - 6 juni 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 5 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 13 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 16 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 23 november 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 11 december 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 18 december 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 25 december 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 18 februari 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 27 maart 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 24 april 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 28 april 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 7 mei 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 21 mei 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 24 mei 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Alexander Hendrik Metelerkamp van 4 juni 1802 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Metelerkamp, Rutger. Brief aan Anna Elizabeth Metelerkamp van 28 december 1801 (gearchiveerd in de Koninklijke Bibliotheek, inventarisnummer 73 F 16-18).

Notulen van de vertegenwoordigers des volks van Zeeland, beginnende met den 23 juny 1797. Het derde jaar der Bataafsche vryheid (1797), 594-596. Geraadpleegd op 15.04.2020.
<https://books.google.nl/books?id=a0H8Jg9SIHwC&pg=PA594&lpg=PA594&dq=%22Metelerkamp%22+%22Mogge+Muilman%22&source=bl&ots=6tSuXhT1np&sig=ACfU3U0Vf3ien7spY1MyntRJUZwudTMzkA&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwj5guG->

lebbqAhVQ66QKHcNJBIMQ6AEwBXoECAgQAQ#v=onepage&q=%22Metelerkamp%22%20%22Mogge%20Mulman%22&f=false.

Constitutioneele Oprechte Bataafsche Courant (2 maart 1798). Geraadpleegd op 26.03.2020.
https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Metelerkamp&coll=ddd&sortfield=date&page=1&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C18e_eeuw%7C1790-1799%7C1797%7C&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C18e_eeuw%7C1790-1799%7C1798%7C&identifier=ddd:010705885:mpeg21:a0005&resultsidentifier=ddd:010705885:mpeg21:a0005.

Rotterdamsche Courant (28 december 1805). Geraadpleegd op 26.03.2020.
https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Metelerkamp&coll=ddd&sortfield=date&page=3&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C19e_eeuw%7C1800-1809%7C1805%7C&identifier=ddd:010122743:mpeg21:a0015&resultsidentifier=ddd:010122743:mpeg21:a0015&pres%5Bmaxperpage%5D=36.

Rotterdamsche Courant (29 november 1808). Geraadpleegd op 26.03.2020.
https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Metelerkamp&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C19e_eeuw%7C1800-1809%7C1808%7C&page=1&sortfield=datedesc&coll=ddd&identifier=ddd:010123211:mpeg21:a0013&resultsidentifier=ddd:010123211:mpeg21:a0013.

Literatuur

Alison, Patrick. *The men of the First French Republic: Political allignments in the National Convention of 1792*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1972.

Altena, Bert, en Dick van Lente. *Vrijheid & rede. Geschiedenis van Westerse samenlevingen 1750-1989*. Hilversum: Verloren, 2013.

Baggerman, Arianne. "Lost Time: Temporal discipline and historical awareness in nineteenth-century Dutch egodocuments." In *Controlling time and shaping the self. Developments in*

autobiographical writing since the sixteenth century, ed. Arianne Baggerman, Rudolf Dekker en Michael Mascuch. Leiden: Brill, 2011.

Baggerman, Arianne, en Rudolf Dekker. “De gevaarlijkste van alle bronnen. Egodocumenten: nieuwe wegen en perspectieven.” *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 1 (2004): 3-22.

Baggerman, Arianne en Rudolf Dekker. *Kind van de toekomst. De wondere wereld van Otto van Eck (1780-1798)*. Amsterdam: Wereldbibliotheek, 2005.

Bas, Cornelis van der. “The Muilman Collection: The progressive taste of an eighteenth-century banking family.” *Simiolus: Netherlands Quarterly for the History of Art*, vol. 32, no. 2/3 (2006): 178.

Blagdon, Francis William. *Paris as it was and as it is; Or a sketch of the French capital. Illustrative of the effects of the revolution, with respects to sciences, literature, art, religion, education, manners and amusements. Comprising also a correct account of the most remarkable national establishments and public buildings. In a series of letters, written by an English traveller, during the years 1801–2, to a friend in London*. Londen: C. and R. Baldwin, 1803.

Burke, Peter. “Directions for the history of travel.” In *Rätten: en festskrift till Bengt Ankarloo*, ed. Lars M. Andersson et al, 176-198. Lund: Nordic Academic Press, 2000.

Clay, Richard. “Violating the sacred: Theft and ‘iconoclasm’ in late eighteenth-century Paris,” *Oxford Art Journal* vol. 26, n. 2 (2003): 3-22.

Connor, Clifford D. *Jean Paul Marat: Tribune of the French Revolution*. Londen: Pluto Press, 2012.

Culler, Jonathan. “The semiotics of tourism.” *American Journal of Semiotics* 1 (1981): 127-140.

Darrow, Margaret H. "Economic terror in the city: The General Maximum Montauban." *French Historical Studies* vol. 17, n. 2 (1991): 498-525.

Dekker, Rudolf. "Van 'grand tour' tot treur- en sukkelreis. Nederlandse reisverslagen van de 16e tot begin 19e eeuw." *Opossum. Tijdschrift voor Historische en Kunstwetenschappen* 4 (1994): 8-23.

Dekker, Rudolf. "Jacques Presser's heritage: Egodocuments in the study of history." *Memoria y Civilización* vol. 5 (2002): 13-37.

Fivush, Rbyn. "Speaking silence: The social construction of silence in autobiographical and cultural narratives." *Memory* 18 (2) (2010): 88-98.

Frijhoff, Willem. "Hoe Gelders was de Gelderse Academie?" *BM Gelre* 72 (1981): 119-137.

Furnée, Jan Hein en Leonieke Vermeer. "Op reis in de negentiende eeuw: inleiding." *De Negentiende Eeuw* 37 (2013): 257-263.

Galighani, John Anthony & William Galighani. *New Paris guide*. Paris: A. and W. Galighani and Co, 1838.

Geurts, Anna P.H.. "Reizen en schrijven door Noord-Nederlanders: een overzicht." *De Negentiende Eeuw* 37 (2013): 264-288.

Hahn, Hazel H. *Scenes of Parisian modernity*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009.

Hardman, John. *Louis XVI*. New Haven: Yale University Press, 1993.

Jeurgens, K.J.P.F.M. "Een nieuw verschijnsel: enquêtes en registraties door de overheid." In *Noord-Brabant in de Bataafs-Franse Tijd, 1794-1814*, ed. J.G.M. Sanders, 264-285.

Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2002.

Jong, Joop de. *Met goed fatsoen. De elite in een Hollandse stad Gouda 1700-1780*. Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 1985.

Jong, Joop de. *Een deftig bestaan. Het dagelijks leven van regenten in de 17de en 18de eeuw*. Utrecht-Antwerpen: Kosmos, 1987.

Jordan, David P. *Napoleon and the revolution*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012.

Koning, Willemijn. “Een ‘bijna onbereikbare stralenkrans van vreugde en weelde’. Betrokkenheid en distantie in de Parijse stadsverkenningen van jonge Amsterdamse elitezonen, ca. 1850.” *De Negentiende Eeuw* 37 (2013): 289-311.

Linton, Marisa. *Choosing Terror: Virtue, friendship, and authenticity in the French Revolution*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Mączak, Antoni. *De ontdekking van het reizen. Europa in de vroeg-moderne tijd*. Utrecht: Uitgeverij Het Spectrum, 1998.

McCullough, David. *The greater journey. Americans in Paris*. New York: Simon & Schuster, 2011.

Metelerkamp, Rutger. *De toestand van Nederland in vergelijking gebragt met die van eenige andere landen van Europa*. Rotterdam: Cornel en Van Baalen, 1804.

Metelerkamp, Rutger. *De regeringsvorm der Vereenigde Nederlanden, na de verheffing van Prins Willem Fredrik van Oranje-Nassau tot souverainen vorst*. 's Gravenhage: J. Allart, 1814.

Metelerkamp, Rutger. *Verhandeling over de vrijheid van den handel, beschouwd als algemeen beginsel van staathuishoudkunde*. Utrecht: J. Altheer, 1835.

Mulder, Gerardus Johannes. *Wetenschap en volksgeluk. Een woord voor Nederland geschreven*. Rotterdam: H.A. Kramers, 1849.

Nash, Geoffrey. "Orientalism." In *The encyclopedia of empire*, ed. John M. MacKenzie, 1-6. New York: John Wiley & Sons Inc, 2016.

Nora, Pierre. "Between memory and history: les lieux de mémoire." *Representations* 26 (1989): 7-24.

Oliver, Bette Wyn. *Orphans on the earth: Girondin fugitives from the Terror, 1793-946*. Lanham: Lexington Books, 2009.

Riel, Arthur van en Ad van der Woude. "Rethinking the economic history of the Dutch Republic: The rise and decline of economic modernity before the advent of industrialized growth." *The journal of economic history* 56 issue 1 (maart 1996): 223-229.

Rizzo, Mary. "Reading against the grain, finding the voices of the detained." *Museums & Social Issues* 12, n. 1 (2017): 26-32.

Rosendaal, Joost. *Bataven! Nederlandse vluchtelingen in Frankrijk 1787-1795*. Nijmegen: Vantilt, 2003.

Said, Edward W. *Orientalism*. New York: Vintage Books, 1978.

Schama, Simon. *Patriotten en bevrijders. Revolutie in de Noordelijke Nederlanden, 1780/1813*. Amsterdam: Agon, 1989.

Scholté, J.H. "August Wilhelm Schlegel in Amsterdam." In *Drie en veertigste jaarboek van het genootschap Amstelodamum*, 103-146. Amsterdam: J.H. De Bussy, 1949.

Schoolenberg, Martijn. "'Waar zo veele slagtoffers der revolutie gezugt hebben.' De beelden van zeven Nederlandse reizigers over Parijs, 1800-1808." Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2017.

Schotsman, C.J. *'Wat een verandering in zoo weynige jaaren'*. Zaltbommel: Europese Bibliotheek, 2002.

Sewell, William H. "Historical events as transformations of structures: Inventing revolution at the Bastille." *Theory and Society* 25, n. 6 (1996): 841-881.

Steringa, Pien. *Nederlanders op reis in Amerika 1812-1860. Reisverhalen als bron voor negentiende-eeuwse mentaliteit*. Utrecht: Vakgroep Geschiedenis der Universiteit Utrecht, 1999.

Thompson, Carl. *Travel writing. The new critical idiom*. Londen: Routledge, 2011.

Thompson, Victoria E.. "Foreign bodies: British travel to Paris and troubled national self, 1789-1830." *Studies in Travel Writing* 15, no. 3 (2011): 243-265.

Thompson, Victoria E.. "An alarming lack of feeling: urban travel, emotions, and British national character in post-revolutionary Paris." *Urban History Review* 42, no. 2 (2014): 8-17.

Verheijen, Bart. *Nederland onder Napoleon*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2017.

Verhoeven, Gerrit. *Anders reizen? Evoluties in vroegmoderne reiservaringen van Hollandse en Brabantse elites (1600-1750)*. Hilversum: Verloren, 2009.

Verhoeven, Gerrit. "'Vaut le voyage!?' Nieuwe tendensen in het historisch onderzoek naar toerisme (1750-1950)." *Stadsgeschiedenis* 4 (2009): 61-73.

Von Martels, Zweder. *Travel fact and travel fiction: studies on fiction, literary tradition, scholarly discovery and observation in travel writing*. Leiden: Brill, 1994.

Wijn, Hendrik van. *Huiszittend leven. Bevattende eenige mengelstoffen over afzonderlijke en, voorheen, weinig of niet bewerkte onderwerpen, betrekkelijk tot de letter-, historie- en oudheidkunde van Nederland*. Amsterdam: Johannes Allart, 1802.

Willemse, Karin. *One foot in heaven: Narratives on gender and Islam in Darfur, West-Sudan*. Leiden: Brill, 2007.

Zerubavel, Eviatar. "The French republican calendar: A case study in sociology of time." *American Sociological Review* vol. 42, n. 6 (1977): 868-877.

Internetbronnen

Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL). A.J. van der Aa. *Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 12. Eerste stuk*. Haarlem: J.J. van Brederode, 1869.

Geraadpleegd op 27.03.2020.

https://www.dbnl.org/tekst/aa_001biog14_01/aa_001biog14_01_1306.php.

Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL). *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1836*. "Toespraak door de voorzitter, M. Siegenbeek."

Geraadpleegd op 27.03.2020.

https://www.dbnl.org/tekst/jaa002183601_01/jaa002183601_01_0002.php.

Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL). P.J. Blok en P.C. Molhuysen.

Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 4. Leiden: Sijthoff, 1918. Geraadpleegd op 27.03.2020. https://www.dbnl.org/tekst/molh003nieu04_01/molh003nieu04_01_1499.php.

Huygens ING. "Personen." Geraadpleegd op 27.03.2020.

<http://resources.huygens.knaw.nl/repertoriumambtsdragersambtenaren1428-1861/app/personen/7053>.

Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen. "Historische leden."

Geraadpleegd op 27.03.2020. <https://www.khmw.nl/historische-leden/?listpage=63>.

Onderzoeksinstituut Egodocumenten en Geschiedenis. "Reisverslagen tot 1814 deel 4."

Geraadpleegd op 04.12.2019. <http://www.egodocument.net/reisverslagen.html>.

Parlement.com. "Dr.Mr. R. Metelerkamp." Geraadpleegd op 17.12.2019.

https://www.parlement.com/id/vg09llsnviwe/r_metelerkamp.

Rijksmuseum. “Willem Ferdinand Mogge Muilman (1778-1849). President van de Nederlandse Bank, Thomas Lawrence, 1800.” Geraadpleegd op 15.06.2020.
<https://www.rijksmuseum.nl/nl/mijn/verzamelingen/1850705--s-lugtenburg/english-masters/objecten#/SK-A-728,0>.

Rijksmuseum. “Kaart van Frankrijk, Jan van Jagen, 1792.” Geraadpleegd op 25.06.2020.
<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1905-6614>.

Samenvatting en steekwoorden

Samenvatting

Rutger Metelerkamp (1772-1836) was een orangistische regentenzoon die na zijn studie rechten hoopte op een plek in het stadsbestuur van zijn geboortestad Gouda. Na de Bataafse Revolutie van 1795 werd hij echter van deze kans beroofd. De revolutionaire patriotten hadden het bestuur van Nederland op zich genomen en de aanhangers van het Huis van Oranje waren buitengesloten van de landelijke en stedelijke politiek.

In de zomer van 1798 verliet Metelerkamp Nederland samen met zijn vriend Willem Ferdinand Mogge Muilman (1778-1849). Ze maakten een reis door Europa van vier jaar lang. Tussen 1798 en 1802 reisden ze door Duitsland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Engeland, Schotland, Frankrijk en Zwitserland, en Metelerkamp hield gedurende de gehele reis een reisverslag bij. Hij schreef over de steden die hij bezocht, de mensen die hij ontmoette en over de politieke, economische en culturele ontwikkelingen die hadden plaatsgevonden in de landen die hij aandeed. In deze scriptie is het deel van het reisverslag onderzocht dat hij schreef tijdens zijn reis door Frankrijk van oktober 1801 tot juni 1802.

In *Vreugde en zedenbederf* staat Metelerkamps beeldvorming over Frankrijk centraal. De hoofdvraag van deze scriptie is: Welke culturele en politieke beeldvorming over vroeg-Napoleontisch Frankrijk komt tot uiting in het door Rutger Metelerkamp geschreven reisverslag over zijn reis door Frankrijk van 1801 tot 1802?

Metelerkamps beeldvorming over postrevolutionair Frankrijk is interessant omdat de Bataafse Revolutie van 1795 – die voor Metelerkamp zo betekenisvol was – enkel mogelijk was door Franse militaire inmenging in Nederland. Zijn oordelen over de Franse Revolutie van 1789, de opkomst van Napoleon Bonaparte als eerste consul en over de Franse volksaard onthullen veel over zijn eigen politieke overtuigingen. Deze overtuigingen komen ook aan bod in deze scriptie, evenals zijn denkbeelden over de politieke ontwikkelingen in het Bataafs Gemenebest.

Steekwoorden

Reisverslag, vroeg negentiende-eeuws, beeldvorming, *othering*, Metelerkamp, orangisme, Bataafse Revolutie, Frankrijk, Franse Revolutie, Napoleon Bonaparte.

